

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre..... 12 kor
félèvre 6 kor

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Az erkölcsstan örök vonásaiból.

(Dr. Schilling Lajos egyetemi tanár felolvasása a február
24-én tartott protestáns estén.)

Tisztelt közönség! Alig lesz ember, ha még olyan igaz is, a ki, midőn meglátogatják a sors csapásai, a nehéz órákban föl ne vesse legalább egyszer életében a kétkedés e keserű kérdéseit: de hát érdemes-e jónak, igaznak lenni, midőn a jók többet szenvednek, mint a gonoszok; midőn a jótett jutalma hálátlanság; midőn akárhányszor hiába várjuk a földi igazságszolgáltatást? Mióta megirattak, hányszor ismételték szerencsétlen ajkuk a bibliai Jób e kifakadásait: csúfság az igaz és tökéletes ember! (12, 4.) „Mi az oka, hogy a gonoszok jó egészségben élnek, vénséget érnek, ennek felette jó erővel bírnak?... Az ő házuk békességes a félelemtől és az isten vesszeje nincsen ő rajtuk.... Csak a jóban viszik véghez az ő napjaikat, annakutánna egy szempillantásban a koporsóba alá szállanak.“ (21, 7. 9. 13.) — Jób előtt és Jób után hányan csüggedeztek nemes harczukban s megemlékezve jótetteik méltatlan jutalmáról, hányan óhajtották a megváltó halált!

De a ki lelkét meg tudta tisztítani, ki szívét meg-edzette, ki megszerezte magának a köteleességtudás drága kincsét, ha meg is ing valaha, végképpen el nem tántorodhatik soha. A hívő olvassa el Jób könyvét s meg fog győződni, hogy nincsen oly súlyos helyzet, a melyben kárpótlást, vigaszt ne remélhessünk; olvassa a Megváltó igéit: azok meg fogják tartani őt a jónak útain, hiszen meg vagyunk irva: »Boldogok a szomorkodók, mert ők megvigasztaltatnak; boldogok, a kik éheznek és szomjuhozzák az igazságot, mert ők megelégtetnek; boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek; boldogok, a kik háborúságot szenvednek az igazságért, mert azoké a mennyeknek országa.«

Íme, a keresztyén embernek segítő kezet nyujtanak a szentírásba letett nagy erkölcsi elvek, a szeretet örök igéi. De hát egészen hijával voltak-e hasonló kincseknek a Krisztus előtti népek milliói? Kísértünk meg feleletet adni e kérdésre. Tanulságunk belőle az leszen, hogy a törekvés a jóra, az igyekvés a szeretet tiszta országába egyidős az emberrel, a mennyire a történelem világa kihát; látni fogjuk, hogy az emberiség tanítói igyekeztek mindenha a vallás ígéivel kapcsolatosan gyarapítani az emberekben az erkölcsi tisztaságot.

Először is fordítsuk tekintetünket a messze Ázsia felé, arra a népre, a mely időszámításunk előtt oly sok száz esztendővel a vedákat, e gyönyörű dalokat hozta létre. Az árja indusok ezek, kiknek míg az u. n.

Hétfolyam vidékének a birtokába juthattak, sok küzdelmet kellett kiállaniok, miért harczias néppé fejlődtek, a mely előtt kiváló erény számába ment az ellenség pusztítása, de azért dalaiban magasztalta az egyeneslelkűséget, az embertársak szeretetét is. A földrajzi viszonyok nagy mértékben kifejtették e nép vallásos érzületét. Mély benyomást gyakorolt reá az az ellentét, a melyet mutatott az északi hófedte határhegyek kietlensége és a Hétfolyam vidékének talaja, a mely egyike a föld legtermékenyebb vidékeinek. Hasonlóképpen a nagyszerű légköri tünemények, a melyek a forró égöv sajátosságai; a nagy és gyors változás, a melyet az ilyen ég alatt akkor lehet tapasztalni, midőn a növényzetet csaknem teljesen fölemészítő szárazság után a záporosók állanak be és buja tenyészetet varázsolnak elő. Mindez már magában is elegendő lett volna e tehetséges népben fölkelteni a láthatókon kívül eső, láthatatlan erők, fensőbb hatalmasságok gondolatát. Meggyőződésükké vált, hogy e világ s a benne levők és történők nem véletlenül összetalálkozó dolgok és jelenségek, hanem szigorú törvényesség kifolyásai. E törvényesség az istenektől megállapított jogszerűség, igazság: az erkölcsi és physikai világrend, mint ők nevezték: *ritam*. E világrend határozza meg a viszonyt is erkölcsileg ember és ember, gyermekek és szülők, testvérek, házastársak között. E viszonyoknak pedig, mint tanították, őszintének és szeretetteljesnek kell lennie. Általában az embereknek igaz életet kell folytatniok; miért Indra eltaszítja magától a gonoszt, Mitra és Varuna istenségek pedig az igazságot igazsággal mozdítják elő. Minden vétek, mint a világrénddel, igazsággal összeütköző, megtoroltatik. A ritam értelmében az a jó ember, a kinek *gondolata, szava, tette mind összevág*, természetesen a *jóban*. Ezért keservesen sujtják az istenek a hazugot, a hamis barátot, de megáldják a jótékonyt. Ki megsegíti a szűkölködőt, maga is könnyörületet fog tapasztalni (szépen fejezi ki ezt a 10, 118. sz. dal). A jó ember nemcsak háza népére, de vendégbarátaira is kéri isten áldását. (7, 67.)

A kor erkölcsi még elnézték a többnejűséget, de az egynejűség általánosabb volt s rendre egyedül uralkodóvá lett. Az ifjú a rokonsággal rendezett nagy ünnepélyességek között vitte haza menyasszonyát s a vedák a legtisztább világitásban tüntetik fel a házasság és családi élet szentségét. Egy dal (8, 31) így dicséri a boldog házaspár egyetértését:

„Az egyetértő házaspár sajtol, gyúr és szűr bő szómát,¹
mindig friss tejjel tölti fel,
Bő asztalt terít s karöltve éri el isten szent lakát,
híven és buzgón áldozó.

¹ Áldozati ital.

Isten kegyét nem játszodja és nem veti magától el,
becsült és tisztelt mindkettő.
Fiak- s lányokban gazdagon számlálnak számos éveket
s diszük el nem homályosul.

Ime, a vedák világa mily nemes! Fénykora kerek szám-
ban legalább a Krisztus előtti 1500-ik év, ha nem több.

S hogy csak az utolsó vonással tegyünk össze-
hasonlítást: negyedfél ezred múltán is a családi élet
tisztaságát hirdetik állambölcseink az egész állam s a
közkerkölcsök alapjának. min természetesen nem vál-
toztathat az, ha olykor látjuk, hogy olyanok, a kik a
század előhaladásának felszínén képzelik magukat s
magas műveltséget negélyeznek, lábball tiporják a csa-
ládi élet oltárát. Bizony bizony a vedák fából rótt há-
zacskája, melyet a civilisatio alacsony fokán a vőlegény
ősi szokás szerint maga emelt családi szentélyének,
igazabb bölcsőség és magasabb cultus tanyája volt,
mint századunk sybaritáinak kiterjedt revierje!

De hogy az emberi haladásnak annyi ellensége
van! E szép világot, melyben annyi őszinteség, ne-
messég, annyi szabadság és poézis volt, jéghideggé
tette, megdermesztette a brahmanismus. Igaz, hogy a
brahmánok eredetileg sok ihletséggel, fenszárnyaló el-
mével fejlesztették tovább az istenség eszméjét, de
aztán itt most fel nem sorolható okokból elhatalma-
sodván, olyan hierarchiát létesítettek, a milyennél bor-
zasztóbbat nem mutat fel a történelem. Befolyásuk
alatt az erkölcs csupa asketismussá vált. Bevitték a
vallásba a lélekvándorlás és a csaknem végnélküli újjá-
születés tanát, mi az alsó néposztályokat teméntelen
időre elzárta az üdvözüléstől, míg ez a pap előtt aka-
dálytalanul nyitva állott.

Részben ezeken akart segíteni Buddha, kinek
halálát újabban K. e 480 tájára teszik. Ő megszü-
ntette a kasztkülönbséget a vallás előtt. Vallásos tanai-
tól azonban itt most el kell tekintenünk, de nem mel-
lőzhetjük fenkölt morálját. „Azért jöttem — mondá —
hogy kielégítem a tudatlanokat a bölcseséggel. A
bölcse ség kincse az alamizsna, a tudomány és az
erény; ime ezek azok az érdemek, a melyek nem
enyésznek el. Többet ér kevés jót tenni, mint nehéz
vezekléseket kiállani. Ha az emberek meg akarnák
érteni, hogy milyen gazdag a jótékonyság gyümölcse,
nem ennék meg utolsó falatjukat a nélkül, hogy ne
ajándékoznanak belőle. A jóakarát az első az erények
között, az önfeláldozás anyja. A tökéletes ember sem
ér semmit, ha nem gyakorol jótékonyságot, ha nem
vigasztalja az ügyefogyottakat. Az én tudományom a
könyörületesség tudománya; ezért tartják nehéznek e
világ boldogságban élői. Azok büszkéek születésükre,
nem gondolják meg, hogy egyazon fa gyümölcsei,
egy eredetűek. Tisztelni kell a fennálló rendet, de az
üdvözülés utja mindenkinek nyitva áll; a születés sen-
kit sem kárhozta tudatlanságra vagy szerencsétlen-
ségre. Minden ember kiléphet századából és helyet
foglalhat a bölcsék között. A brahmán, ki szét akarja
hasítani a földet, mint a tűz, csak úgy született asz-
szonytól, mint a csandala, az emberek utolsója, a ki-
től amaz elzárja az üdvözülés útját. De senki sem
zárhatja el ezen utat, ha csak Mara nem, a bűn és
halál démona. Kerüljétek őt, vagy inkább győzzétek
le, folyton harczolván kiléphet századából és helyet
foglalhat a bölcsék között, mint a hogy az elefánt
letiporja a nádkunyhót,“ Az a Buddha, ki előmozdítja
a szerzetes életet. a külső ténykedéseknél többre be-
csüli a benső érületet, mondván: „Csalódik, ki hiszi,
hogy megmenekül szenvedélyeitől, ha a hegyek közé,
rebeteségbe vándorol; a legjobb menedék a gonosz
ellen az egészséges realitás. Az ember fordíthat háta
érzékű csábjainak és a gyönyöröknek, teljesítheti a tör-
vényt, lehet tökéletes remete, habár a világban él és
ékszerekkel van díszesítve.“

Ime ki nem irná alá e tanokat az Ur születésé-
nek 20-dik, a Buddháénak 25-ik századában?

Az indusoktól forduljunk most egy hozzájuk ro-

kon néphez: az irániakhoz. Vallásuk alapítójának,
Zarathustrának vagy mint görögösen nevezik: Zoroa-
sternek a korát régi és új írók igen különböző időkre
teszik, a Kr. előtti 6-ik századtól felmenve a 6-7 ez-
redig. Legújabban a 6. század felé hajolnak a vélemé-
nyek, bár még mindig jeles buvárok szerepeltetik őt
az irániak ősi korszakában.¹ Bármint álljon a dolog,
annyi bizonyos, hogy tanait időszámításunk kezdete
előtt jóval korábbi időkben hirdette. Hittanának bár van-
nak gyengéi, de vannak igen magasztos vonásai is. Er-
kölcstana igen nemes. E szerint követőjének tisztának
kellett lennie nemcsak lelkileg, de testileg is, mert a
lélek isteni eredetű, tehát a testnek is, mint a mely az
isteni eredetű lélek temploma, tisztának kell len-
nie. Az igaz legyen tiszta gondolatban, szóban, tettben.
A hazugság a cardinalis vétkek közé soroztatott. Kön-
nyebb tájékozás végett a szent iratok közelebről is
meghatározták a jó cselekedeteket. E szerint istennek
tetsző cselekedet volt terméketlen földet művelés alá
venni, fákat ültetni. kútakat ásni, országutakat és hí-
dakokat építeni, a szent tüzet tiszta fával táplálni, a
kártékony állatokat pusztítani, tiszta embereknek ellá-
tást adni, papoknak az isteni tisztelethez szükséges kel-
lékeket, harczosoknak fegyvereket, szegény földművelők-
nek barmot, szántóvető eszközöket, az éhezőknek ala-
mizsnát nyújtani. Az ilyen cselekedetek összekötte
imákkal és tisztulási szertartásokkal kieszközlik a bű-
nök bocsánatát. Erre segít a szent könyvek (Zenda-
vesta) olvasása. Az utóbbiak meghatározzák a bűn-
tetéseket is. Ezek között előfordul, hogy a vétkes bű-
nének kiengesztelése végett építsen 30 hidat folyóvizekre,
neveljen fel 18 kutyát — a kutyák t. i. mint az em-
berek segítségei, nyájak őrei nagy becsben voltak, —
tápláljon 18 tiszta embert.

De Zoroaster híveinek erkölcsi eszményképét
leghívebben fejezik ki imáik. Ezek között szent irataik-
ban ilyeneket találunk: „Mennyei Ormuzd, ki az ő
világosságban élsz, körülveve fénytől és boldogságtól,
te, ki maga vagy a bölcsesség, engedd gyarapodnom
a tökéletességben. Engedd szent életet élnem. Telje-
sítsd mind azok vágyait, kik tisztaságra törekeznek.
Engedd, hogy szívem tisztasága hozzád hatoljon, oh
Ormuzd, adj szilárdságot a jóban, hogy segítséggel
a tettek dicsőségéig jussak. Gyarapítsd szívem tiszta-
ságát, engedd, hogy cselekedeteim szentek, nagyon
tiszták legyenek.“ A hívő csak isten segedelmével re-
méll boldogulni s ha ez megvan, nincs semmi aka-
dály. Így kiált fel: „Mely vidékre keljek, mely imát
válaszszak, ha nincs velem szerelmed és támaszod?“
De a hívő nemcsak a maga testi és lelki jólétéért tar-
tozik küzdeni, hanem elő kell mozdítania mások jó-
létét is és imáiban meg kell emlekeznie a jókról és
felsőbbiségről. A hívő így imádkozik: „Légy irgalmas a
világgal, adj meg neki minden tisztaságot; csepegtess
a hatalmasok szívébe alázatosságot. Adjad teremtő
isten, hogy minden főnök tegye azt, a mi igazságos
és jó s törekedjék a szív szentségére és tisztaságára.
Törd meg a turániak erejét. Ne engedd, hogy a gonosz
szavai és gondolatai céljt érjenek. Viseld gondját az
igazságos királynak, a gonosz királyt irtsd ki . . . Oh
áldás és szerencse forrása, oh bölcsesség és értelem,
tarsd meg és védelmezd azokat, kik szívükben szen-
tek és tiszták a halottak feltámaszáig. Tedd ezt Or-
muzd, ki megtanítá, hogy minden, a mi az égben és
földön van, szavadra állott elő. Ha téged valaki fel-
boszant gondolata, szava vagy tette által, akár szen-
vedélytől ragadtatva el, akár nem, de előtted mélyen
megalázza magát és hozzád fohászkodik: légy barátja,
oh Ormuzd, mint barátja leszek én is megint annak
az embernek, ki haragra lobbant, de alázattal kérlel.“

E morálevlek között alig van olyan, a melyikben
ne ismernénk a miénkre.

(Vege köv.)

Twesten: K. e. 1500. Lenormant F.: 2500—600; Ma-
spero: az iráni faj bölcsőkorában.

Bukaresti ref. iskola.

E tárgyhoz szólani jogosult vagyok. Mint volt bukaresti papnak kötelességem.

Anyaszentegyházam, nemzetem létét látom veszélyeztetni, megsemmisülni, a román kormány ismeretes rendeletében. Mely rendelet, ha törvénynyé válik, bekövetkezik az a szomorú állapot, hogy annyi magyar ember vész el nyelvben, annyi fosztatik meg a szív érzelmének ama fennkölt jogától, hogy Istenét anyanyelvén imádja, s e nyelven hallja hirdetni — a haza határain túl is Krisztus tanának örök igazságait.

Ha valahol szükséges, úgy Bukarestben okvetetlen meg kell menteni azon egyetlen magyar iskolát, melyet az ottani ref. egyházközség, áldozatok árán, a román kormány minden segélye nélkül, tart fenn. Meg kell menteni — igen. Mert ha innen kitiltatik a magyar szó, a nemzeti karakter, s mondjuk a magyar haza szeretete: ezekre, az ott született és ott élő magyar alattvalók gyermekeit, a Szent László és Szent István társulat által kizárólag a magyarnyelv tanítására — évi segélyben részesített és olasz papok által vezetett r. kath. iskolában, a magyar nyelvet tanító kántor-tanítónak aligha lesz szabad megtanítania.

Meggyőződés, hogy ottani ref. magyarságunk ezen ügyét, ha másként nem lehet, diplomaciai érelyes közbelépéssel kell megoldani.

Hiszen itt szerzett és élvezett nemzetközi jogok megsértéséről van szó.

Nézzük csak. Nagyságos Koós Ferenc ur e lapok 8-ik számában írt cikkében ezt állítja: „*az ő papsága idejében Rosetti cultusminister megkísérelte azt, a mit a mostani román minister, hogy t. i. a ref. iskolákra reá tegye kezét.*” Hát én a mondó vagyok: ha lehetett volna, bizonyára nem marad Rosetti úr csak a kísérletnél, hanem végre is hajtja akaratát.

Barabás Endre tanár úr meg azt írja, e lap 5-ik számában közölt és figyelmet keltő közleményében *hogy a ref. egyházak talán az egyházkerület tudta nélkül engedtek az erőszaknak.* Nem hiszem. Bartalus János paptársam és utódom bizonyára nem volt tétlen nézője, hallgatag beleegyezője ennek. És én?... örömmel írhatom, hogy az 1875-1881-iki években, míg bukaresti pap voltam, ilyen rendeletet nem vettem, ilyen irányú eljárást nem tapasztaltam.

Igaz, hogy akkor is tanítottuk iskolánkban az ország hivatalos nyelvét: a román. Én ezt természetesen találtam és találok. Hiszen a lakosoknak érdekében áll, hogy ismerjék, tudják nyelvét azon országnak, hol élnek. E mellett tananyagunk az volt, a mi a hazai népiskolákban, az itten használt tankönyvek tartalma szerint. Minden évben megtartattuk a rendes vizsgát, melyen többnyire jelen volt a *revisor de scolar* (iskolai felügyelő) vagy személyesen, vagy annak helyettese. A vizsga tárgyai között ott volt a hazafias dal is. Nem volt botránkozás ezért.

Sőt mondhatom, nem egyszer jóindulatu támogatásában is részesítette iskolánkat az akkori felügyelő. Csak két esetet említek fel, úgy emlékszem, 1880-ban egy rendelet lett kibocsátva, melynek értelmében kötelesek voltunk tanítói oklevelünket a kormánynak be-

mutatni. Az enyémet, mint akadémiát végzett egyénét, szó nélkül acceptálták. Kántor-tanítónk azonban, ki egyszersmint a román nyelvet is tanította, semmiféle oklevéllel nem birt még akkor.

A bajt megelőzendő: megkértem a felügyelő urat, hogy ajánljon egy román nyelvi tanárt, kitől tanítónk órákat vegyen. Megtette készségesen. Rövid idő multán, az illető tanár kiállított egy bizonyítványt, melynek alapján a ref. tanító háborítatlanul tanított tovább.

Egy más alkalommal azon helyzetbe jutottunk, hogy nem volt munka tanítónknak. Kérésre, ugyancsak a felügyelő úr, egy román tanítónőt ajánlott, ki az ő reábeszélése folytán, 30 frank havi csekély tiszteletdíj mellett, tanított a leányoknak kézimunkát és román nyelvet.

Ilyen állapot volt akkor!

Csendes, békés viszonyok között tiszteletben tartottuk jogait azon országnak, hol élünk; élveztük áldásos intézményeinek jótéteményeit. Szerettük azt az országot, szerettük lakóit, résztvettünk nemzeti ünnepeiken a függetlenség kikiáltásakor; hódoltunk királyának, midőn az megkoronáztatott. De e mellett szabad volt szeretni magyar hazánkat, nemzetünket, szabad volt ennek jóllétéért imádkozni. Bár külföldön élünk, de magyarok voltunk és maradtunk érzesben, cselekvésben.

Miért nem lehet ez így tovább is? mi indította a román kormányt ilyen értelmű rendelet kibocsátására! Miért nem alkalmazza ezt az ottan élő értelmiségben nagyobb, vagyonban gazdagabb német evangélikusok óvoda, elemi, reál és felsőbb fiú-leány iskoláira? Miért szabályozza meg csak a magyar ref. iskolát? Hát a viszonyosság elvén alapszik ez? hát alkotmányos eljárás ez? Ezek után mégis mi vagyunk a nemzetiségek elnyomói s azok jogainak lábbal tiprói? Hát a magyar kormány kizárólagosan csak a magyar nyelvet octroálja a hazai román iskolákra? Bizony megelégszik azokban a magyar nyelv csekély vagy több helyen semmi eredményű tanításával. Tanítóit a román felekezetnek nyugdíjban részesíti, a legmesszebb menő kedvezményeket nyújtja, sőt hallgatagon még az ilyen felírást is eltűri a román iskolán: *scola nationala romana.* stb. stb.

Valami mélyreható okának kell lenni, mi arra vezette a román kormányt, hogy a mit eddig türt, jogosnak tartott: ezt lerontsa: abban reá nézve veszélyt lásson. Miért? ezt kell kipuhatolni, hogy védekezhessünk.

Nem felekezeti... nemzetiségi kérdés ez. S hiszem, hogy nemzetünk és egyetemes egyházunk számottevő vezetői, első sorban igazgató tanácsunk utján, buzgóságban, tevékenységben kiváló püspökünkkel élén, megtalálják a módot, mely segít, az utat, mely kedvező eredményre vezet.

Láttam én, tapasztaltam többször külföldön, egy nagy állam képviselőjének erélyes fellépésében: a kedvező sikert, a megnyert győzelmet.

Ha a nagytiszteletű szerkesztő úr megengedi és ha érdemesnek találja más alkalommal a bukaresti ev. ref. egyház és annak hiveiről mondok el egyetmást.*

Bethlen, 1901. febr. 27-én. *Gyárfás Albert.*

ref. lelkész.

* Szívesen vesszük. Ez ügy többszörösen is fontos. Szerk.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1901. febr. 21.

(Folyt. és vége.)

Örvendtes tudomásul szolgált a zilahi kollégium ama bejelentése, hogy Biró Ferenc, algondnok aa. újabb 200 korora alapítványt tett.

Főt. Püspök aa. indítványára elhatározta ig.-tanácsunk, hogy jövőre az egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyveit az egyházmegyei, kollégiumi és püsp. vizsg. alatt álló egyházközségi gondnokoknak is megküldi, mert arra, az egyházi élet fontosabb mozzanatainak nyilván tarthatása céljából, a gondnokoknak is föltétlenül szükségük van.

A nagyenyedi egyházmegye tanácsának ama kérését, hogy a törvénytelen szülöttek utólagos törvényesítéséről az állami anyakönyv-vezetők hivatalos értesítést adjanak a lelkészi hivataloknak, nem találta ig.-tanácsunk a belügy minisztérium elé terjeszhetőnek, mert az 1894. évi XXXIII. t.-c. szerint csakis az állami anyakönyvek ismertetnek el közhitelességüeknek, minélfogva nem kívánható a minisztériumtól, hogy a magánfeljegyzésnek tekinthető egyházi anyakönyvek teljessé tételéhez állami segítséget nyújtson.

Tudomásul szolgált főt. és mélt. Kun Bertalan, konveti elnök aa. amaz értesítése, mely szerint az idei konvent üléseit f. é. április hó 16-dikára óhajtja összehívni.

Magyar-nemegyei egyházközségünk indokolt kérésére megengedtetett, hogy a m. kir. földművelési kormánytól egy telepállományt, kántori lakásul, átvehessen, kedvezményes föltételek mellett.

Főt. Püspök aa. jelentéséből értesülvén igazgató-tanácsunk arról, hogy a püspöki javadalomhoz tartozó b-bocsárdi szőlők a philloxera által rohamosan pusztítottattnak s hogy e birtok kezelése különben is csekély haszonnal jár: kimondotta, hogy az egész birtokot felajánlja megvételre az államkincstárnak, mint-hogy a birtokhoz tartozó 150 h. erdő közvetlenül az állami erdők szomszédságában fekszik.

Foglalkozott ezek után, ig.-tanácsunk a konveti kongrua bizottság által megküldött 95722—1900. számú közokt. miniszteri rendelettel, mely szerint évenként 23000 korona állami dotáció bocsátatik az egyetemes konvent rendelkezésére abból a célból, hogy az 1898. évi XIV. t. c. szellemében megfelelően, évi 500 kor. maximális összeg erejéig ama segédlelkészek (vagy helyettes lelk.) is segíyezhetők legyenek, kiket a rendes lelkész betegsége, vagy más okból való munkaképtelensége miatt kellett bizonyos állomásokra alkalmazni az ok megszűntéig és hogy kárpótolhatók legyenek, hasonló összeg erejéig, azok a lelkészi özvegyek, kik a kegyeleti év alatt saját költségükön kötelesek segéd- vagy h.-lelkészt alkalmazni és végre, hogy hasonló kárpótlás legyen nyújtható a nyug. pap mellett félfizetésen szolgáló lelkészeknek is.

A kongrua-bizottság a már rendelkezésre álló 1900. évi részletet az idei konvent által kiosztatni óhajtván: rovatos kimutatásokat kívánt a szükségletéről, mely kimutatásoknak összeállítására ig.-tanácsunk fölhívta is az espereseket, kimondván egyúttal, hogy a beérkező kimutatások fölterjesztése alkalmával arra fogja

kérni az egyetemes konventet, hogy jövőre egy összegben bocsássa rendelkezésére a kerületnek, az állami kiegészítés alá kerülő összes lelkészi állások számához viszonyított összeget, saját hatáskörben való kiosztás céljából. E kérelem teljesítését a miniszteri rendelet alapján is remélhetjük, mert az általános összeg megállapításának alapját a Miniszter úr előtt is az általunk kérelmezett kulcs képezte.

Az ujan alakult baróthi anyaegyház kérésére összeállított ig.-tanácsunk egy gyűjteményt az 1872 év óta megjelent közgyűlési és konveti jegyzőkönyvekből és azt ingyen bocsátott a az egyház rendelkezésére.

Néhai Nagy Péter és Szász Domokos, volt püspök aai siremlékét megfelelő vasráccsal óhajtván ig.-tanácsunk körülvéteni, az erre vonatkozólag beérkezett tervek közül a styl- és szoliditás tekintetében legmegfelelőbbet kiválasztotta és annak elkészítésére az elnökséget fölhatalmazta,

Ezekután a kolozsvári egyházközség szervezeti szabályzatát vette ig.-tanácsunk tüzetes felülvizsgálat alá és kisebb módosításokkal meg is erősítette, örömmel látván abból, hogy az egyházi élet föllendítése czéjából annyira óhajtandó parochiális szervezkedés folyamatba indult.

A sepsiszentgyörgyi kollégium ama határozata, melyszerint Tárkányi György, vallástanár aa. részére az első korpótléket folyósította, kivételesen jóváhagyott, azzal az elvi megállapodással, hogy jövőre csakis az állami törvények értelmében esedékes korpótlások folyósításához fog főhatóságunk is hozzájárulni.

A marosvásárhelyi kollégium elüljárósága, miniszteri kívánalom folytán, oda módosította államsegélyi szerződésének a tanári javadalmak megállapítására vonatkozó részét, hogy a tornatanár fizetését az eddigi 1600 kor. helyett, 2000 koronában és 5 izben esedékes 200-200 kor. ötödéves korpótlékban irányozta elő. Ig.-tanácsunk maga részéről is jóváhagyván e módosítást, fölterjesztette a szerződéseket, további megerősítésre.

A kolozsvári kollégium ajánlata alapján, meleg pártolással terjesztette föl ig.-tanácsunk Borcsa Mihályné kérését, súlyos betegségben szenvedő férje kegyelemből való nyugdíjazása iránt.

Jóváhagyó tudomásul vette és hasonló célból a minisztérium elé teljesztette ig.-tanácsunk a kolozsvári kollégium ama határozatát, melyszerint egy magyar-latin és egy német-magyar tanszéknek betöltésére kíván pályázatot hirdetni.

A zilahi kollégium az iránti kérése, hogy a miniszteri biztos kifogásai ellenére vegye tudomásul a közokt. minisztérium a vallástanári és tornatanítói állások teendőinek jelenlegi ellátási módját, a fölhozott indokok alapján, pártoló ajánlattal terjesztett föl a vallás- és közokt. Miniszter úr elé.

A mult évi konvent fölhívása alapján ig.-tanácsunk is bevette az egyházmegyek, kollégiumok és püspöki egyházak véleményét az ágostai evangélikusok részéről fölvetett amaz indítványra vonatkozólag mely a budapesti kir. tud. egyetemnek protestáns theol. fakultással leendő kiegészítését célozza.

Az elvben mind egybehangzó vélemények alapján körvonalozta azután ig.-tanácsunk a kerület véleményét

mely szerint a felekezeteknek törvényileg biztosított egyenjoguságából kifolyólag és az ez alapon nyugvó viszonyosság elvénél fogva mind két hazai egyetemnek kiegészítését látja szükségesnek és csak épen pénzügyi szempontok által megokolt opportunitási tekintetből lehetne megnyugodnunk egyelőre abban, hogy a mint a róm. és gör. katolikusok részére a budapesti egyetemen már szervezve van, akként a protestánsok részére a kolozsvári egyetemen szerveztessék, egészen államköltségen, theologiai kar.

A szervezés részleteire nézve is kifejtette ig.-tanácsunk véleményes javaslatát, némi befolyást kívánva fenntartani a felekezeti főhatóságoknak az alkalmazandó theol. tanárok kinevezése körül.

A kolozsvári kollégium előterjesztésére megengette ig.-tanácsunk hogy a torna-tanítói állásra a pályázat közzétételéig.

A Bethlen-kollégium indokolt javaslatára elhatározatott, hogy az ottani képezdében, magántanulói minőségben, végző leánynövendékek csak az esetben fognak jövőre tanképesítő vizsgára bocsáttatni, ha egy évi gyakorlati tanítás útján szerzett nevelőnői képességüket igazolják.

Jóváhagyta, ezek után, ig.-tanácsunk a sz.-udvarhelyi és m.-vásárhelyi kollégium, továbbá az illyefalvi, szászvárosi, s.-sz.-györgyi és nagyenyedi ehk. 1901. évi költségvetéseit; a múlt évi országos közalapi, belmissiói és Emke-segélyi számadásokat és végül a székesi Ilyés-alap és a kolozsvári egyházközség 1901. évi költségvetését is.

A közalapi segélyezési szabályoknak megfelelő módon engedélyt adott az ig.-tanács sepsiszentgyörgyi egyházközségnek arra, hogy közalapi adóját évi 240 kor. átalány-összegben fizethesse.

Végre, több apróbb ügy elintézése után Boc Elek szászrégeni öreg lelkész aa. nyugdíjazása engedélyeztetett és ezzel az ülés, a tárgysorozat teljes kimerítésével, bezárattott.

r. s.

Egyházi élet.

Egy szép nap emléke és annak megörökítése.

A vajda-hunyadi ev. ref. Egyházmegye mult évi okt. hó 9-én tartotta meg rendes őszi közgyűlését Déván, Hunyadmegye székhelyén. Nem célom ezen közgyűlésről referátát írni, mert ha ki nem nevetnének is, de bizonyára megmosolyognának érte, hogy most jut eszembe ilyesmi. Éppen ez okból mellőzve a rendes folyó ügyek tárgyalási menetének leírását, melyek különben is egyházmegyénk mindenikében egyek és ugyanazok, mert hiszen bizonyos egyöntetűség csak az együvé tartozás természetéből is önkénynt folyik: egészen más olyan érdekes és nevezetes momentumra óhajtom terelni a szives olvasók figyelmét, mely bár a mult évben történt, de azért még ma sem veszítette el aktualitását, sőt még csak ezután fogják érezni jótékony hatását.

A mint említém tehát, mult évi okt. 9-én volt a közgyűlés, de merem állítani, hogy régen, nagyon régen lehetett oly népes és megható jelenetekben oly gazdag közgyűlése a v. hunyadi egyházmegyének, mint ez. A közgyűlés tagjai csaknem mindnyájan megjelentek, mert tudva volt, hogy *Bartha Lajos*, előb dévai, majd tordosi pap és esperes most töltötte be esperessé választatásának 25 éves évfordulóját, s így a közgyűlés bizonyos ünnepekkel lesz egybekapcsolva.

A közgyűlés reggeli 9 órakor vette kezdetét a nemzeti lobogóval diszített papi lak tanácskozási termében. A rövid, de velős megnyitó beszéd után *Barcsay Béla*, e. m. főgondnok állott fel, s megemlékezve azon hasznos és kiválóan fontos szolgálatokról, melyeket *Bartha Lajos* 25 éven át szakadatlanul tartó esperessége alatt a Hunyadmegyében levő ref. gyülekezeteknek, az erd. ev. ref. egyházkerületnek, s közvetve a magyar nemzeti érdekeknek tett: a közgyűlés meg-megújuló éljenzése között meleg hangú beszédben üdvözölte őt, s egyszersmind a meghatottságtól reszkető hangon a következő indítványt tette: »Mondja ki a közgyűlés, hogy nt. *Bartha Lajos*, Hunyad-Zaránd vármegye ev. ref. esperesét esperessé választatásának 25 éves évfordulója alkalmából örömmel üdvözli az egyházi téren kifejtett működéséért elismerését fejezi ki és további működésében is bizalommal támogatja. Ezen határozatát igtassa jegyzőkönyvbe és azt kivonatban az esperes úrral közölje«.

Ezen indítványt nagy lelkesedéssel fogadta az egész közgyűlés, mire az ünnepelt esperes meghatottan és igazán könnyeket fakasztó szavakban válaszolt. Megköszönte a szivélyes üdvözetet és nem várt ovációt, mely szivének, lelkének igen jól esett, s ígéretet tett, hogy jövőre még nagyobb buzgalommal fog igyekezni, hogy a közgyűlés tagjainak és a vezérlésére bízott gyülekezeteknek iránta tanusított bizalmát és szeretetét kiérdemelje.

Eddig azonban csak kezdete volt, s ugy szólva csak hivatalos része folyt le emez ovációnak, melyben a köztisztület- és szeretetben álló derék esperes tiszteletű, barátai részesíteni óhajtották. Ezután következett a folytatása, a midőn a szeretet és barátság a maga közvetlenségével nyilatkozott meg és üdvözölte a jubilánst. Pont 11 órakor ugyanis az elnök felfüggesztvén az ülést, templomba vonultunk, hol már szép számu előkelő közönség, s az áll. tanítóképezde ev. ref. növendékeiből összeállított dalárda várakozott mi reánk. A »Te benned bizunk« és a Hymnusz elhangzása után *Vásárhelyi Lőrinc*, óralja-boldogfalvi lelkész lépett a szószékre és Jézus ezen szavai alapján: »Ne gondolatokat, hogy azért jöttem volna, hogy békességet bocsássak a földre, nem azért jöttem, hogy békességet bocsássak, hanem fegyvert« szép és eszmékben gazdag beszédet mondott találóan utalva abban az ünnepelt esperes negyedszázados munkásságára is. Az egyházi szertartás végével egy igen kedves és megható jelenet következett. Ugyanis Szóts Sándor, a dévai gyülekezet »kicsi« nagy papja az Ur asztala mellé állván egyháza, gyülekezete nevében a szeretet és barátság melegségével üdvözölte az esperest, mint volt dévai papot, s elődjét, a ki ezelőtt 25 évvel ezelőtt épen itt és e helyen lett esperessé megválasztva. Egyszerű, szívből fakadt szavai könnyeket csaltak a hallgatóság és az ünnepelt szeméibe, ki a meghatottságtól remegő hangon mondott köszönetet a szeretet ezen újabb megnyilatkozásáért, beszédét áldással végezte, melynek utolsó szavai zokogásba vesztek el...

Ezen mindnyájunk lelkében kedves emléket és mély nyomokat hagyó jelenet után visszatértünk a zöld asztalhoz s folytattuk tanácskozásainkat. A rendes folyó ügyek letárgyalása után közgyűlésünk *Sylveszter Domokos*, szászvárosi első lelkész indítványára elhatározta, hogy a mai szép nap emlékére — *Bartha Lajos esperes nevére* — a kolozsvári protestáns szeretetház javára alapítványt tesz, melynek összegét a közgyűlés tagjai között eszközrendő gyűjtés útján szerzi be a gyűjtés eszközzésével, s az alapítványnak illetékes helyen leendő bejelentésével, mint előljáró e. m. jegyzőt alulírottat bizván meg

Ezen határozat kimondása után elnök a közgyűlést általános éljenzések között berekesztette, a mikor is, hogy a testnek is megadassék a mi az övé, a „nemzeti kaszinó“ emeleti nagy termébe mentünk, hol a

város notabilitásainak több kiváló tagjával megszapordva, asztalhoz ültünk. A 3-ik fogásnál maga az ünnepelt esperes állott fel és éltette Magyarország di csőségeen uralkodó koronás királyát, kinek hosszú és boldog életéért milliók imája száll fel az égbe. Utánna **Réthy Lajos**, kir. tanácsos tanfelügyelő köszöntötte fel a jubiláns esperest, még pedig azzal az igazi ékesszólással, minőt az isteni gondviselés csak egyes kiválasztott férfiaknak juttat osztályrészü. Beszédjében nem halmozta el az esperest magasztalással, divatos szóvirággal, nem zengett neki dicsőhymuszokat, hanem az életéből, működéséből összeválogatott szép tények művészi összefoglalásával tartott egy olyan üdvözlő beszédet, mely még neki, az elismert szónoknak is remekei közé tartozott. Viharos éljenzésbe tört ki a a közönség e beszédre; az ösmerősök és jóbarátok nem győztek eléggé gratulálni a szónoknak; ennek daczára oly lelkesedést még sem keltett ez, mint Dr. Gróf Kuun Géza öngyméltóságának, az európai hirre emelkedett tudósnak az ünnepelthez intézett és itt Kiss Mózes, m.-németi lelkész által felolvasott üdvözlő levele. Igazi klasszikus nyelven írott levél ez, melynek minden szava igaz gyöngy; e levél valóban koronája volt ez ünnepélynek, melyet mint becses ereklyét és drága ajándékot büszkén mutathat fel annak tulajdonosa. E levél, mely az egyházi téren való munkálkodásban sokaknak buzdítására szolgálhat, szóról szóra a következőleg hangzik:

„Nagytiszteletű esperes Ur! E mai napon, midőn a Nagytiszteletű gondjaira bizott vajda hunyadi ev. ref. Egyházmegye képviselőjében többen jelennek meg olyanok is, kik immár 25 évre kiterjedő áldásos esperesi hivatalának csak utóbbi éveiben működtek közre a szent célok előmozdítására s egyházi életünk fejlődésének régebbi időszakát csupán az írott emlékekből, s hallomásból ismerhetik; e sorok írója, ki ezen hosszú időn át figyelmes szemlélője volt mind azon tényeknek, melyek egyházmegyénk életének fejlődési folyamatát kiválóbb mértékben alkották, s vágyó, s jót váró lélekkel, s vigasztaló reménnyel szívében szemlélte a kedélyeknek időnként való háborgását, e háborgások lecsillapultával, az engesztelő szellem sugallatát, a bölcsességnek hullámokat elsimító hatalmát, s a dűledező határjeleknek általa eszközölt megerősítését, a szeretet megnyilatkozását, s az évek csendes munkáját, fájdalom! az örömműnpen nem lehet jelen; valamint a multban, távol bár az egyházmegyei gyűlésektől, az öröm és bánat, a remény és aggodás érzetével, s mindenekefelett Istenben vetett erős bizalommal osztozkodott a közérzületben: ugy ma is távol és egyedül vesz részt teljes szívvel egyházmegyénk örömműnpenben.

Üdvözlöm a mai napot, a melyen Nagytiszteletű Esperes úr 25 évre terjedő esperesi hivatásának örömműnpenét üli, mint szerencsés napot, s Istentől megáldott napot, mert a napok mindennek munkáját mutatják meg, s az ilyen nap sok esztendő fáradságos munkáinak javaiból teljes.

Üdvözlöm a Nagytiszteletű Esperes urat ez örömműnpenen, mint olyant, a ki hivatalának megújult időszakában egyházmegyéje érdekeit melegen szívén viselte, a szeretet munkáiban az elsők között járt, a világosságnak útát nyitott mindenfelé, hogy azon jótéményeit elárassza, édes tanácsa sok szívet vidámitott, engesztelékeny természete képessé tette a megzavart békét gyorsan helyreállítani, s a mi mindennél főbb: a vallásos érzést híven ápolta megyéjében mindazok lelkében, kikkel akár a magánéletben, akár hivatalosan érintkezett.

Istennek kegyelméből ujuljanak meg a napok és feles számu évekre szaporodjanak, melyekben Nagytiszteletű esperesi hivataloskodása a jó czélokat mind inkább előmozdítva folytatódják szent egyházunk javára. előmenetelére, mindnyájunknak szíve óhajtsa

szerint! A kegyeseknek örömük nagy e világon; ez örömben részesüljön nagy mértékben, s hosszú időn át Nagytiszteletű!

Ez a szép üdvözlő leirhatatlan hatást keltett, s az ünnepelt esperes szívet anynyira megindította, hogy alig birt az elérzékenyüléstől néhány szót szólani s felkérni Kiss Mózes, lelkész afiát, hogy e meg nem érdemelt figyelemért és megemlékezésért legmélyebb köszönetét és forró háláját a kegyelmes ur előtt tolmácsolni szíveskedjék.

Réthy beszédje, s ezen üdvözlő hatása alatt aztán megindultak a szebbnél-szebb komoly és ünnepélyes vidám és kedélyes köszöntések, mert az ünnepelt barátai, tisztelői, úgyszólván, egymással versenyre keltek, hogy mentől több és kitünőbb jeleit adhassák az iránta érzett őszinte szeretet, bizalom és ragaszkodásnak... Délután 4 óra volt már, mikor emelkedett hangulatban és azon boldogító tudattal oszoltunk szét, hogy ezen nap öröme sok más napnak az örömeivel felért.

Ime ekként ünnepelte meg a v.-hunyadi egyházmegye derék esperesének 25 éves jubileumát. S hogy av egyszerű de szívet-lelket megindító ünnepélyen elhangzott beszédek nem voltak tünékeny, röpke szavak, s a felkeltett lelkesedés sem volt ideig tartó pusztá felhevülés, hanem élet és valóság a legekklátásabbul bizonyítja ama 220 koronás, Bartha Lajos esperes nevére tett alapítvány, mely éppen e szép nap emlékét van hivatva megörökíteni, s melyet én febr. hó 27-én e közleménnyel egyidejűleg jelentettem be és küldöttem el az illetékes hatóságnak, a mélt. Ig. Tanácsnak. Az összeg nem nagy, de annál nagyobb volt a lelkesedés, mely azt összeadta; vajha e lelkesedés terjedne el messze körbe, s ragadna el másokat is, hogy a szép emlékü napokat mindenütt egy-egy ilyen alapítvánnyal tennék nevezetessé és örök emlékeztetivé!

Juhász Isidor,

ev. ref. lelkész, e. m. aljegyző.

A kálvini egyház hanyatlása Apaffi Mihály idejében.

Írta: **Szádeczky Béla.**

(Folytatás.)

1667-ben így ír a fejedelem Telekinek: »Nyilván lehet kegyelmednél, mely igen elfogytak birodalmunkból a tudós lelkitanítók, prédikátorok. Egy néhány ekklesiák most is pap nélkül vannak!« Meghívta azért Teleki Váralyai Lőrinczet és Kaposi Pál szathmári papokat Erdélybe, kik közül csak Kaposi fogadta el a meghívást.

Ha pedig nincs pásztor, gondozás nélkül elszéled a nyáj.

De nem szabad figyelmen kívül hagynunk egy más körülményt sem, a midőn a kálvini egyház hanyatlásának okait keressük.

A kálvini (általában a protestáns) egyház sohasem zárkózott el a szellem szabad nyilvánulása elől. Főként Erdély a vallásos vitatkozások termő talaja volt majdnem az egész XVII. sz. folyamán. E század közepétől főként az egyház belső igazgatásának kérdése felett folyt a vita. A praesbiteri és episcopalis irány hívei állottak szemben egymással. Ezek a vitatkozások nem szüntek meg Apaffi uralkodása idején sem.

A szathmári synodus már 1646-ban reversalis alá vetette Magyar Benedek borosjenői és Kovásznai Péter nagyváradi praesbiteri irányú papokat, de azért

¹ Erd. Prot. Közlöny 1890. évf. 322. l.

a további vitatkozásoknak nem vethetett véget. Az 1661-iki gyűlés újra foglalkozik e kérdéssel s a fejedelem hozzájárulásával elrendelte a püspöki igazgatást, megtiltotta a praesbiteri elnevezést, mint a mely szakadásra ad okot. Azért ez ügy még 1671-ben sem aludt el. Sántai Pócs István huszti ref. lelkész ez évben még levelet ír Telekihez a praesbiteri rendszer behozatala végett az erdélyi egyházakba.¹

Az elharapódzott, sokszor végletekig menő vitatkozások között olykor a fejedelem közbelépésére volt szükség, hogy a felizgatott kedélyek lecsillapuljanak. És mintha Apaffi gyöngye fejedelem kormánya alatt ezen vitatkozások is korlátlanabb mederben folyának.

A szabadabb theologiai irány képviselő *Dézsi Márton* enyedi és *Pataki István* kolozsvári tanárok Coccejus tanait követték. Ők a bibliának szabadabb értelmű magyarázatát hangsúlyozták és az u. n. foederatio tanait hirdették. A theologiával annyira ikerestvér philosophia is szabadabb irányban indult. Az Aristoteles féle bölcelet helyébe a Cartesius-é lép, a kutatás, vizsgálódás eivét hangsúlyozva. Ennek az iránynak képviselője Erdélyben *Csernátoni Pál* kolozsvári professor.

Tofeus a püspök a régi, orthodox iránynak hiva valószínűleg a papság nagyrészével együtt. Az újítók ellen kifejtett küzdelmében buzgó támogatói voltak *Pósa-házy* és *Buzinkai*, gyulafehérvári tanárok. Pósa-házy pert indít ez újítások ellen. Dési, Pataki és Csernátoni Fogarasba hívtak meg a fejedelem tanácsa elé. Ügyököt azonban innen az egyházi, az 1673-iki közgyűlés elé utasítják, stb.²...

(Folytatása következik.)

Irodalom.

Jancsó Sándor nagyenyedi lelkészársunk hírevesebb német theologusok és egyházi szónokok nyomán dolgozott *Egyházi Beszédeit* örömmel üdvözljük s olvasóinknak a legmelegebben ajánljuk.

A protestáns predikáció nem elégedhetik meg csakis hangulatkeltéssel. Predikációinknak szilárd gondolatokat, igazságokat is kell nyújtaniok, melyek mindig vezethessék a vallásos keresőt. A gondolatgazdagság megóvja a predikációt az unalmasságtól; de az akarati elhatározások irányításában, éppen nagy tényező a világos valláserkölcsei tudat. Nem tagadható, hogy nagyobb gondolatgazdagságra van szükségünk s a nagy predikátorok éppen gondolatokat is nyújtanak s — ébresztenek.

A protestáns predikátor előtt a vallás nem lehet csak vékony ér, mely az élet egy szűkebb medrében folydogál. A protestáns predikátornak éppen azt kell megmutatnia, hogy a vallás az életet a maga egész szélességében és hosszúságában átfogja, hogy az élet összes vízei felett ott lebeg az Urnak lelke és Isten van mindenkiben. Képzettség, magasabb álláspont, széles látókör képesítik a nagy predikátorokat e mindent átfogó, egyetemes valláserkölcsei világnézetet, az istenige és az élet végtelen összefüggéseit szemléltetni s ők mesterileg tanítanak az igének mind szélesebb körben alkalmazására s érvényesítésére. Szükséges a nagy predikátorok tanulmányozása, hogy a kisebb predikátor ki ne merüljön s csak letaposott körben forgó ne maradjon.

A nagy predikátorok az örök igazságokat koruk gondolkozási formáiban nyújtják s predikációik kidolgozásában sem logikátlan kuszáltsággal és izléstelen-

séggel tüntetnek, de koruk minden kulturális követelményeinek kielégítésében is mesterek.

Ez előnyök mellett még csak egyre, a legnagyobbra akarunk itt teljes hangsúlyval rámutatni. A nagy predikátorok nemcsak szélesebb látókörűek, nem csak tudatosabbak, de *bívőbbek* is. Reflexióik saját vallásos érzületükből merülnek föl s e reflexiók azért oly világosak, gondolataik azért oly erőteljesek, mert hitők élő, mélységes. Tanítanak saját hitből, egész meggyőződésből predikálni. Nekünk pedig nemcsak több gondolatra, de több hitre is szükségünk van.

Sok, igen sok okunk van, hogy Jancsó Sándor dolgozatait örömmel üdvözljük.

Volt idő, mikor a német predikáció irodalma mélyen sülyedt állapotban vala s a francia és angol irodalom tanulmányozásával s átültetésével kezdte meg azóta csodálatos emelkedését. Akadémiánk, a természet-tudományi társulat, legelőkelőbb szépirodalmi társaságunk egyaránt nagy gondot fordít idegen irodalmak remekműveinek átültetésére. Méltán!

Jancsó Sándor szabadon dolgozta át válogatott prédikátorait. Jancsóról tudjuk, hogy írónak eszmévilágában otthonosan mozog s ismerjük kifejező erejét, szóval és tollal rendelkezni tudását. Dicséretes munkát végzett s munkája termékenyítőleg fog hatni. Főleg egy kívánni valónk van: folytassa!

Molnár Albert.

Különfélék rovata.

Gyászlap. Sylvester Domokos szászvárosi

első papunk — meghalt E hir méltán borítja gyászba egyházkerületünket s egyházkerületünk határain túl is mindazokat, kik ismerték őt. Pedig sokan ismerték őt; hiszen nyomtatásban is megjelent s országszerte használt gyönyörű beszédeiben az összes reformátusokhoz szólt. Fényes elméjével, protestáns papi karakterével egyházkerületünk egyik büszkesége volt ő s nagy papjaink sorában foglal helyet. Az idvezültben Nagy Károly theol. tanár apósát gyászolja. A gyászoló családnak Istentől a vigasztalás erejét kérjük. Mi tudjuk s Sylvester Domokos is bizonyosságunk, hogy a halottak is — élnek.

Romániai egyházi ügyek. Mező Lajos, dévaványai s. lelkész aa. két cikket küldött szerkesztőségünknek, a romániai egyházi ügyekre vonatkozólag. A cikkek tartalmát csak főbb vonásokban közöljük, mert lapunk terjedelme csak ezt engedi meg.

Egyik cikkében válaszol Koós Ferencnek, s azt mondja, hogy a püspök jelentésében nem tiltakozhatott az ellen, hogy romániai iskoláink nyelve a román. Mert egyetlen nemzetiségi iskola sem saját nyelven tanít, csak a német. Ez pedig azért van, mert a román királyné öfensége német és luteranus vallásu, ki minden vasárnap a luth templomba jár. Minthogy a román uralkodóház német, a német nyelvet elnyomni nem lehet.

A másik cikkben szól *A romániai reform. hívekről.* — A hivek iparosok, napszámosok. Szorosabb értelemben vett értelmiség nincs. Románia új állam. Urai birtokosok. Munkásnépe keverék nép. — Ezért a román nép nem nézi, hogy román, vagy magyar, csak azt, hogy ki termel jobb minőségű munkát. De azt megkívánja, hogy mindenki románul tudjon. Az iparosnak ez nagy érdeke. A ki ennek az érdekeknek enged, ott letelepedik. A román nyelv aztán kenyere. A nélkül meg nem él, még a pap sem. Mert a pap, mint iskolaszéki elnök románul kell, hogy beszéljen a tanfelügyelővel. Ezért helyes a Gönci abc kitiltása. Mert csak így haladhat tovább a gyermek. A ki Romániában él, tudjon románul. Ez Románia érdeke. A mi érdekünk az, hogy hiveink lelkéből ne aludjék ki a prot. vallás, a reform. vallás szent lángja. Ez pedig nem a Gönci abc-ben, hanem a szent könyvben van. A pap legyen vallásos, hazafi. Legyen az élet vezetője. Tudjon

¹ Erd. Prot. Közlöny 1894. évf. 182. l.

² Bod. P.: Smirnai Szent Polikarpus 100 stb. 1.

románul. Mert a román kormány nem üldözi a magyar egyházat, csak törvényeit alkalmazza. Nehány magyarért kivételt nem tehet. A család és az egyház érdeke aztán, hogy magyart neveljen.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelemnek Nagy-Enyeden felállítandó szobor alapja javára. országos gyűjtés útján, 1901 február hó 15-ig 28383. kor. 87 f. gyűlt össze.

Az evang. reform. egyetemes tsnügyi bizottság április 12 re hívja össze Sárospatakra az elnökség. Az ülés tárgya lesz a tanterv végleges megállapítása.

A debreceni reform. egyházközségnek nagy gyásza van. Kalocsa Róza, a magyar nőnevelés lelkes úttörője, a debreceni reform. felsőbb leányiskola, tanítónőképző igazgatónője, elhalt február 16-án, életének 63-ik, buzgó tanítói működésének 37-ik esztendejében. Temetése nagy részvét mellett ment végbe 18-án. Nyugodjék csendesen, áldásos működése után!

Létesítsünk protestáns leányiskolákat. Ismeretes dolog, hogy a zárdák nem engedték meg, hogy a más vallású növendékek benn saját vallásukat tanulják. Ez történt a Dunántúl is. A lelkészek ezen visszás állapot megszüntetésére törekedtek, s azt követelték, hogy vagy engedjék meg a vallástanítást benn nekik, vagy bocsássák el a növendékeket. A felelet az volt, hogy a kath. püspökök benn ezt nem engedik. Ezért minden növendék hagyja el az intézetet febr 1-én. Jövőre pedig más vallásúnak felvételét betiltották. Ez így jól van. Nekünk aztán tovább kell mennünk és létesítenünk kell protestáns leányiskolákat.

Az énekítés hatása az egészségre. Barth törzsorvos azt mondja, hogy az éneklésnek jótékony hatása van a tüdőre, annak levegőbefogadó képességére és az izomzat erősödésére. Az anyagcserét neveli, az étvágyat és szomjúságot erősíti. A hasfal és rekeszizom mozgásai az emésztést gyorsítják. A gége, az orr, a garat erőteljesen fejlődik, a hang finomabbá válik. A chronikus tüdőhurut ellen is alkalmas. — Tehát ajánlatos az éneklés egészségi szempontból és vallásos érzület ébresztése szempontjából.

Forradalom Spanyolországban, Madridban. Tudvalevő, hogy a spanyol udvar a jezsuiták befolyása alatt áll. Ezen befolyásnál fogva az ország rendkívül sok pénzt ad kolostorokra és papok segítésére. Ez rendkívül terheli a népet. De a jezsuiták másképen is ránehezedenek a népre. Mert a kolostorok gyártelepeket, ipartelepeket tartanak fenn, hol több ezerezen dolgoznak. Csak az a baj, hogy munkaidőt nem tartanak, s nem is fizetnek pénzzel, hanem fizetnek *Isten fizessével*. Így aztán olcsón dolgoznak, s az iparos velük nem tud versenyezni. Adót nem fizetnek. A más iparost meg nagyon megterhelik az adóval. Ezért ellensége a nép a jezsuitáknak. Ellensége azért is, mert látja, hogy mindenfelől csak butítják a népet, hogy vagyonra tegyenek szert. Úgy történt most is, hogy egy gazdag leányt becsaltak zárdába, hogy sok vagyonra tegyenek szert. Az anya ezt nem akarta. A jezsuitákat beperelte. Az anyát a törvényszék előtt Salmaron Miklós, szocialista ügyvéd védelmezte. Hatalmasan kikelt a jezsuiták *néprontó*, hazaáruló munkája ellen. E beszéd rendkívül nagy hatással volt a népre, s több ezerezen mentek a kolostorok megtámadására. Nagy hatással van a népre az Elektra című szindarab is, mely erősen támadja a jezsuitákat. Madridban mindenütt azt kiáltják: Le a jezsuitákkal! De ugyanezt kiáltják Spanyolország minden nagyobb városában.

Amerikai magyar egyházmegye. Az amerikai magyar reform. lelkészek január 22-én értekezletet tartottak. Elhatározták, hogy az egyházmegyét a magyarországi egyházzal hozzák kapcsolatba. Elhatározták, hogy felterjesztést intéznek a magyarországi egyetemes konventhez, hogy ismerje el az amerikai egyházmegyét és csatolja a dunamelléki egyház kerü-

lethez, hogy ezáltal, a hazai és amerikai hatóságok is ismerjék el létezését

A házasság korlátozása Észak-Amerikában. Minnesota államban törvényt hoztak. E törvény szerint elmebajban, tüdőbajban és más megjelölt betegségekben szenvedőknek megházasodniok nem szabad. A házasság megkötése előtt orvosi bizonyítványt kell felmutatni.

Hálás köszönet. Kövesdi Dr. Boér Elek egyhmei algondnok ur és neje S Gyárfás Róza öngyagsága maroscsapói birtokosok, maros-ugrai szegény egyházamat kitüntető fiúyelembé részesítették, a mennyiben egy művészi kivitelű fedeles ezüst urasztali poharat és tányért voltak szívesek ajándékozni, melynek értéke 110—120 koronára tehető. Egyházam nevében hálás köszönettel fogadom a becses ajándékot s kérem a gondviselés Istenét, hogy a nemes szívű adakozókat az öntudat jutalma mellett halmozza el a lelki testi áldásokkal s kísérje végig életükön embertársaik áldó szeretete és elismerése. Maros-Ugrai ref. egyház nevében. Maros Ugra, 1901. febr. 25-én *Nemes Árpád*, ref pap, esperes.

Helyre igazítás. Az „Erdélyi Protestáns Lap“ 9-ik száma hivatalos részében 346—1941. sz. a. a küllői egyházmegyébe kebeleztetett Balavásár-i lelkészi állomás körzeten, államsegély címen nem 228 Kor. 70 fillért, hanem csak 224 kor. 14 fillért élvez a lelkész. Ennél fogva a balavásári lelkésznek összes jövedelme nem 1200 kor. 70 fillért teszen. hanem csak 1196 kor. 70 fillért. Tudomás vétel végett érdekeltekkel közli: Maros Ugra 1901. márcz. 1-én. *Nemes Árpád*, esperes

Szerkesztői üzenetek.

T. P. G. Patakfalva. A patakfalvi egyház történetét tárgyaló dolgozat fiokunkban van, közlésre vár. Még sok ilyenmü dolgozat küldetett be hozzánk s csakis dicséret illeti lelkésztársainkat, kik egyházuk történetének megírásával foglalkoznak. Azonban a többnyire terjedelmes dolgozatok közlése lapunk szűk tere miatt nem megy oly könnyen, mint magunk is óhajtanók. De, a menyire lehetséges, erre a dolgozatra is, a többire is lassanként sort kerítünk.

Mélt. **K. Nagy Pál** egyházmegyei főgondnok Székelyfalva. Egy száz koronát, mint az egyházkerületi Egyházi Értekezlet alapítótagsági díját kezünkhez vettük s a pénztárnak átszolgáltattuk.

Páva. Husz koronát, mint mult évi hátralektörlesztést és f évi előfizetést vettük. Egyébiránt a postai vevény nyugtául szolgálhat

Az előfizetések, igenis, **előre** fizetendők. Igazgatótanácsai körrendelet, is elrendeli ezt. Lásd: 5418—1897. számú körrendeletet, mely az Erd. Prot. Lap 1898. évi 1. számában is olvasható. De az előleges fizetés különben is önként értetődő dolog.

Hivatalos rész.

19—1901

MEGHIVÁS.

Az udvarhelyi reformatus egyh.-megyei Értekezlet igazgatóválasztmányának tagjait 1901. március hó 12-én, kedden, d. e. 9 órakor, Székelyudvarhelyen, a piactéri ref. papi lakás tanácskozó helyiségében tartandó gyűlésre tisztelettel meghívom.

Nevezetesebb tárgyak: 1. Jelentés, az időközben elintézett ügyekről. 2. Intézkedés a fiók-körök kebelében kifejtett egyh. társadalmi tevékenység számbavétele és összefoglalása iránt. — 3. Jelentés, a folyamatban levő taggyűjtési munkálatok eredményéről. — 4. Az egyh.-ker Értekezlet közgyűlését előkészítő bizottság szervezése. — 5. Indítványok tárgyalása.

Az alapszabályok 24 §-a értelmében **személyre szóló** külön meghívást a tagok ne várjanak; azonban a **fiók-körök elnökei** a választmányi gyűlés idejét és helyét tudassák a választmány többi tagjaival is.

Székelyudvarhely, 1901. márc: 1. **Bod Károly**, elnök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre.....
félévre

12 kor
6 kor

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Országos ref. lelkészi nyugdíj-intézetünk ügye.

Reformált anyaszentegyházunknak, illetve lelkészi karunknak eleitől fogva három. a többieket messze felülmuló fájó sebe volt, u. m.: a kor követelményeit általánosan meg sem közelítő, csekély s hozzá jobbadán kepe fizetése; az özvegy-árva gyámintézetnek szinte teljes hiánya, és végül a lelkészi nyugdíj-intézetnek még ez idő szerint is csak a kegyes óhajások körébe tartozó volta.

Nem tartozik cikkünk keretébe hosszasan fejtegetni, hogy mindezek hiánya dacára theologia akadémiaiink a közel mult ideig népesebbek voltak, s reformált lelkészi karunk három és fél századot jóval meghaladó idő alatt egyház- és nemzet-mentő tettei által örök hálára kötelezte az utódokat.

Változtak a viszonyok; a kor követelményei megsokszorozódtak, s habár erő és lelkesedés — haza és egyház iránti szeretetben ma is a régié vagyunk, anyagi erőnk elégtelensége miatt nem fejthettük azt teljes mértékben ki, s ép e miatt számban is megfojgatozánk.

Az említett fájó sebek közül a két első a még most is folyamatban levő, de valamivel kedvezőbb körülmények között folyó lelkészi fizetések rendezése s az 1896-ban életbe léptetett Országos ref. lelkészi özvegy-árvai gyámintézet felállításával által jó időre segítve van, de a nem kevesebb fontosságú lelkészi nyugdíj-intézet ügyét ezután kell az arra hivatottnak életre szólítani. Lássuk, hogyan állunk ez idő szerint vele, s mi módon gondolnók megteremthetőnek?

Mint minden megoldásra váró fontos ügynek, úgy lelkészi nyugdíjintézetünk ügyének is megvan a maga szükségszülte körülményekből folyó multja, története. Ez azonban a b. lap olvasói előtt sokkal ismeretesebb, semhogy feltétlenül szükségesnek tartanók akár a »Prot. Közlöny« vagy »Prot. Lap« hasábjain felmerült véleményeket, akár a zsinat vagy egyetemes konvent ide vágó határozatait sorra re-gisztrálni.

Célunkhoz képest, frissebb emlékezet okáért, csu-

pán a mult 1900. évi konvent 10. sz. 8. p. alatt hozott határozatát idézzük: „A lelkészi nyugdíj-intézet felállítását az egyházmegyék sürgetik, miután a zsinat ezt a jövő törvényhozás intézkedései közé sorolta, ezen eszmével a konvent tüzetesen foglalkozni kíván s a mennyiben az annak idején megalkotható lesz, előle nem zárkozik el, sőt a zsinati tárgyak közé felvenni óhajtja, ez okból már most felhívást intéz a kerületekhez, hogy ezek a felállítás módjára tegyenek javaslatot — különös tekintettel a felállítással járó terhek megállapítására s a fedezet mikéntjére.“

Egyházi törvényeink értelmében elaggott, vagy szolgálat képtelenné vált lelkészeink ez ideig is nyugdíjazhatók voltak, de hogy a nyomorúságos állapotból a még nyomorúságosabbá való menetel mily nehezére esett az illetőknek, mutatja az, hogy lelkésztársaink között az 50 évet is meghaladó szolgálati idő gyakori, s hogy aggkorukkal járó testi erőtlenségeik következtében a templom távolléte esetén inkább fogattal vitették magukat az Úr hajlékáig, vagy a teljesítendő szolgálat helyéig, s munkálkodtak s munkálkodnak tovább; csakhogy ne legyenek kénytelenek az új lelkészek által nélkülözött s híveik által is irigyelt félfizetésre nyugdíjba menni; sőt tudunk arra is esetet, hogy évek sora óta teljesen szolgálatképtelenné vált, s a 90 évet megközelítő lelkésztársunk, az egyházközség ismételt kérése dacára, több rendbeli ok, de főleg a fizetés csekély volta miatt, ma sincs nyugdíjazva, s hogy az egyházi élet lényeges csorbát ne szenvedjen, s öreg lelkésztársunk is éldegélhessen, a lelkészi fizetés alig $\frac{1}{3}$ résziért a szomszéd s fiatalabb lelkésztársunk vette magára az egyház szellemi és anyagi ügyeinek vezetését.

De hogy ez az állapot sincs rendén, s hogy a mostani állapot egy oly pályán, hol a vallás-erkölcsi élet intenzív ápolása, a felekezeti — nem ritkán nemzetiségi helyzet a lelkésztől fontos egyháztársadalmi munkát, nem lankadó tevékenységet és kivált a polgári házasság behozatala óta, éber figyelmet követel, mire elaggott lelkészek a legjobb akarat mellett sem képesek, tovább fenn nem állhat, az kétségtelen, nem annyival is inkább, mert mult évi konventünk 10. sz. 7. p. alatt, erdélyi kerületünk kérelme dacára, ismételtlen kimondotta: hogy a teher szaporodása miatt,

ugyanazon egyházból úgy a nyugdíjazott, mint rendes lelkész együtt nem lehet tagja az országos ref. lelkészi gyámintézetnek. Ez egygyel több ok arra, hogy elaggott lelkészeink félfizetésre nyugalomba ne menjenek, s ha kivételesen mégis mennek, helyök hetölt-hető ne legyen, mert melyiknek lenne kedve hirtelen halála esetén családját segély nélkül hagyni.

Az idézett konventi határozat is önmagához következetesen a lelkészi nyugdíj-intézet felállítását sürgeti, s azt a közelebb tartandó zsinat tárgysorozatába felvenni óhajtván, miként leendő felállítására véleményyt kér az egyházkerületektől.

Tehát még mindig csak a kezdetén állunk, de nem szorúl bizonyításra, hogy ma már a lelkészi fizetések remélhetőleg kedvező rendezése következtében, sokkal kedvezőbb körülmények között szólhatunk hozzá, s egy kevés jó akarattal azt is életre kelthetjük Lássuk mi módon?

Mi ezt is egyetemesnek szeretnők látni, jelen soraink címébe is ezért tevők az »országos« jelzöt, tehát az országos ref. lelkészi özvegy-árvai gyámintézettel kapcsolatosan szeretnők látni, illetve felállítani.

Nem új eszme ez sem; már az 1881-iki debreceni zsinat ezen eszmének hódolt, midőn 326. szám alatti határozatával az országos gyám- és nyugdíj-intézet felállításának szükségét mondja ki.

Egyik fele. hála érte Istennek és az azt megteremtőknek, főleg néhai Szász Domokos püspökünk teremő bölcsessége következtében, meg van, tegyük hozzá a másik felét is, s orvosoljuk ezzel a harmadik fájó sebet, mely reformált lelkészi karunkban századok óta vérzik.

Azonban, hogy ezt tehessük, saját érdekeinkben önmagunk és egyházainknak újabb áldozatot kell hoznunk; ezen áldozat lelkészi fizetéseink rendezése után annnyival inkább megköszönhető, mert az országos gyámintézet felállítása előtt csupán egyházmegyei gyámintézeteinkért, hátramaradottainknak hasonlíthatatlanul csekélyebb támogatásért, szinte nagyobb terhet hordoztunk, mint most hordoznánk a gyám- és nyugdíj-intézetért.

Mi, ha másként nem lehetne, lelkészi nyugdíj-intézetünk részére is megadnok a 10% belépési s a 2¹/₂% évi tagdíj járulékot. Lássuk csak:

Az 1200 kor. papi fizetést véve alapul a lelkészi fizetések rendezése és az országos gyám-intézet felállítása előtt a megyei gyámintézetek részére sok helyt belépési járulék címen 300 frtot = 600 kor. — és részvényenként, négy után számítva 8 frtot = 16 kor. — összesen 308 frtot = 616 kor. kellett fizetni, holott a gyámsegély alig volt 30—40 frt.

Most a két intézet részére 10—10% belépési és 2¹/₂—2¹/₂% tagdíj czimén fizettünk 300 koronát. Igaz az évi rendes fizetés amott csak 16 kor. emitt meg 60 kor., de viszont a három éven át lefizetendő belépési járulék csak 240 kor. — ennek is már fele a gyámintézet részére le van fizetve — tehát 360 koronával kevesebb, s az előny külön külön véve is hasonlíthatatlanul nagyobb.

Az egyenlőség, testvériség elvét nyugdíj-intézetünknel sem mellőznők, s a belépési járulék és 5 évi tagdíj lefizetése után, minden kétségbe vonhatatlanul

— önhibáján kívüli — szolgálat képtelenné vált vagy 40 évi szolgálati időt eltöltött lelkész társunkat a legalább 1000 kor. nyugdíjba részesítenénk.

Ez okból bár a segélyezendők száma jóval kevesebb, de a segélyösszeg az orsz. gyámintézetéhez hasonló, talán még nagyobb lenne, az egyházközségeket is köteleznők legalább a tanítói nyugdíjalaphoz hasonló összeg fizetésére. Ez a szegényebbekre nézve nem is lenne újabb teher; mert a legtöbben felekezeti iskolájukat feladva, tanítói nyugdíjt nem fizetnek, s csak önmagukért tennék, mert lelkészők esetleges nyugdíjaztatása esetén, a lelkészi fizetés teljes felszabadulása s új erő vitele által anyagi és vallás-erkölcsi tekintetben egyaránt kárpótolva lennének.

Ezekhez véve az orsz. közalaphól az 1889. évi konvent határozata következtében a kiosztásra váró segélyösszeg azóta folyton tőkésített 10% -át, a lelkészi fizetések rendezése következtében az egyszersminenkori segélyek címen felszabadítható 30% -át 20% -ra leszállított 15—20 ezer koronát, s más még feltalálható s esetleg e címen az államtól kérendő segélyösszegeken kívül erdélyi egyházkerületünk gyámintézete annak idején felszabaduló, s a nyugdíjintézet egyetemes léte esetén, az erdélyi lelkészek és egyházak fizetési járulékainak könnyítésére fordítandó 220 ezer korona körül járó tőkeösszegnek jövedelmét, bizton állíthatjuk, a régóta érzett szükségét pótló lelkészi nyugdíjintézetet a legrövidebb idő alatt életbe léptethetjük.

Az idő gyorsan eljár; a mult évi konventet az idéni nyomon követi; egyházi törvényeink értelmében a 10 évenként tartandó zsinat is az 1891 iki után legfennebb pár évig késchetik, mely időre a konventnek eme fontos kérdésben, hacsak kitérni előle ismételtlen nem akar, kész tervezettel kell eléállani!

Az késztetett bennünket is arra, hogy lelkészi nyugdíj-intézetünk ügyében szót emeljünk, s bár főbb vonásokban valamelyes tervezettel előálljunk. Kérjük lelkésztársainkat, szóljanak eme fontos kérdés mikénti megoldhatásához minél többen, s lelkészi nyugdíj-intézetünk felállítását még áldozataink árán is, sürgesük oly erővel, hogy az a legközelebbi zsinat által az életnek feltétlenül átadandó legyen.

Alsó-Ilosva. 1901. február 19-én

Nemes Ferencs,

alsó-ilosvai ev. ref. lelkész.

Az erkölcsstan örök vonásaiból.

(*Dr. Schilling Lajos* egyetemi tanár felolvasása a február 24-én tartott protestáns estén.)

(Folytatás és vége.)

S most térjünk az ősegiptomiakhoz, kiknél valóságosabb népet nem mutat fel az ókor, és a kiknek culturája Krisztus születése előtt legkevesebb 3000 évvel, sok tekintetben nem állott hátrább korunk civilizációjánál. Vallásukról, mely K. e. mintegy 4000 évvel már teljesen ki volt fejlődve, igen különböző vélemények hangzottak már el. Hol igen alacsony rangúnak, hol magasztosnak mondották. Tény, hogy jeles buvárok szerint végtelen számú isteneik tulajdonképen az egységesnek hitt istenség különféle elnevezései csupán. Tény, hogy vallásos irataikban gyakran fordulnak elő ilyen kifejezések istenről: ő egy, egyetlen, maga az igazság, örök, mindenek teremője. E vallás emelkedettsége mellett szólnak azok a szép hymnusok, a

milyenek bőven maradtak fenn. Nem állhatok ellent. hogy egyet a sok közül be ne mutassak. Eredetije a Kairo melletti bulaqi muzeumban van.

„Üdv neked Amon, földi trónok ura, az égős lakója, legidősb e földön, megtartója a létnek, megtartója mindennek. Egy a te műveidben. egyetlen az istenek között. . . . feje minden istennek; igazság ura, istenek atyja, emberek és állatok teremtője. te, ki a füvet készíted és a nyájakat táplálsz, te jótékony, Ptah nemzete hatalom, kit az istenek tisztelnek. Teremtője annak, mi fenn és alant létezik. . . . Legidősb ura a borzalomnak, első teremtője a földnek a maga képére, mily nagyok gondolatai, mennyire felette állanak más istenekéinek. . . . könyörületes ura, kinek szeretete vég nélkül való. . . . Oh Ra. . . . az élet, az egészség és az erő ura, legfőbb ura minden istennek, ki a láthatár közepén mutatod magadat, elmúlt nemzedékek és az alvilág kormányzója, kinek neve teremtményei előtt rejtve van; a te nevedben, mely Amon.¹ Te egyetlen, teremtője mind annak, a mi van; egy! egyedül való! minden maradandó teremtője; kinek szeméből az emberi nem származott. kinek szájából az istenek lépnek elő; ki füvet teremt a nyájaknak, termőfát a jövő nemzedéknek, ki a folyamok halainak életet ad, szárnyat a madaraknak, hogy betöltsék a levegőt; lehelletet azoknak, melyek még a tojásban vannak; ki táplálja a madarat, mely repül, és a madarat, mely fészket rak; ki ételt ad a csúszómászó és repülő állatoknak; ki gondoskodik az egerek élelméről rejtekeikben, ki mindent, mi repül és a fákon él, fentart. . . . Atyja minden isten atyjának. . . . Egyetlen, kihez hasonló nincs.²”

Moráljuk nem maradt megette vallásos tanáinak. Bőven fenmaradt vallásos irataikból kitűnik, hogy tanították az istenfélelmet, a szülők, felebarátok iránti szeretetet, szemérmességet, jótékonyt, gyengék oltalmát. A törvény büntette az olyat, ki veszélyben forgó embertársának nem sietett segítségére, bár megtehetette volna.

Midőn hitük szerint a halott megjelenik isten ítélőszéke előtt, hogy meghallja sorsát: mennybe jut-e, vagy megsemmisül, rendesen tanúságot teszen tiszta életéről, egy hosszú beszédben adva elő, hogy minő bűnöket nem követett el. E beszédből kitűnik, hogy a jámbor egyiptomi miféle bűnöktől menten képzelte magát tisztának. A többek között elmondta a halott: „igazságot hoztam nektek (a bírónak, mert Osiris körül 42 bíró ült); irtottam a hazugságot; az emberek ellen nem követtem el hamisságot, csalást; nem üldöztem az özvegyeket, a törvény előtt nem hazudtam; nem tudom, mi a hazugság; nem voltam könnyelmű, tunya, munkátlan; nem okoztam könnyeket; nem gyilkoltam; orgyilkost nem béreltem fel; nem leselkedtem senki után; nem hamisítottam meg a mérleget; a víznek egyetlen ágát sem vágtam el,” stb.

A legrégebb papyrus, mely az egyiptomiaktól fenmaradt, s a melyet egyáltalában a világ legrégebb könyvének tartanak, Ptah hitepnek. egy a K. e. 4-ik évezredben élt öreg királyfinak erkölcsi tanításait tartalmazza. Ebben ilyen tanítások foglalvák:

„Ha nagyra vitted dolgodat, miután alacsony sorsu voltál, ha kincseket gyűjtöttél, miután szegény voltál, úgy, hogy városod legelőkelőbbje lettél, s ha az emberek gazdagságról ismernek és hatalmas úr vagy, ne engedd hogy szived fenhéjazó legyen a gazdagságért, mert annak a szerzője isten. Ne vesd meg felebarátodat, ki az, mi te magad voltál. hanem bánj úgy vele, mintha hozzád hasonló volna. Ha bölcs akarsz lenni, gondoskodj házadról, szeresd feleségedet s ne pörölj vele, tartsd jól, ékesítsd, mert az jól esik testének, adj neki jó illatszereket, s mig élsz, szerezz neki

örömöket, mert egy olyan jószág ő, a melynek a birtokoshoz méltónak kell lennie. Mindenek előtt ne légy durva.“ Másutt megint mondja az öreg királyfi: „Áldás a tanulékony fiú engedelmessége, a fiú, ki atyjának szót fogad, öreg lesz épp ennélfogva.“

Ki ne ismerné fel e szavakban a tiz parancs e tételét: Tiszteljed a te atyádat és anyádat, hogy hosszú ideig élj a földön. S egyáltalában nem kevés a találkozás az egyiptomi és az ő testamentomi erkölcsen között.

S most szemlénk végén a görögökhöz értünk. Egész este beszélgethetnénk arról, hogy a régi görög költők és bölcselők erkölcsileg mennyi szépet és jót hirdettek és még sem tudók kimeríteni. Épp ezért csak egy párbeszédet közlök, a mely egymagában is világot vet a görög erkölcsi felfogására. E párbeszédet a Kr. előtti 7 és 6 században élt Solon, az athéni államférfi és bölcselő folytatta Croesus-sal, a lydiai királylyal.¹ Utóbbi nagy birodalom felett uralkodott s gazdagságát messze országokban magasztalták. Meg is volt sorsával nagyon elégedve, miért magát a világ legboldogabb emberének tartotta. De óhajtott volna, hogy meggyőződését egy oly hírneves bölcs is megerősítse, mint Solon. Midőn tehát ez nagy utazásai közben a lyd birodalomba is eljutott, a király magához hívatta s miután néhány napig szivesen látta udvarában vendégül, körülvezettette kincstárában s megkérdezte tőle, hogy miután annyit látott, tapasztalt, kit tart a legboldogabb embernek? Solon az athéni Telloszt jelölte meg. És miért tartod őt a legboldogabbnak? kérdé meglepetve a király. Mert felelt a bölcs — Tellos egy holdog államnak volt polgára, maga becsületes, gyermekei szépek és erényesek valának, unokái hasonlóképen s mindnyája túlélt őt. Volt miből élnie s halála a legszebb volt, mert elesett abban a csatában, a melynek sikerét hazája javára ő döntötte el. Az athéniak közkölségen temették el s emlékét tiszteletben tartották. A király csak alig leplezhette bosszúságát. Mégis megkérdezé, hogy hát Tellos után ki következik? Hitte ugyanis, hogy legalább a második helyet elnyeri, de Solon most is az argosi Kleobisnak és Bitonnak ítélte a pálmát. E két ifjú Junó papnőjének volt gyermeke. Volt miből életüket fentartsák, testük edzett volt, miért győzelmet is arattak a nemzeti játékokon. Midőn pedig az argosiak Junó ünnepét akarták megünnepelni s a fiak anyjának okvetlen szekeren kellett a távol fekvő templomba mennie, ámde az ökrök nem jöttek meg kellő időben a mezőről: a fiak magukat fogták be a szekérbe s anyjukat úgy szállították a több, mint 8 kilométerre fekvő Junó-templomba. Az ünneplő közönség nagyban magasztalá az ifjakat, az anyának pedig szerencsét kívánt, hogy olyan jó gyermekei vannak. A papnő boldognak is érezte magát nagyon s az istennőhöz buzgó imát intézett, kérve őt, hogy fiait, kik oly nagyon megtisztelték őt, részesítse a legnagyobb boldogságban, a milyent csak embert érhet. Junó meghallgatta a kérést s miután az ifjak bemutatták áldozatukat, részt vettek az áldozati lakomában: az istennő, ott a templomban, örök álmat bocsátott szemükre.

Croesus boszankodva kérdezte, hogy oly kevésre becsüli az ő boldogságát, hogy még magán emberekével sem helyezi egy vonalba? Solon ekkor nyíltan megmagyarázta neki, hogy a gazdagság, hatalom még nem teszi az embert boldoggá, sőt a gazdagok még inkább ki vannak téve a csapásoknak, mint a szegények. Átalában a sors mindennap megkeserítheti az embert s ezért halála előtt senkiről se lehet elmondani, hogy boldog ember.

E történetnek van még folytatása is, de minket itt csak az eddigiek érdekelnek. A bölcs szavai világo-

¹ Amon szó szerint annyi, mint: rejtelem. Plutarchus, Isis és Osiris. 10.

² L. Az egyiptomiak vallásáról cz. dolgozatomat, 16 l.

¹ A történelmi kritikának chronologiai okból kétségbe kell vonnia e párbeszéd megtörténtét. de a benne kifejezett eszme azért nem kevésbé igaz.

san elénkbe tárják a görögnek az emberi boldogságról alkotott felfogását. E szerint annak alapja nem a gazdagság, hanem az erény, az egyéni kiváltság lélekben és testben. Az athéni Tellos igaz ember volt s boldoggá lett. Dolgozott s ezzel biztosította a maga és övéi fentartását; szeretettel gondozta azokat, kik gondjaira valának bizva: gyermekeit; s ezzel a sors kedvezése mellett meg is tartotta őket az életnek. Szerette hazáját s ezt jólétben tudva, nem kellett miatta aggodnia. De szeretete kiszolgáltá őt a tettek mezejére is. Itt feláldozta életét, de áldozata nem volt meddő, mert hazáját mentette meg általa. Kleobis és Biton boldogan töltötték életüket, mert munka közt folytak napjaik, szívüket pedig besugarazta a szülőnek és istennek szeretete, tisztelete! És ezen isteni tulajdonokban a tiszta eszménységig törve fel, váltak meg az élettől. De csak testileg. — a szívükbe s lelkükbe oltott isteni tulszárnyalt időn s enyészeten! itt van közöttünk s mi a szeretet vallásának hívei példájukon fölmagasztosulva, lelkünkben velük ölelkezünk!

Ime, Tisztelt Közönség, a történelem lapjai arról tanuskodnak, hogy a jóra való törekvés egyidős az emberrel. Ha a népek egy s más tekintetben a cultura alacsonyabb fokán is állottak; ha vallásuk, istenről alkotott fogalmaik tökéletlenebbek is voltak, mindazonáltal fölemelkedtek annak teljes tudatára, hogy az embernek törekednie kell az erkölcsi jóra; s elég messze is haladtak ezen erkölcsi jó mibenlétének felismerésében.

És nincs miért részletesen rámutatnom, a figyelmes hallgató maga megítélhette, hogy bár évezredek választanak el az őskorból itt felhozott morálievek hirdetésétől, azokban mégis többnyire a mieinkre ismerünk.

Az erkölcstannak ezen örök vonásai meggyőzhetnek minden nemesen kételkedőt, hogy midőn nemesen küzd, helyes úton halad, mert ime a történelem tanúsága szerint a jóra való törekvés, a jó gyakorlata az emberi természetbe van oltva, emberi voltunknak alkateleme; az igaz boldogság csak annak nyomában terem, ha jóságuk héré csak hálálanság is lenne!

De ha az erkölcs, a jó emberi voltunknak része, akkor lényünk egyik fele az eszményinek, istennek birodalmába tartozik.

Mert mi az alapja az erkölcsnek? A másokért való cselekvés. Ez pedig egészen eszményi mivelet, a melyet a csupa anyagosság kizár. A fa is ad árnyat, de akarátán kívül; a virág is ad mézet a méhnek, de nem azért, hogy vele jót tegyen, legfeljebb azért, hogy himporát a kis szárnyastól tovább küldhesse.

Ki lesz hát oly merész vagy akár oly balga, hogy jótettében felismerve az istent, amazt ha mindjárt szenvedések árán is, ne gyakorolja?!
„Hozsánna néked! Észme!”

Napról-napra látjuk hódításaidat: a jótékonyosság, az erkölcsi jó e legnemesb hajtása, az emberbaráti szeretet melegében, körülöttünk mindinkább tért hódít!

De Tisztelt Közönség! ha szólhatok még pár szót korunkról is — tegyünk különbséget a szeretet és jótékonyág hangoztatása, meg őszinte gyakorlata között! Utóbbiért harczolt mindenkor minden igaz moralista és visszaútasította az előbbit.

A szeretet anyagi lemondással jár, habár aztán százszoros lelki jutalommal. De ehhez amannak árán juthatni csupán.

Mi pedig gyakran látunk gyermeket, ki naponként csókokkal halmozza el édes anyját, keservesen siratja is, ha betegnek látja, de egy kis öröm megtagadásánál már szemrehányással, békétlenséggel keseríti a gondos szülőt: e gyermek szívében a szeretet még nem ütött erős tanyát; látunk ifjat, ki vélt sérelmét társának megalázásával torolja meg s még hozzá hős tettét a közönségnek fennen hirdeti: ez ifju nem tudja, mi a becsület, mert különben áttaláná társát attól oly könnyelműen megfosztani, látunk nőt, ki a házon kívül bár nemes czélnak, de saját erejét meghaladó fáradsá-

got és időt szentel, mialatt családja otthon gondozás nélkül marad: e nőnek mintha nagyobb volna hiúsága, mint szeretete; látunk nőt, ki oly figyelmes, hogy buzgón megjelenik a társaságokban, kedves az estélyeken, sőt — mondják — nagyon szeretheti gyermekét is, hiszen oly érzékenyen panaszolja, ha az csak köhint. halványodik — és ez a nő még sem igazi anya, mert különben nem fosztaná meg gyermekét minduntalan örökös gondosságától s az virulna, nőne a jóban; láttam férjet, ki polgári hivatásánál fogva ékezzavú hirdetője volt a nemes cselekedeteknek, az emberiséget nevelő nagy eszméknek, de gyakran vig társaságba menekült nehéz beteg felesége mellől, mert mondá — anynyira szereti azt, hogy nem nézheti szenvedéseit; majd meg annyifelé szöliták kötelmei, hogy saját fiának még jó tanácsot sem igen adhatta: e férj szavai nem voltak őszinték, e férfiu csak ajakán hordta a nemes ideákat, de azok szívét nem töltötték be igazán; látunk közügyek körül buzgólkodót, ki temételeen bizottságnak tagja, de hogy, hogy nem, mindenütt jutalmat biztosít önzetlen fáradozásáért, s hasznos összeköttetéseket szerez: e ruganyos tutkosó lehet ügyes ember, de inkább magának, mint a közügynek előmozdítója; láttunk jótékony együletet, mely kenyeret, ruhát oszt, de cserébe nem is olyan sokat csupán *hítet* kíván! Szép a jótett, ha — kivált sokan egyesülve reá — a hazafiság, az általános emberi, a krisztusi szeretet magaslátáról gyakorolják, de a kik lélekvásárlást üznek vele, azok nem az igazi szeretet apostolai!

Mondám, hogy az igaz szeretethez, őszintie jótékonyághoz áldozat kell. Tellos, Kleobis és Biton szeretetökben az anyagiságból az eszménységbe emelkedtek!

Az Ur Jézus Krusztus pedig e szavakkal jegyezte el magának követőjét: Ha tökéletes akarsz lenni, eredj el, add el minden marhádat és osztogasd a szegényeknek és kincsed léssen menyországhban!

A ki csak itt van, sokszor hallotta már, hogy a betű megöl, a lélek pedig megelevenít. Az Urnak ama szavait sem kell szószerint vennünk. A moralitás egyik főfő előmozdítója a munka. A munka pedig vagyont termel s ez a becsületes és jótékony életnek föltétele. De igenis kifejezik azok a szavak azt, hogy az anyagiságot le kell küzdenie annak, a ki az erkölcsi jóhoz akar emelkedni.

És az embernek magától. önként kell ide emelkednie. Szívét a jó csak így járja át. Éppen ezért én sem gondoltam arra, hogy kik nem jutottak idáig, gyöngeszavam el tudja vezetni őket. De kik itt összegyűltek s ezzel tanúságot tettek arról, hogy a jót keresik, azért áldozni is birnak, bizonyára megerősítést merítettek a tiszteletre méltó multnak itt fölelevenített tanúságaiból.

Egészen jók nem lehetünk, hiszen még Krisztus is megfédde az ifjút, ki Jó Mesternek szólta. Miért mondasz engem jónak? kérdezé Jézus nincsen senki jó, hanem csak az egy Isten. (Máté 19. 16. 17. Lukács 18. 18. 19.) Ha tehát hibán, gyengeségen is kapjuk magunkat, ne csüggedjünk. Nemünknek természete, hogy — mint az apostol mondja — a lélek kész, de a test erőtlens (Máté, 26, 41). Azért mégis a jót akarva, a jó ösvényén járva, az isten útait járjuk!

Egyházi élet.

I.

Papi értekezéslet.

A küüllői ref. egyházmegye papi értekezlete f. évi február hó 14-én Dicső Szent-Mártonban tartott ülésén alakult át — a világi elem bevonásával — egyházi értekezletté. Nt. Nemes Árpád esperes magvas megnyitójában elodázhatlan feladatnak tartja az egyházi értekezéslet megalakítását, hogy világi és egyházi elem karöltve fejlessze a protestans öntudatot, mun-

kálja istenországát. A csinos megnyitó egész terjedelmében jegyzőkönyvre vétetett

Ezután következett az istentisztelet, melyen imát mondott Nemes Árpád esperes, alkalmi beszédet tartott Pátkay János Kolossé III. 16 verse alapján, melyért elismerést és jegyzőkönyvi köszönetet kapott.

Felolvasatott az egyházkerületi értekezlet alapszabályaiból az egyházmegyei értekezletre vonatkozó rész és határozatilag kimondatott, hogy a helyi viszonyoknak megfelelő javaslat mielőbb nyujtassék be a kiküldött bizottság által.

Ezután az értekezlet tisztikara és válaszmánya alakult meg a következőleg:

Védnök: Kabos Ferenc, orsz. képviselő, főgondnok. Világiak: K Nagy Pál elnök, Apáthi Péter, Fekete György alelnökök, Réz Mihály titkár, Benkő János, Nagy János jegyzők. Egyháziak: Nemes Árpád elnök, Kovács Árpád, Pátkay János alelnökök, Józsa Ferenc titkár, Gáspár János, Széll Jakab jegyzők, Hegyi Károly pénztáros. Válaszmány: Zeyk Endre, Dr. Péterffy István, Kovácsi Albert, Horváth Ákos, Dr. Vitályos Géza, Dr. Báthori Béla, Kispál László, Köntzey Kálmán, Kerekes Béla, Gr. Bethlen József, Szondi György, Gönczi Pál, Pásztohi Dénes, Hegyi Sándor, Tóth László, Sámuel József, Lakatos Áron, Tollas József, Kakasi Márton, Mooreh Domokos.

Széll Jakab felolvasása következett „*Lessing mint theologus*” címen; értekezletünk a kiváló gondolat készített dolgozatot érdemkönyvbe írta.

Az egyházkerületi értekezleten tartott felolvasások és indítványok feletti véleményes jelentésnek a közgyűlés előtt leendő megtételével titkár aa. bizatik meg.

Értekezletünk határozatilag kimondja, hogy évenként 2 ülést tart — tavaszon és ősszel — lehetőleg más-más helyen és vidéken; a legközelebbi június 10-ig, — egy később meghatározandó napon — tartatik meg Erzsébetvároson. Ezzel kapcsolatban Széll Jakab indítványozza, hogy gyűlések alkalmával emlék gyanánt a nép közötti koszoru füzetkék osztassanak ki; e célra azonnal összegyűlt 24 korona.

Az egyes gyűlések programját ajánlkozás útján az elnökség állapítja meg.

Ezekben vázolhatom nagyjában egyházi értekezletünk megalakulását és erős a meggyőződés, hogy dacára a felekezeti agitációnak, mely egyházmegyéinkben is foly. a felekezetek és nemzetiségek által körülvett magyar protestáns Sionunk állani és virágozni fog!

Gáspár János,
evang. ref. pap.

II.

Egyházi értekezlet.

Üdvarhelymegyében az egyházi értekezlet ügye öröndetes gyorsasággal halad előre s ma már alig van egyházközség, hol — a helyi viszonyok szem előtt tartásával — a szervezkedés befejezést ne nyert volna. Azonban, mi különben egészen természetes, legtöbbré haladt az ügy Székelyudvarhely városában, hol a munkálkodás, az egyháztársadalmi élet minden ágazatában lankadást nem ismerő buzgalommal folyik. A városrészenként kiküldött felügyelő, illetve taggyűjtő bizottságok derekasan végzik feladatukat s bár ez utóbbi kiküldetéssel ellátott bizottságok munkálata még teljes befejezést nem nyert, a beérkezett jelentések szerint, az egyházkerületi tagságra beiratkozottak száma megközelíti a kétszázat, kik közt többen alapító tagként szerepelnek. A szegényügygel szintén behatóan foglalkozik az értekezlet, s ha e téren mutatkozó szükségét fedezni képtelen is, legalább igyekezik jelét adni ama fölsegítő krisztusi szeretetnek, mely bizonyára enyhítő balzsamként hat a szükségben szenvedők szívére. A »Protestáns vegyes dalkör« már hónapok óta megalakult, mely a kitünő erők közreműködésével, Nagy

László karnagy buzgó vezetése mellett, az egyházi eseményeken eddig is fényes sikereket aratott. Szóval a munka elismerésre méltó kitartással foly, s hogy jól, mondhatni kitünően szabályozott mederben folyik, azt eléggé bizonyítja már az első egyházi estély, melyre a hallgatóság oly imposans számmal jelent meg, hogy azt a különben elég támas ref. collegiumi díszterem csak felerészben tudta magába fogadni, de a kik bejuthattak, azok szívébe bizonyára hosszasan, örökre zsongani fog ama valóban elragadó elnöki megnyitó beszéd, melyet nt. Bedő Ferencz lelkész-elnök az ő megszóított gyönyörű előadásával tartott. Ez alkalommal a felolvasó Bod Károly tanár volt, ki a vallás szükséges voltáról értekezett, s oly szépen és nagy közvetlenséggel fejtegette, az életből merített oly találó példák-
kal világosítja e témát, a minő csak egy olyan gazdag, hitteljes lélekből fakadhat, mint az övé. A mély hatást keltő felolvasás, valóban közlésre volna méltó (Szivesen vesszük. Sz e r k.) Szépen sikerültek a szavalkatok, valamint a szóló- és karénekek is. A febr. 24-én tartott egyházi estély műsora már a collegium tágas tornahelyiségében folyt le. Itt is nagy volt a zsúfoltság, de tovább nem mehetünk, bár volna még egy terem, mely talán valamivel nagyobb s ez a megyeház gyűlésterme, de mi mégis csak a költővel tartva így szólunk: »Az itthon szűk, de boldogabb világ«. E második estély fénypontját Kovács Dániel tanár felolvasása képezte. E felolvasás általában az énekről szól, magában foglalva az egyházi és protestáns éneket és éneklést végül emelkedett hangon buzgó éneklés gyakorlására lelkesíti a híveket, mint a melyben az áhitat legfenségesebb alakban nyilvánkozik meg. Nagy tanulmány és széles ismeretről tesz tanubizonyosságot ez értekezés, de az utánjárást bizonyára felemelően megjutalmazta a hallgatóság kitüntetett hálás elismerése.

És itt legyen szabad felemlítenem a közönség azon osztatlan felfogását, hogy bizony üdvös munkát végeztek egyházkerületünk ama kiváló férfjai, kik az egyházi értekezlet eszméjének életet adtak. Érti ezt bizonyára minden református egyház, s érzi ezt különösen az udvarhelyi, mely az isteni gondviselés által örállóul helyzetetett ide a Hargita tövébe. Bizony fontos pont ez erdélyi anyaszentegyházunkban s dicsekvés nélkül mondhatjuk hogy bizony erős hithűségre volt itt mindig szükség, hogy rendületlenül fennállhasson a tiszta evangélium hirdetésére, nemzeti dicső fejedelmink által felépített eme szent pharos. Itt még sokat mondhatnánk a szeretet hangján, de meglegszünk azzal is, hogy egyházkerületi értekezletünk legelső látogatásával minket tartott érdemesnek megtisztelni. Mi várva várjuk s hisszük, hogy a nekünk adott erő mértéke szerint itélve, mindeneket ékesen és szép rendben talál.

Presbyter.

A kálvini egyház hanyatlása Apaffi Mihály idejében.

Irta: *Szádeczky Béla.*

(Folytatás.)

Kétségtelen, hogy ezek a vitakozások a kálvinista egyháznak hanyatlási idején, annak még inkább gyöngítésére lehettek. Mert addig, míg consolidáltak a viszonyok, a különféle nézetek kicserélése által maga az egyházi élet is bizonyos elevenséget nyer. És ha a harc nem is, de a fegyverszünet után létrejött új helyzet, új életnek lehetett forrása. Ha azonban nem egészséges a szervezet — mint Apafi fejedelemsége idején — veszedelemmel járt kitenni azt belső egyenetlenségnek, mert ilyenkor kétszeresen igaz a latin mondás »discordia maxime dilabuntur.«

Erdélyben a hatalmas protestáns fejedelmek alatt a fejedelemség belső politikai élete annyira összenőtt a protestantizmussal, közelebről a kálvini iránnyal, hogy annak ügye ezével együtt áll vagy esik. Apafi kormánya alatt a zilált politikai viszonyokkal együtt tehát a kálvini vallás ügye is aláhanyatlott. Pedig Bécs felől az Erdőntuli rész önállósága mindinkább fenyegetve van.

Néhány vonásban érintettük a magyarországi protestánsok küzdelmeit, a mennyiben ők ezen küzdelmeikben Erdélyre támaszkodtak.

Oda át Magyarországon is szoros a kapcsolat a protestánsok vallási és a politikai szabadságért vívott küzdelemben. Másrészt pedig a római katolikus vallás ügye az osztrák kormány absolutistikus sikereivel együtt nyer nagyobb mérvű terjeszkedést.

Ebből aztán olyasféle kép alakul, hogy a protestánsok ügyének győzelme a politikai jogok és szabadságok győzelme is egyszersmind; viszont az absolutistikus kormány terjeszkedése egyttal a magyarországi róm. katolikusok ügyének győzelmét jelentette.

Az előbbeni formulát nyomban meg is fordíthatjuk, így: a magyarországi róm. katolikusok vallás ügye a bécsi kormány sikereivel együtt áll vagy esik. Hozzá tehetjük mindjárt, hogy a XVII. század egész folyamán a római katolikusok ügye szilárdan állott s ha egy-egy szabadságharc után olykor kissé fellélekzettek a protestánsok, a túlsúly római katolikus testvéreink kezében volt.

A pogány török ellen e század utolsó tizedében kivívott fényes győzelmek a keresztyén Európa szemében mindinkább úgy tüntek fel, mint a Habsburg-ház által kivívott nagy sikerek, a hosszas védelem után. Ha valamikor, úgy most leginkább remélhette Ausztria, hogy a töröktől visszafoglalt területen régen óhajtott beolvasztó terveit megvalósítsa. A török felett nyert győzelem ennél fogva nem jelentette a magyar faj felszabadulását. A visszafoglalt terület urat cserélt csupán s ezzel szemben a magyar fajnak az ediginél erősebb küzdelmet kellett vívnia, ha élni akart; küzdenie kellett természetes jogainak és szabadságának visszaszerzéséért.

Ha találó a fentebb jelzett kapcsolat a vallási és politikai irányú küzdelmekre vonatkozólag, úgy a magyarországi róm. katolikusok sikerei és a protestánsoknak teljes elnyomatása nagyon érthető a megváltozott politikai viszonyok színezetében.

A magyarországi protestánsok a legnagyobb elnyomatás idejében nagyon érzik, hogy egy hatalmas erdélyi fejedelemségre többé nem számíthatnak. Nem egyszer sóhajtanak még az önálló, de lefelé hanyatló erdélyi fejedelemség segítsége után; de érezniök kell, hogy az idők megváltoztak. A jóakaró támogatásban nincs ugyan hiány a fejedelemség részéről, de arra már gyöngye Erdély, hogy a Királyhágón inneni testvérek szabadságújaként léphessen föl.

(Folytatása következik.)

Fölvívás kartársaimhoz.

Mint egyike azoknak, kikről mindenki elfeledkezett, kötelességemnek ismerem helyzetünkről véleményemet elmondani, s ezzel egyidejűleg fölvívni felettes hatóságunk figyelmét az annyi nélkülözéssel küzdő ev. ref.

kántorok helyzetére, kik a nyugdíj áldásaitól megvagyunk fosztva, s kérni, hogy családaink megélhetését bölcs intézkedésükkel biztosítani igyekezzenek.

Mi ev. ref. kántorok az államtól tanítói oklevélünk mellett is, semmit sem remélhetünk, bár közvetve mi is munkásai vagyunk, mivel az emberiség vallás-erkölcsi megújódása érdekében fáradozunk. Mint kántor-tanítók tagjai voltunk az országos tanítói nyugdíj-intézetnek, midőn kántorokká lettünk (bár soha se lettünk volna), kiltették onnan is szűrünket, s most a szegény református egyházközsegek sovány javadalmazása mellett naponként élénkelhetjük »Szűkölködünk nagy mértékben«, mivel ez találóan festi nyomorunkat. Nem említem, minék is tenném, hisz úgy is tudva van, hogy minden hivatalnoknak ki az állam gépezetében valamelyes helyet elfoglal, a tisztességes megélhetést biztosító fizetés mellett, betegség, munkaképtelenség, avagy halála esetén ott van családja részére a nyugdíj. Nyugdíja van az állam összes hivatalnokainak, a minisztertől elkezdve az utolsó bakterig. Csak rólunk nem gondoskodott senki, az állam nem tette, mivel semmi köze hozzánk; anyaszentegyházunk elfeledkezett mint gyermekéről a mostoha anyja.

De nem fog ez tovább így lenni, azt súgja a mi hitünk, mivel ha eddig mellőztettünk, most föl kell vésztünk az országos papi özv. árvai gyámintézet kötelekébe, mivel most, mikor a lelkészek fizetésének állami kiegészítése után, a gyám intézet anyagi helyzete a nagyobb hozzájárulás által biztosítva van annyira, hogy a fizetésünk után kirovandó belépti- és évi tagdíjunk után, a mi özvegyeink és árváink nyakából is ki lehet venni a koldus tarisnyát a nélkül, hogy szolgáltatásaink a papok özvegyei és árvái megrövidítették. Vagyont nem hagyhatunk miéinknek, bár küzdünk és fáradozunk, s azért arra kérünk mindenkit, a kiket illet, hogy érdemünk után szerezzék meg azt az örömet, hogy özvegyeink és árváinkról gondoskodnak; hogy ha erőnk elfogy, azzal a megnyugtató tudattal száljunk sirunkba, hogy hátra maradtaink gondját felveszi az egyetemes ev. ref. egyház.

Feljajdul szívünk, hova tovább nagyobb a mi kétségbeesésünk, családunk jövő sorsa miatt. Helyzetünk nagyon szomorú, szerény tehetségünk szerint, mi is viszünk egy porszemet anyaszentegyházunk épületéhez s mégsem gondoskodik rólunk.

Vagy talán felesleges munkát végzünk? Ha igen, akkor mondjuk ki, hogy felesleges emberek vagyunk anyaszentegyházunk hivatalnokai karában, azért nem gondoskodnak családunk jövő sorsának enyhítéséről.

Hisszük, hogy anyaszentegyházunk vezető nagyjai belátják helyzetünk nyomasztó voltát s aggodalmaink elosztatása végett mindent megtesznek érdeklünkbe a mi csak módjukban fog állani.

Nem sokára össze kell ülni az egyetemes zsinatnak, a mikor a lelkészek nyugdíj ügyének elintézése fölött is határozni kell, mivel ez is elodázhatlan, s hisszük, hogy abból nem zárnak ki minket énekvezérek sem.

Hogy kiáltó szavunkat meghallják a nagyok, egyen egyen tárjuk fel e lap hasábjain a mi nekünk fáj, s mindnyájan nyilatkozzunk, hogy nem volna e helyes egy összejevetelt rendezni, hol összegezve kívánalmainkat, azokat egyházkerületünkhez fölterjesztenők.

Fel tehát, erdélyi egyházkerületünkben működő kartársak, sorakozzunk! Néma gyermeknek anyja sem érti szavát, ne legyünk némák!

Kiss Ferencz,
mező-bándi ev. ref. énekvezér.

Közérdekű üzenetek.

B. F. Harangláb. Kérése értelmében eljártunk és részünkről is konstatáltuk, hogy a kongrua nyugta hibás kiállítására okozta a késedelmet. Pénztári hivatalunk mereven ragaszkodik a megálapított formákhoz és ez helyes is, mert

máskülönben nemcsak kellemetlenségnek, hanem esetleg anyagi kárnak volna kitéve. Tessék jövőre a nyugtát mással kiállíttatni, csak az aláírás legyen eredeti.

Többeknek. Nézetünk szerint, az ideai egyházkerületi közgyűlés, föltétlenül ki fogja utalni a központi nyugdíj-alapba befizetett belépési járulékokat és tagdíjakat azoknak a volt körlelkészeknek is, kik a tavalyi közgyűlés előtt léptek ki a körlelkészi testület kötelékéből. Hogy az ig. tanács ily kiutalás eszközésére fölhatalmazva nincs, az természetes, mert a közgyűlési határozat csak körlelkészekről szól, a folyamodók pedig a határozat keletkezése idején már nem voltak körlelkészek és így reájuk nézve a nyugdíjszabályzat 35. §-át kellett alkalmazásba venni.

B. A. Magyarókerék. Hogy a kongrua-törvény-nyel kapcsolatban az egyházmegyei és egyházkerületi köz-igazgatás szükségleteinek fedezésére is kapunk államsegélyt, az iránt az illetékes tényezőknek bizalma van, a mely bizalom annál is inkább indokolt, mert a többi felekezetek, már a fizetéskiegészítés folyamán, e címeken tekintélyes összegeket nyertek. Az evangélikusoknál pl. minden lelkész javadalmából évi 56 kor. vonatott le, esperesi fizetésre; az oláhoknál pedig 16—24 kor. püspöki sydoxia és 10 kor. esperesi fizetés levonásra szintén engedélyezt. tett. Ha azonban az egyházkerületünk részéről e tárgyban benyújtandó folyamodás eredménytelen is volna, az esetben sem fog a központ a lelkészi kongruából levonást eszközölni, kezelési-költség-, vagy más címen.

N. A. M. Ugra. A kultur-szövetkezet alakuló közgyűlése, közbejött akadályok miatt, csak e hó 24-én tartatik meg. E szép sikerrel biztató mozgalom élén Kövesdy Boér Elek dr. küllői egyházmegyénk ágilis gondnok áll, ki a néhány év alatt megizmosodó intézet tényleges vezetését is át fogja venni.

Az ő kiváló képzettsége, lan'adatlan buzgósa és szakértelme, nemkülönben megnyerő modora és széleskörű összeköttetése teljes garancia az óhajtott siker tekintetében.

K. J. Rugonfalva. A helyettes lelkészek részére általában megtagadta a minisztérium a kongrua folyósítását. De ennek dacára most kísérletet tesz az ig. tanács arra, hogy az egyetemes konvent kárpótolja őket a 2300 kor. káplántartási segélyből. Ha e kísérlet eredményre vezet, akkor nem, ellenkező esetben pedig vissza kell fizetnie a h-papi szolgálata idejére fölvelt összeget. Rugonfalvára történt megválasztását tudomásul vette a minisztérium és már jelezte is, hogy 1900 októb. 16-tól, dec. 31-éig terjedő szolgálati idejére, legközelebről, 84 kor. 20 fillért fog folyósítani.

V. J. K. Enyed. Az 1899. évi kongrua-segélyek leszámolása most van folyamatban és e héten befejezést nyer, tehát a nyugtázott összeget Tiszteleted is kézhez veszi a legközelebbi napokban.

r s.

Különfélék rovata.

A theol. fakultás internátusának ifjusága f. hó 6-án igen sikerült concertet rendezett, melyen dr. Kecskeméthy István gyönyörű előadást tartott, Farkas Károly th. és Nagy Elemér tanárnövendék nagy hatással szavaltak. A zenekar Rácz Dezsőnek (ki internatusunknak még a mult évben is egyik jeles tagja volt) s ki intézetünkkel való viszonyát most is kegyelettel özi.) vezetése mellett méltó elismerést aratott. A közönség nagy érdeklődéssel jutalmazta az ifjuság törekvését s e jutalom nem is maradt ellenérték nyújtása nélkül.

F. hó 10-én d. u. 3 órakor theol. fakultásunk ifjusága néhai püspökünk *Szász Domokos* emlékére ünnepélyt rendezett. Márton Árpád tartott imát és Bartók György emlékbeszédet. Ifjuságunk nem halványuló kegyelettel őrzi emlékét a néhainak, ki theol. fakultásunknak is építője volt.

A kolozsvári ev. ref. theol fakultás ifjusági egylete márcz. 15-én d. u. 5. órakor a fakultás dísztermében hazafias ünnepélyt rendez, melyre az ér-

deklódó közönséget ez úton hívja meg a rendező bizottság. Az ünnepély műsora a következő: 1. Közének. (Hymnus) 2. Ima, tartja Kónya Kálmán, ref. theol. 3. Kuruc dalok, éneklí az ifj. énekkar. 4. Emlékbeszéd, tartja Molnár Albert th. tanár. 5. Népdalegyveleg, előadja az ifj. zenekar. 6. Alkalmi költeményt szaval Márton Árpád. 7. Közének. (Szózat.)

A nagy-enyedi Bethlen-Kollégium ifjusága f. hó 2-án a Bethlen-szobor alap gyarapítására műsoros diákestetélyt rendezett. Az estély minden tekintetben szépen sikerült s a szobor alapot 36⁰ koronával gyarapította. A 32 tagból álló ifjusági rendezőség élén *Székely* Ödön tanárral, felügyelőjükkal megnyerte *Dr. Versényi* Györgyöt, készséggel jött s tartott egy ily alkalomra meglepően találó remek fölolvast diákéletéből. Ő is Enyeden tanult. A mostani diákok a régi diákok kitüntető óvatiókban részesítették. A műsor minden tekintetben műélvezetben részesítette a közönséget. *Szász* Ilona s *Váró* Jolán k. a-ok az Ilóra c melódramát adták elő fényes eredménnyel. *Simon* Iluska k. a zongorajátékát szintén ki kell emelni. Az ifjusági zene- és énekkarok precíz előadása az ifjak dicsőségére vált. Ugy az ifjuság, mint a szoboralap hálás köszönettel vette az említett közreműködők fáradságát s köszönetét kívált dr. Versényinek s a leány szereplőknek ezen az úton is nyilvánosságra hozza.

A nagy-enyedi ref. egyház buzgó papjának s a kollégium tanáraival élén az egyházi ének föllendítésére s általában a protestáns egyházi életben a solidaritás érzetének fokozására egyházi vegyes daloskört szervezett, mely mintegy negyven nő s ugyanannyi férfítagnból alakult meg s próbált már megkezdte. *Veress* Gábor kollégiumi zene- s énektanító a karmesterük. Bár többi prot. egyházaink is követnék a példát!

Magyar-Lápos hazafias közönsége következő programmal ünnepli meg márczius 15. dikét. 1. Dél-előtt 10 órakor hálaadó istentisztelet az ev. református templomban. 2. Az olvasó egyeslet helyiségében a Hymnuszt éneklí a közönség. 3. Nemzeti dal. Szavalja ifj. Kupás Samu úr. 4. Emlékbeszéd. Tartja N. Nagy Jenő úr. 5. »A nép« Tóth Kálmántól. Szavalja Hollósi András úr. 6. Szózat. Éneklí a közönség. Délben bankett a kaszinó helyiségében az öreg 48—49-es honvédek megvendégelésével. Egy teríték 2 korona 60 fillér. Adakozzunk a költségek fedezésére. *Barabás* Samu, s. k. elnök. *Grünzweig* László s. k. jegyző.

Nagyméltóságú Gróf Teleki Sámuel úr ő kegyelmessége a görgény-sz.-imrei ev. ref. egyháznak, papilaka befejezésére **400 azaz négyszáz koronát** kegyeskedett adományozni, mely valóban fejedelmi adományért hálás köszönetet mond az egyház nevében *Székely* Ferenc, görgény-szt.-imrei ev. ref. lelkész.

A lelkészek és tanítók figyelmébe ajánljuk a pénzügyminiszternek 1900. dec. 8-án kelt, 67574 sz. alatt kiadott következő rendeletét. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úrral egyetértőleg útasítom a pénzügyigazgatóságokat s a székesfővárosi kir. adófelügyelőt, hogy oly esetekben, midőn közadó, vagy közadók módjára beszédendő egyéb köztartozás címén fennálló hátralékok behajtása válnék szükségessé, melyek a magyarországi hitvallásu evangéliká hitfelekezetekhez tartozó egyházak tulajdonát képező, azonban szerződések (díjlevelek alapján az illető egyházak lelkészei, nagy tanítói által fizetés fejében haszonélvezett ingatlanok után merültek fel, a végrehajtást elsősorban a fizetésre kötelezett egyházak, mint jogi személyek törvény szerint lefoglalható ingóságaira (kézspénz, érték-papír, készpénzjövdelem stb.) foganassittassék, s azt a lelkészek, vagy tanítók által haszonélvezett ingatlanok ellen, szakis más fedezet hiányában indítsák meg. A végrehajtás ily esetekben is nem az ingatlanok haszonélvezetére, hanem mindig az ingatlan állagára rendelőndő el, illetve vezetendő keresztül, s az elrendelésről az egyházközségek gondnokain kívül az érdekelt javadalmasok is értesítendő.

A székely udvarhelyi ev. ref. kollegium ifjusági Petőfi önképzőköre 1901. március 15-en a kollegium tornacsarnokában hazafias ünnepélyt rendez.

Bergenyei Soós Antal tanítóképző intézeti tanár elhalt Pápán, febr. hó 24 én. Temetése nagy részvétellel volt Pápán, febr. 26-án. Nyugodjék csendesen!

A debreceni reform. tanítónőképző felállítását megengedte a miniszter és a nyilvánossági jogot is megadta. azzal a feltétellel, hogy az első és második évi tanfolyamot megkell nyitni az 1901-2, 1902-3. iskolai években.

Az Orsz. Tanáregyesületi Közlöny szerkesztését Balogh Péter (I Országház-utca, 12) vette át.

Bibliák és Új-Testamentumok kaphatók dr. Moody András skót lelkésznel, Budapest, Rudolf-rakpart 8. sz. a skót bibliatársulat képviselőjénél. Konfirmálandók részére az új testamentum leszállított áron kapható.

Galiaciában a jezsuiták kisalakú nyomatott Máriaképeket terjesztenek, azzal a hittel, hogy a kis képeket mindennap az imádkozásnál le kell nyelni, mert ezáltal a hívő emberek sok kegyelmet nyernek. A kép ára 1 korona. (A többit tudjuk.)

Az erdélyi gazdasági egylet a következő fölhívást bocsátotta ki, melyet mi is melegen ajánlunk:

Erdélyi gazdasági egyletünk abból a célból, hogy a gazdaközönseget — mindennemű gazdasági és háztartási gép, eszköz- és anyag-szükséglete beszerzésénél — komoly és hasznothozó segítségben részesítse, védnöksége alatt, felügyelete mellett és anyagi támogatásával, Kolozsvártt (a sétatéri kiállítási helyiségekben) egy, *állandó mezőgazdasági és háztartási gép-eszköz és anyag-kiállítást* szervezett s ezen intézményét, a legelső hazai szolid gyárak részvéte mellett, folyó évi *március hó 10 én*, délelőtt 11 órakor *megnyitja*.

Midőn megnyitási ünnepélyünkre tisztelettel meghívjuk, egyben arra is felkérjük, hogy — úgy közcélú intézményünk sikerének, mint saját jól felfogott érdekének szempontjából — beszerzendő szükségleteit (amennyiben ott szemlélhető tárgyaink minőségét és árainkat megfelelőeknek találná) ott a helyszínén, a kiáll. irodának mindig rendelkezésre álló vezetősége útján rendelje meg. Az ezen úton eszközölt megrendeléseknél egyletünk tagjai és az „Erdélyi Gazda” előfizetői a legolcsóbb árakból is tetemes százalék engedményben fognak részesítettetni.

Szíves megjelenésére számítva és komoly érdeklődését remélve — vagyunk

Kolozsvár, 1901. február 28-án, hazafias tisztelettel *Szabó József*, az „Erd. Gazd. Egylet” elnöke. *Tokaji László*, az „Erd. Gazd. Egylet” titkára.

A *Gazdasági Lapok* szerkesztősége 8 korona kedvezményes áron ajánlja lapját a nagytiszt. lelkészi és tanítói karnak, hogy az új gazdasági iránynyal lépést tartsanak. Mutatványszámot készséggel küld a kiadóhivatal Budapesten, IV. Múzeum-körút 7. sz. A gazdasággal is foglalkozó lelkész és tanító aai figyelmébe ajánljuk, mert ebből a népnek is sok útasítással lehet szolgálni.

Méhészek és méhkedvelők figyelmébe. Az Országos Méhészeti Egyesület (Budapest. IX., Köztelek) újabb idő ó'a a következő kedvezményekben részesíti tagjait minden külön díjazás vagy provízió nélkül. Igen jutányos áron méhköpüket, kü önféle méhészeti eszközöket, műlép-préseket, mézszállító edényeket és mézes üvegeket, stb. közvetít — sőt kívánatra mézszállító edényeket ingyen ad kölcsön. — A tagok méhtermelvényeit a lehető legjobb napárban díjtalanul közvetíti, az eladási ár teljes biztosítása mellett. Méz- és méhszállítási ügyekben tanácsot és utbaigazítást ad, esetleg kívánatra a felszólaló érdekében a vasutaknál eljár. Kellő biztosíték mellett könyvtárából szakkönyveket kölcsönöz. A Méhészeti Kátét, melynek bolti ára 2 korona 34 fillér, 1 korona 34 fillérért adja bérmentve. Min-

denféle ügyekben utmutatással szolgál. Méhészeti vándor szaktanár kiküldése érdekében kívánatra illetékes helyen eljár. Mézelő fák és növények magvaiból ingyen küld, végül az egyesület szakközlönyét a tagok ingyen kapják, még pedig havonta egy füzetet. A tagsági díj évi 4 korona.

Hivatalos rész.

388—1901. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a széki egyházmegyébe kebelezett szamosujvári körlelkésztséghez tartozó *vízszilvási* leány egyház *lévita-tanítói* állomására pályázat nyitattik.

Javadalom: Egy szobából, konyhából, melléképületekből és 390 □ öl területű kertből álló tisztességes lakáson kívül, 970 korona érték, melyből 668 korona államségély, 70 korona egyházker. házi pénztári segély, 40 korona az egyházközség pénztárából, — a többi 2 hold kaszáló és 1 hold szántó, valamint a családonként fizetendő kepetörökbuza, s az egyház erdejéből 10 szekér fa, és közmunka értékéből, s az iskolába járó gyermekek után fejenként fizetendő 1 korona tandíjból kerül ki.

Kötelességek: az egyházi törvények által előirt kántori, illetve lévítai és tanítói teendők pontos teljesítése.

Csak kellő képesítéssel és oklevéllel bíró ref. tanítók pályázhatnak. Pályázati határidő 1901. évi április hó 5-ike.

Folyamodványok nt. Somkerek Miklós esperes afiához Székre küldendők.

Kolozsvártt, 1901. március hó 12-én.

Dr. Bartók György,
erdélyi ev. ref. püspök.

422—1901 PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett *küsmödi* egyházközség *lelkészi* állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül 556 kor. 46 fill. értékű kanonika, porcio és kepe haszonélvezete, ezenfelül 643 kor. 55 fill. fizetés kiegészítési államségély.

Pályázati határidő 1901. évi Április hó 5 ike. Minősítvények és szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt folyamodványok Menyhárt András esperes aához küldendők Kecsetbe (u. p. Sz-Udvarhely)

Kolozsvártt, 1901. március hó 13-án.

Dr. Bartók György,
erdélyi ev. ref. püspök.

73—1901. PÁLYÁZAT TORNATANÍTÓI ÁLLÁSRA.

A kolozsvári ev. ref. collegium államilag segélyezett főgymnasiumánál rendszeresített *tornatanítói rendes tanszék* 1901. évi szeptember hó 1-ére választás útján be fog tölteni. A tanszék javadalma évi 1600 korona fizetés, 490 korona lakáspénz és a vivás tanításáért külön óradíjazás. Folyamodhatnak ev. ref. vallású, a középiskolai tornatanításra, továbbá a kard és törvívás tanítására képesített egyének. A folyamodók a keresztlevél, képesítettség, eddigi szolgálat, katonai kötelékhez való viszonyaik igazolásával és erkölesi bizonyítvánnyal felszerelt, a kolozsvári ev. ref. collegium előjáróságához czimzett folyamodványaikat a collegium igazgatóságához nyujtsák be folyó évi április hó 30 ig. A megválasztandó tornatanító szolgáló egy évre alkalmaztatik és egy évi megfelelő szolgálat után a collegiumi előjáróság által állandósítottatik.

A kolozsvári ev. ref. collegium előjáróságának 1901. március 9-én tartott üléséből.

Br. Bánffy Ernő,
főgondnok.

Kovács Dezső,
jegyző.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre.....
félévre

12 kor
6 kor

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

A középiskolai vallástanítás új tervéhez.

A konventi tanügyi bizottság gymnasiumi terv-revisióval foglalkozik. Váró Ferenc szakelőadó elkészítette és közzétette a vallástanítás tervét. Ha azt akarnám bizonyítgatni, hogy ez igen fontos és igen szükséges: már sokszor hangoztatott igazságot ismételnék. Ezt az egyházunkra nézve oly fontos munkálatot mindnyájunk legmelegebb érdeklődése kell, hogy kísérje. Ez késztetett, ez bátorított, hogy szerény véleményemet elmondjam.

Mindenütt, mindenkor panaszolunk a vallástalanság és babona hódításai miatt. Méltán. Hisz a mily mértékben terjed a vallástalanság, oly mértékben hal ki az emberekből a nemesebb érzés és gondolkodás, oly mértékben fordítjuk szemeinket az örök eszményiről az elmuló érzékire. Okunk van a panaszra; de van-e jogunk? Nem vádolok senkit. De kérdem: nem mi neveltük ezt a nemzedéket? Nem mi adtuk nekik az irányelveket? nem tőlünk kapták lelküknek tartalmát? De a beteg felett ne jajveszékeljünk segítségünk rajta. Azt ne gondoljuk, hogy hármii buzgalommal egyszerre megváltoztatjuk a mai állapotot. De szüntessük meg az okokat, melyek ezt létrehozták, s hintsünk jó magvakat. Metánojára van szükség: érzület és gondolat változtatásra. Ez eszközöket igényel. Ezeket megváltoztatni és alkalmazni egyházunk kötelessége. Ilyen eszköz és pedig egyike a legfontosabbnak a vallás-tanítás.

A Váró Ferenc tanár tervezetéről örömmel és nagy elismeréssel kell szólanom. Az utat helyesen jelöli ki s nagy körültekintéssel válogatja meg a szükséges anyagot. Helyesen formulázza a vallás-tanítás célját, csupán annyival módosítandó, hogy egyházunk intézményei mellett *hitelveiről* is tisztázott fogalmak birtokába jussanak a növendékek. A biblia olvastatása, illetve magyarázása a gymnasium mind a 8 osztályában, helyes. A vallás-tanításnak bibliai alapon kell nyugodnia, a biblia az a csodálatos kútforrás, mely soha ki nem apad, ezt kell hozzáférhetővé tenni, megismertetni és megkedveltetni.

Tudom, hogy lesznek, a kik a biblia ósdisága ellen kifogást emelnek. Ezeket utalom a bibliához. Utol-

érhetetlen vallásos lángelmék termékei azok a könyvek. Tele van archaizmussal? át kell dolgozni. Burokban van az igazság? ki kell fejteni, mint a drága gyöngyöt a kemény kagylóból. Vannak részek, melyeknek tartalma nem vallás erkölcsi? azok nem képezik anyagát a vallás-tanításnak, elhagyandók. A bibliaolvasás mellett a négy alsó osztályban a tanítás anyagát a káté képezi. Nem kell bizonyítgatnom a káté szükségességét. A vallás-tanítás egyházi jellege nyer a káté-tanításban kifejezést. A káté az egyház hit- és erkölcstana népszerű formában; ha nem volna káté, ki kellene találni. A negyedik osztályig bizonyos záró-pontig jutunk. Sokan lépnek innen életpályára. Az eddigi vallás-tanítás feladata alapot vetni azoknál, kik tovább tanulnak; megadni a szükséges kellékeket azoknak, kik az életbe kilépnek. Csak a tárgyalás methodusa képezhetné vita tárgyát. Véleményem szerint az alsó fokon megfelel a sokrétű módszer, magasabb fokon pedig az összefüggő tárgyalás alkalmazandó. Föltétlenül szükségesnek tartom a IV. osztályban a keresztyén egyház történetének rövid áttekintését úgy a mint a Konfirmációi Káté közli. Élet- és jellemrajzok, énekek olvastatása a XVI. és XVII. századból csak emelni fogják a tanítás életteljességét és érdekességét.

A tervezet az egyetemes és a magyar protestáns egyház történetéből, valamint a vallások történetéből csak egyes részeket vesz fel, a keret megadását a történelem tanításához utalja. Szerintem a tanításnak mindenekelőtt összefüggőnek, rendszeresnek kell lennie, mert csak így tarthat igényt a tudomány névre. Tudom, hogy a vallás-tanítás célja nem csupán a tudás, de erre is szükség van. Még pedig biztos és megdönthetetlen tudásra. Ez pedig csak történeti alapon lehetséges. Mindent lehet tagadni, de azt, hogy az ember vallásos lény, senki sem tagadhatja, mert ez *történeti* igazság. Igazán vallásosak csak úgy lehetünk, ha a vallásról helyes fogalmunk van. A vallásról pedig csak úgy alkothatunk és csak úgy adhatunk helyes fogalmat, ha azt mint történeti tüneményt mutatjuk fel. Nem a tárgyban, hanem a tárgyalásban van a hiba. Ki kell válogatni azt, a mi értékes. A súlyt a kiemelkedő események beható tárgyalására kell fek-

tetni. A sikert csak a tárgy iránti érdek és szeretet biztosítja, ezt pedig csak úgy ébreszthetjük fel, ha a történelemben megnyilatkozó lélek ott lesz a tárgyalásban, ott lesz a tankönyvben.

A vallások története seim mellőzendő. Tudnia kell egy középiskolát végzett embernek, hogy a vallás az emberi szellem nyilatkozata, lényeges alkatrésze; tudnia kell, hogy ez az emberben lévő vallásos érzelem minő törvényeket követ, hogyan nyilatkozott különböző időkben különböző népeknél, hogyan igyekeztek ezt kielégíteni, s mi a kielégítés leghelyesebb módja. És még egyre akarom felhívni a figyelmet. Nagytiszteletű Molnár Albert úr, szeretett tanárom hangsúlyozta előttünk, mikor még iskolai padjában ültünk, a *protestáns művelődéstörténet* szükségességét. Protestáns művelődés történet! hol késele az éji homályban? Tanításaimban mindig arra fektetem a súlyt, hogy kimutassam a vallás hatását az emberek életére. Mindig hangsúlyozom, hogy a vallásos elveknek annyi értékük van, a mennyi hatást gyakorolnak az életre. Van-e a protestantizmusnak létjogosultsága? Nézzük az államok, társadalmak, az egyes emberek életét, micsoda változások, micsoda csodálatos ujjászületések? Nézzük a modern államok összes jó intézményeit, a modern társadalom összes jó szokásait, nemde a protestantizmus elvei öltöttek azokban testet? Bizony a protestantizmus hatalmas kulturális tényező, forrás, melyből a civilizatio folyama buzog ki. A ki ezt tudja, a ki ezt érzi, az előtt nem lehet közömbös a protestantizmus. Ezért kell protestáns kulturhistoriát tanítani. Ezeket említettem meg szíves figyelemre méltatás végett. A beosztás további feladat lesz. Magam részéről a VIII. osztályban a magyar prot. egyházak történelmét meghagyandónak vélem, mert a legnagyobb sikerrel ezt lehet itt tanítani. Az egyetemes egyházhistoria, a vallások története és a prot. művelődés történet az V. és VI. oszt. részére lenne beosztandó.

A tárgy kijelölésével még nem oldottuk meg a kérdést. Hogyan tanítsunk? A vallástanításban az *erkölcsi oldal* kell, hogy előtérbe lépjen. Az ismeretek közlése is a tiszta vallás-erkölcsi érzület érdekében történik. Ha a tanító személyisége fontos, itt kétszeresen az, mert erkölcsi érzület csak személyes ráhatások által fejlődik. A tanítás céljai ne az emlékező tehetség gyakorlása, hanem a növendékek *judiciumnak* fejlesztése legyen. Föl kell tárni előttük Isten örök üdvtervét, azokat a tényeket, melyek az ember üdvössége érdekében történtek. Isten ígéjében kell nevelni a tanulókat, hogy érezzék, hogy Isten szeretet s hogy ebből a szeretetből fakadnak a keresztyéni kötelességek. Az emberiség életének vannak áramlatai, az áramlatok magukon hordják jellemvonásaikat. A jelek szerint a vallással szakító áramlat végső hullámverései közt vagyunk. De még benne vagyunk, az emberek még mindig gondolkoznak, egyéni dolgaikat, vallásos érzelmeiket mások előtt kimutatni szégyenlik, az a mai felfogás szerint nem illik. Egy soha kifejezésre nem juttatott érzelem pedig elgyengül, elhal. Sokan a szabad vizsgálódást, a józan gondolkozást, a kritikát okozzák ezért, sőt nem egyszer halljuk a tudomány kárhóztatását. Őszintén sajnálom ezeket az embereket.

Ezek a veszedelmes jó barátok, több kárt okoznak, mint az ellenség. A vallástalanság kifejlődése nem esetlegesség, nem véletlenség, de kérlelhetlen törvényszerűség. A vallást abba helyezték, a mi nem vallás; a tiszta kűtfőt fölzavarták. Az emberek lerázták a békóvá vált vallást, kiöntötték a fölzavart vizet. Most érzik, hogy a békóval, a külső kerettel eldobták azt is a mire szükség van; most érzik, hogy nincs miben megfürösztetni a lelkeket, most látják minden oldalról az emberi élet szennyes hullámveréseit. Most kétségbeesetten kiabálják, hogy kár volt azokat eldobni, hogy vissza kell venni. Visszavegyük? Ne! Nekünk nem békó, de valódi vallásosság, nem zavaros, hanem tiszta kűtfő kell.

A vallásra szükség van. Buzgó vallásosság nélkül nincs jóllét, nincs boldogság, nincs *élet* sem a családban, sem a társadalomban, sem az államban. De ez a vallásosság legyen tiszta érzület, belső erő, erkölcsi törvény, szeretet. A reformatio hatalmas tiltakozott az emberi tekintély, a vallás meghamisítása ellen az *igazi egyetemes keresztyénség* nevében; az emberi szellem kikelt az elavult formulák burkából, mint a lepkévé fejlődött báb gubójából, visszazoritani nem szabad, mert azzal eltemetjük, pedig mindnyájan azt akarjuk, hogy ujjászülessék. A tudományt nem rendszabályozhatjuk meg, hogy az egyház szolgálatába álljon, mind a kettő meghamisítása nélkül. Erre nincs is szükség. A valódi tudomány, a szabad vizsgálódás nem lehet ellensége a vallásnak. Hát nem egyformán Isten teremtménye az ész és szív? törvényeik nem egyformán isteniek? Az igazság egy. A mi theologiaiilag igaz, igaz philosophiailag is. Az igazságról kell kell meggyőznünk növendékeinket, mert az igazság foglyul ejti a lelket, áthatja, megtermékenyíti az érzületet. A „credo quia absurdum“ a képmutatás elve. Ennek nincs helye a vallásban. Ez lenyügöz, megköt, meghasonlásba hoz; a vallás föloldoz, szabaddá tesz, kibékít. Oly fogalmak, melyeket meg nem értek, lelkem alkotó részévé nem aszszimilálhatok, rám nézve értéktelenek, s ha tele tömöm velök agyamat, elviselhetetlen teherre válnak. Meg kell tisztítani a vallást a hozzá nem illő előítéletektől, hibás fogalmaktól. Egyik fokon sem szabad oly képzeteket nyújtani, melyek később nem igazaknak bizonyulnak, mert ez szükségképpen skeysisre vezet. Csak olyat tanítsunk, a mit megértene. A tanításnak számolnia kell az egyedekkel, az egyéni tulajdonságokkal. Ma midőn az egész nevelés a lelki tehetségek differenciálódásán épül föl, a vallástanításnak sem szabad ezt figyelmen kívül hagyni. A vallásos érzés alapján ugyanaz minden emberben, de a kielégítés eszközei, az erre szolgáló képzetek különbözők. A tarka világgal számolni kell. Bizonyos képzet egyik embernek *már* nem való, a másiknak *még* nem való, az erőszakolás pedig csak reakciót szül. Különbben is az emberekből nem formulát akarunk faragni, hanem vallás-erkölcsi egyéneket akarunk bennük látni, az életnek ilyenekre van szüksége. A vallás-tanítónak ismernie kell a gyermekek lelkiületét, ismeretkörét, fogékonyságát. Alsó fokon tejnek italával kell őket táplálni, de ott is rendszeresen, öntudatosan. A fejlődés folyamán fokozatosan mélyítjük a vallásos érzést és ismeretet, tágitjuk a látókört s mikor megerősödtek s biztos irányelvek birtokába

jutottak, kibocsátjuk az életbe, hogy legyenek öntudatos és hasznos tagjai a gyülekezetnek.

A vallás igazságait ne foglaljuk le a mugunk részére. Azok az emberiség közös kincsei kell, hogy legyenek. Sok predikációt és tanítást úgy képzelek, mint egy kiállítás. A pap fitogtatja lelkének kincseit, a hallgatók gyönyörködnek benne, de üres kézzel távoznak, mert hozzájuk nem férhettek. Drága az igazság, drága az igazságról szerzett tiszta meggyőződés, „de a mily drága, ép oly nehéz annak talentum ezüstjét félsiklusokká verve az együgyűek közt kiosztani uti költség gyanánt.“ A theologiai fogalmakat le kell fordítani a köznép nyelvére. Tanultuk a kátéból, hogy Isten legfőbb mértékben boldog, elhittük, de nem tudtuk, hogy azért boldog, mert az ő lényét szentség, igazság, szeretet alkotják s nem tanultuk meg, hogy ebben találhatjuk fel mi is az igazi boldogságot. Tanultuk, hogy csak Krisztus által juthatunk Istenhez, de ez csak akkor lesz termékenyítő igazsággá, ha tudjuk, hogy csak az ő tanításaiból ismerjük meg Istent, az ő akaratát s csak abból merithetünk erőt ennek teljesítésére. *Az elvont igazságokat realizálni kell.* „Az elvontság minden tanításban értelmetlen betűtanulásra vezet; a betűtartalommal kitöltött vallásos tudat pedig vakhit volna s vakhitnek maradna, hacsak az értelem és képzelet más honnan kielégítést nem nyer; — de ha a kielégítést más honnan nyeri: a vakhit, természetes visszahatásul tagadásba csap át.“ Jézus nagy méltósággal tanít, őt kenyérrel és két halacszkával öt ezer embert jól tart, mert tanításában a gyermek, együgyű értelmet és képzeletet kielégíti s ezáltal lelkeket hódít. A vallás tudomány az igazságok végtelen bányája. Bányásszuk e kincseket, verjük apró pénzzé s igyekezzünk kielégíteni a lelkek közszükségét. Ha ezt tesszük, ismét visszakapja a vallás az őt megillető helyet és jogokat. Nem fogja senki fölöslegesnek tartani, de becsülni fogja kicsiny és nagy, szegény és gazdag, mint az élet legszükségesebb elemét.

Legyen a vallástan a gymnasiumi oktatás organumának szerves alkotó része. Alkalmazni kell az összekötő kapcsokat, mert egységes nevelésre van szükség. Ne a hagyomány biztosítsa a vallásnak az első helyet, hanem a tárgy fontossága, lényege, igazságai. Érezzék a tanulók, hogy a vallástan ép oly tudomány, sőt sokkal méltóságosabb, mint a többiek. A tudósok lenézik a vallást, mert tárgya nem esik a tapasztalat körébe, nem ismerhető meg. Nincs igazok tudós uraim! a vallástudomány tárgya tapasztalati tárgy: *maga a vallásos ember*; ismereteit tapasztalati uton szerzi, tehát joga van a tudomány névre, s dőlőfős kicsinylésükkel csak járatlanságukat árulják el. A civilizációnak, az emberek boldogságának leghatalmasabb eszköze volt mindig, tehát legszükségesebb, legméltóságosabb. Nem a jövő életnek, hanem ennek a világi életnek van szüksége a vallásra, mert ha nem a vallás a világító fáklyánk a földi életben, akkor nem látjuk meg a jövő élet dicsőségét.

Ezeket az elveket óhajtom én a jövő vallástánításban megvalósíttatani. Én most is ezeket követem. Megvallom, nagy erőfeszítembe kerül, mert a jelenlegi tankönyvek jó része, erős korlátot emel, melyet csak nagy küzdelemmel lehet átszárnyalni. A feladat,

hogy a tanító lelkesedését ne bénítsa, de segítse a tankönyv is. A tankönyvek kérdése a középiskolában fontosabb, mintsem gondolnák sokan. Rátermettség, tapasztalás, buzgóság, tudomány szükséges azok létrehozásához. De ne kérdezzük aggódva: „kicsoda veszi el nekünk a nehéz követ?“ Nem szűnt még meg az Ur lelkének működése.

Végezetül még csak egyet. Hogyan juthatott ily szomorú sorsra a vallástánítás ügye? hogyan lett ennyire mostoha gyermekké a vallás magának az egyháznak *saját* iskoláiban? Nem kutatom az okokat, nem nehéz azokat fölfedezni. A mely földet nem mivelnek, az nem terem, csak töviset és dudvát; a mely bányát nem bányásznak, abból kincset nem kapnak. Roppant egyszerű, de megrendítő igazság. De hát az iskolák szegények, az egyház szegény, nem fordíthat kellő gondot a vallástánításra. Teljesen igaz. Ez az igazság megdöbbenítő. Szegények vagyunk, mert nincs élő hit, nincs protestáns öntudat, nincs buzgóság, nincs áldozatkészség.. A legnagyobb töke az élő töke. Ezt zártuk mi le... Még talán most sem késő, szabadítsuk fel az élő tőkét, nyissuk meg az élő víz forrását — *fordítsunk egy kis gondot a vallástánításra!*

Biró Sándor.

Az új Énekeskönyv ügye.

Az Egyetemes Énekügyi Bizottság múlt év március havában kimondotta, hogy a már készen levő és ezután beküldendő javított énekekből és az újakból is az Énekeskönyv mostani beosztásának megfelelően egy nagy gyűjteményt kíván összeállítani, a melyből mindenki láthassa és méltathassa azt a különbséget, a mely a meglévő és a tervezett Énekeskönyv között mutatkozik és lehetőleg mindenki meggyőződhessek a felől, hogy a tervezett változtatásnak ideje valósággal elérkezett. A gyűjteménybe felveendő énekek átnézésére és megbirálására *Fejes* István bizottsági elnök vezérlete alatt egy szűkebb körű bizottságot küldöttek ki, a melynek tagjai: *Baksay* Sándor, *Balogh* Ferenc, *Czike* Lajos, *Lévay* József, *Radácsi* György és *Váro* Ferenc.

Ez a bizottság most, március 12—14. napjain Budapesten egybeülve, teljesítette a rá bízott feladatot.

Fejes István elnök rendkívül nagy gondossággal előkészítve terjesztette a bizottság elébe a nagy halmaz énekszöveget. Ő a legalkalmasabb darabokat nemcsak kiszemelte, hanem igazította, egyeztette, módosította, némelyiket újra is dolgozta. Legelőbb is a zsoltár szövegeket vették bírálat alá. Következétesen alkalmazták azt az elvet, hogy a zsoltároknak nem az exegetikai pontosság és hűség a fődolog, hanem a Szenci Molnár Albert verseihez, a melyek a nép lelkében élnek, lehető ragaszkodás mellett, az átdolgozás rövidsége, a stíl egyszerűsége és népiessége, a formák dallamossága. Így sok jeles fordítás-kísérletet mellőzni kellett csak azért, hogy az újított ének mentől hasonlóbb legyen a régihez, s a mai Énekeskönyvet rázkództatás nélkül lehessen kicserélni az újjal.

A próba-gyűjtemény a következő zsoltároknak fogja részint egy-egy, részint *két* (*), s néhánynak (**)

három alakban megújított szövegét, további bírálatra, közzé tenni: I, III, V, VI, VIII*, IX, XV, XVI, XVII, XIX, XX, XXII, XXIII,* XXIV, XXV, XXVI, XXVII, XXVIII, XXX, XXXI, XXXIII*, XXXIV, XXXVII, XXXVIII*, XXXIX, XL, XLII, XLIII, XLVI*, XLVII, L, LI, LVII, LIX, LXI, LXII, LXIII, LXV, LXVI, LXVII, LXXI, LXXII*, LXXV, LXXVII*, LXXX, LXXXI, LXXXIV**, LXXXVI, LXXXIX**, XC, XCI, XCII, XCV, XCVI, XCVIII, XCIX, C, CII, CIII, CIV, CV, CVIII, CXI, CXII, CXIII, CXVI, CXVIII, CXIX, CXXII, CXXV, CXXVI, CXXVIII, CXXX*, CXXXIV, CXXXV, CXXXVI, CXXXVII, CXXXVIII* CXXXIX*, CXL, CXLI, CXLIII, CXLIV, CXLVI, CXLVIII, CL.

Ezek közül a LXXV XCIX. és C. zsoltárokat a bizottság, ha előbbi határozatok nem kötnék, szeretné kihagyni az Énekeskönyvből; ellenben a XL. LXI. LXXX. LXXXI. CXXXVII. és CXLIV zsoltárokat ajánlatképen beveszi a gyűjteménybe, s az Énekeskönyvbe való fölvetelöket javasolja. Ugyanezt teszi a XX. a XL. LI. XCI. XCVI. és C.V. zsoltárok dallamaival is.

Fölveszi még a gyűjteménybe, programmon kívül, s különösebb igény támasztása nélkül, a II. IV. VII. XIV. XXIX. XXXVI. XLI. LV. LX. LXIX. LXXIII. LXXIX.* XCIV. CIX. és CXXI. zsoltárok újított szövegeit is.

Az Énekeskönyv egyéb darabjainak — Dicséreteknek — a gyűjteménybe felveendő száma összesen 160; ezek közt 2 olyan, mely eddig csak az erdélyi Énekeskönyvben, 59 olyan, mely csak a magyarországiiban volt benne, a többi mind a kettőben.

Kiegészíti a gyűjteményt egészen új énekszövegek sorozata. Ebben Tompának, Lévainak, Fejesnek, Szász Bélának, Pósa Lajosnak, Szabolcskának s másoknak (egyelőre a szerzők megnevezése nélkül közlendő) darabjaival fogunk találkozni.

A gyűjteménynek egy második része a tervezett Énekeskönyvbe fölveendő dallamokat foglalja magában. Az Egyetemes Énekügyi Bizottság ugyanis tavalyi ülésén elfogadta volt és határozattá emelte Váró Ferencnek a következő indítványát

1. A már kiválasztott meglevő dallamokat magyaros rhythmikai beosztással véglegesen dolgozza ki egy kiküldendő bizottság.

2. Az albizottságban közreműködők a nekik jutott darabokra nézve jellemezzék, szavakkal körülírva, minden egyes dallamnak érzelmi hatását, műkritikai szabatosággal.

3. Adják hozzá minden dallamhoz a hozzá való szöveg versszakaszának magyaros ütem- és rimképletét.

4. A szövegeket bíráló bizottság minden szöveghez jegyezze hozzá a megfelelő dallamra utalást és minden dallamnál sorolja fel a reá alkalmazott szövegeket.*

Ezen határozat értelmében Fejes István elnöklése mellett Sz. Nagy József, Kálmán Farkas, Deák Gerő, Somogyi Antal, Psenyecki Nagy Zoltán és Szügyi József zeneszerzők és énekezők küldettek ki és teljesítették feladatukat, a mivel aztán lehetővé vált, hogy most már, a közzé teendő gyűjtemény alapján, egy-két további lépéssel, az új Énekeskönyvet végre egybe lehessen állítani.

A gyűjteményt, mihelyt sajtó alól kikerül, szak-

emberek, egyházak, könyvtárak meg fogják kapni, s minden érdeklődőnek és hozzáértőnek alkalma lesz nézeteit, óhajtsait, tanácsait kifejezésre juttatni, s velök a szakbizottságnak segítséget nyújtva, egyházunk énekügyének szolgálatot teljesíteni.

—r—r—

A kálvini egyház hanyatlása Apaffi Mihály idejében.

Irta: *Szádeczky Béla.*

(Folytatás.)

Jellemző Apaffi Mihály fejedelemnek egy 1671. (ápr. 24.) Fogaras várából Teleki Mihálynak irt levele, melyben ő a magyarországi protestánsok dolgairól emlékezik. «Az ide küldött inclusakból — írja a fejedelem magyarországi keresztyén atyánkfainak bizalmas állapotjokat s abban vallásunkon való ecclesiainknak is persequaltatásokat bizony szomorú szívvel halljuk s nem kevésbé fájlaljuk. Talán Isten megzánja szegényeket s valami oly utat csodálatos bölcsessége szerint mutat szabadulásokra. Az ecclesiák állapotjainak, ha valami csendesítésére lehetne, íratunk volt Bánfi Dénes úrnak, hogy Pater Mihályt nevünkkel fenyegetse meg s az vicariust is hivattuk volt s megparancsoltuk, hogy írjanak oda is (t. i. Magyarországra) s csendesítsék az dolgokat; mert egyáltalában mi is keményebben nyúlhatunk ő hozzájok: ide bé; (t. i. Erdélybe) léssen-e valami foganatja, nem tudjuk?»¹

Hogy ennél fogva Apaffi fejd. — bármí gyöngén vezette is kormánya ügyeit — nem volt engedékeny a midőn vallásának ügye forgott kérdésben, több fennmaradt leveléből kétségtelenül bizonyos.

Az előbbinél még keményebb hangu a Bánfi Dénesnek (1665. máj. 3.) adott útasítása, melyben hangsúlyozva köti Bánfi Dénes lelkére, hogy mondja, *meg ő felsége, római császár tanácsa előtt aperte ültesse le ő felsége Rákóczi Ferencz uramat ne persequalja religionkat egyébiránt protestalunk isten előtt, teljes tehetségünkkel azon leszünk, hogy úgy leültetjük másnak is példa leszen.* Írásunkat ne is ítélje senki könnyen elmuló dolognak; mert ha egyéb dolgokban talán kelletti felett is sokat szoktunk túrni sokaknak, de midőn conscientiankban jár a dolog, az hosszas tülésnek különböző gyümölcsét fogják tapasztalni. Nem csak minden javainkat, hanem *életünket togyaszszák el előbb úgy nyúljanak igaz religionk persecutiójához.* Kegyelmednek hozzánk tartozó kötelességére, sőt lelke üdvösségére parancsoljuk, hogy ez szerént mondja meg.²

Az a határozott elszánt hang, a mi a fentebbi szavakban megnyilatkozik, egyrésztől azt igazolja, hogy a régi dicsőségnek emléke még nem vezett ki a lelkekből. De bizonyosága annak is, hogy az egyébként engedékeny fejedelem vallásáért kész meghozni a legnagyobb áldozatot is. Igaz ugyan, hogy a fejedelem itt idézett instructiója az ő uralkodásának elején kelt, a midőn Apaffi még annyira erősnek érezte magát, hogy az üldözöttek fegyveres megsegítésére is gondol-

¹ Erd. Prot. Közlöny 1880. évf. 11. 1. Közli: Szilágyi S.

² Erd. Prot. Közlöny 1896. évf. 161. 1. Közli: Koncz József.

hatott. De később Erdély saját belső bajaival volt elfoglalva. És mennél inkább növekedett Apaffi uralkodási évének száma, annál kevésbé volt képes Erdély segítséget nyújtani a magyarországi testvéreknek. Le kell mondani a misszióról, mit a történelem az ősöknek kijelölt.

A veszedelem pedig a magyarországi protestánsok ügyének, romjain keresztül Erdélyt is közelről fenyegette. Érezték ezt Erdély politikai életének irányt adó körei. De őket a belső viszálykodás kötötte le.

Nem hiányoztak még sem férfiak. kik ideje korán óvva intik Erdélyt a közelgő veszedelemtől.

Ezek között legelső, korának egyik legkiválóbb egyénisége Bethlen Miklós, a későbbi kancellár. Ő széles látókörénél, nagy tudományánál és műveltségénél fogva messze túl látott Erdély szűk határain. Hosszas külföldi tartózkodása alatt volt alkalma megismerkedni az európai nemzetek politikai irányzataival. Kis hazája szabadságáért és kálvini vallásáért remegő lelke pedig mélyen átérezte vele a közelgő veszedelmet.

1672 (jan. 7.) így ír Telekinek: „Kegyelmednek levelét böcsülettel vettem. A mi a közönséges dolgokat illeti szomorúan értem naponként nagyobb-nagyobb romlását vallásunknak, de azon majd inkább szomorkodom, hogy mi minden eszközöket ma is mind elvesztegetünk“.

Mintha csak azt írná uram Teleki uram, nyissátok ki szemeiteket s vegyétek eszetekbe, hogy a szomszéd háza ég.

Még világosabban szól a következő sorokban. »De lelkem uram, miért nem lehet a fejedelemnek a némettől való félelmében oda fel írni. Hisszük-e, hogy hallgatással a németet már barátunkká csináltuk. Ha ezek mind így folynak, én bizony félek, magunkat is elveszt az isten, igen méltán!«¹

Bethlen Miklósnak egyházáért és hazájáért aggódó lelke nem nyughatik továbbra sem. A magyarországi elnyomottak és üldözöttek jankiáltása szívéig hat. És a mikor az ő nyomoruságukon segíteni akar, ugyanakkor saját szűkebb hazája düledező bástyáit támogatja. 1672-ben még ezt írja Telekinek: Az oda ki (t. i. Magyarországhoz) persecutiót szenvedő szegénységét az de bé (t. i. Erdélyben) való rettenetes sok pusztára kellene behívunk, ha eszünk volna és mind a fejedelemnek, mind a szászoknak kedve volna hozzá. Ezen az uton épült meg a belgiumi respublica. Mi is ezen az uton tételnénk mind a jövő defensora, mind a mostani adózásra alkalmasakká. Bizony pedig, ha jól akarnánk, sok ezer embernek találnánk még helyet. Én ugyan a szebeni királybíróval minap is beszéltem, de a szász örökké lassu, ha rá nem dobólják«.²

Bethlen Miklós tehát világosan látja a veszedelmet és mindent elkövet, hogy a mit lehet megmentsen oda át, mert tudja, hogy a magyarországi protestánsok romlása mihamar Erdélybe csap át. Még neki reménye van, hogy Erdély segíthet a bajon, de ehez fel kell ébreszteni azoknak lelkét, kik a kormányon vannak.

1672 (jun. 13-án) újra levéllel keresi fel Telekít, melyben a nagy veszélyre még világosabb szavakkal figyelmezteti őt: »A magyarországiak lármáját

¹ Erd. Prot. Közlöny 1895. évf. 22 l.

² U. o. 23 l.

hallom. Istenért uram compescalja kegyelmetek, mert már Magyarország elveszett, de féltő inkább és elvész, sőt Erdélyre hátokon hozzák a németet s aztán mi lesz belőle? Vagy együtt veszünk vélek, vagy elvesztjük őket. Iszonyu dolgokat imaginalok állapotjukról ha isten, kegyelmetek, kinek incumbál meg nem orvosolja«.³

Igy fonódik egybe a magyarországi és erdélyi reformatusok vallásügye. Oda át a tulajdonképeni Magyarországon az ellen-reformáció teljesen beveződött és itt Erdélyben minden jel arra mutat, hogy rövid időn megkezdődik. A belső viszálykodás alatt szinte magok nyitnak ajtót Erdély kálvinista főurai az ellen-reformáló törekvéseknek.

Legyen elég ennek igazolására csak egy esetet felhoznom. Az udvar politikájával szemben álló párt fő-fő emberei egymásután estek áldozatul politikai elveiknek.

1764-ben kivégezték Bánfi Dénest, az udvarral szemközt lévő párt egyik legfőbb vezérét. Cserei azt írja históriájában, hogy Bánffi D. »halálával felfordula az erdélyi szép békesség... s az ország nagy kárával tapasztalta meg annak az embernek veszedelmét«. Ugy is lett.

Nem sokára Bánffi után Beldi Pál következett, kivel ugyan már nem végeztek olyan röviden. Előbb fogságra vetették, honnan csak erős reversalis mellett és 60,000 forint biztosíték ellenében bocsátották szabadon.

Beldi Pálnak így nem lehetett maradása hazájába. Előbb egy felkelést szervezett, de miután ez nem sikerült, többedmagával kibujdosott hazájából s a török portára mentek, hogy ott a „summus magisztratus“ előtt előadják panaszukat. Beldi Pál megelégedett volna Teleki Mihály eltávolításával, de társai (Csáki László, Domokos Tamás, Apor Lázár, Kálnoki Bálint, Paskó Kristóf, Belényi Zsigmond) más fejedelmet akartak kérni.

Hiába volt minden törekvés, a viszálykodás, mely épen a vallás-kérdés miatt támadt közöttük, nem engedte, hogy sikerrel járjanak el dolgaikban. Azt írja róluk Cserei: Ha Beldi Pál „csak magára, vagy magához hasonló reformatus emberekkel ment volna be a portára, kétségtelenül az ő dolgai is szerencsésebben folynak vala, de Csáki László mérges pápista lévén, Apor Lázárral, Domokos Tamással együtt“. Ezek már Havas alföldön suttogni kezdtek, és néhány feltételt szabtak Beldi Pál elé, hogy arra ő esküt tegyen, különben nem támogatják ügyét a török portán. A feltételek egyike az volt, hogy a jezsuiták kitiltását tartalmazó törvény örök időre érvényét veszítse. Ez volt fő oka annak, hogy ügyök a portán nem nyert kedvező megoldást.

Még csak néhány percze kérem a t közönség szíves türelmét.

Azt a borús képet, melyet a feltüntetett néhány adat alapján megalkottunk magunknak, vegyük néhány vizsgálató szóval. Mert úgy tetszik nekem, hogy az az evangéliumi szellem, mely az erdélyi kálvinizmusban oly hosszú időn keresztül békét és boldogságot biztosított e kis országnak ide bent és tekintélyt kifelé

³ U. o. 24 l. Közli Koncz József.

még nem veszett ki a lelkekből, bár egészben véve hanyatlást mutat is Apaffi Mihály idején a kálvini egyházi élet.

Ha ugyanis ez időből ránk maradt irodalmi termékeket olvasgatjuk, arról nyerünk meggyőződést, hogy a régi benső vallásos hit hatja át a lelkeket. A biblia, igaz, hogy nagyon megfogyott ez időben, de azért mindennapi lelki tápláléka a hívőknek.

(Vége következik.)

Irodalom.

Dr. Masznyik Endre pozsonyi ág. hitv. theol. tanár „Pál apostol élete és levelei“ című nagyszabású munkája egy a II. Thessalonikai, Efezusi, Kolossei, I. és II. Timotheushoz és Titushoz írt leveleket tárgyalandó pótkötet kivételével teljesen megjelent. E műben a nagy apostol életét és fennmaradt levelezését oly szakavatottsággal ismerteti meg velünk a nagy tudomány szerző, hogy nem volna szabad hiányoznia egyházaink, tanintézeteink, lelkészeink könyvtáraiból. Miért is, midőn az említett érdekeltek figyelmét fölhívom erre a prot. theol. irodalmunkat valóban gazdagító nagy munkára, annak megszerzését a magam részéről melegen ajánlom

Kolozsvárt, 1901. Március hó 15-én.

Dr. Bartók György,
erdélyi ev. ref. püspök.

*

Pál apostol leveleinek, dr. Masznyik Endre, pozsonyi ág. hitv. theol. igazgató füzetes vállalatának megjelent a 37. 38. füzete. Tartalmazza a római levél fordításának és magyarázatának a végét. A vállalat megérdemli a pártolást

*

Reform. Ker. Vallástan. Fülöp József, körmendi lelkésznek a dunántúli egyházkerület által alkalmazott kátejá másorlik átdolgozott kiadásban megjelent. A munkát ajánljuk a vallástanítás sikere érdekében. A könyv ára 40 fillér.

*

Konfirmációi emlék. Tisztelettel értesítem a tiszteletes kartársakat, hogy a múlt esztendőben kiadott **Konfirmációi emléket** ez esztendőben is közrebocsátom. A kiállítás most még izlésesebb, mint a mult esztendőben volt. Megrendelhető **Gombos Ferenc** Lyceum könyvnyomdájában Kolozsvárt. Az emléklap darabja 4 fillér. Úgy hiszem, hogy mindnyájunk közös érdekében szölok, ha e **Konfirmációi emléklapnak** a múlt esztendőben tapasztalt terjesztésére ez esztendőben is felhívom a tiszteletes kartársak figyelmét. Kolozsvárt, 1901. márc. 18. **Németh Sándor,** helyettes lelkész.

*

Istennek trombitája, Szőnyi Benjáminnak, a híres hódmezővásárhelyi reform. papnak és esperesnek kitűnő verses munkája jelent meg Békésen, Véver Oszkár kiadónál. A munka célja, hogy a népet folytonosan vigyázásra, folytonosan imádkozásra buzdítsa. A könyv ára 1 kor. 20 fill. Nagyon ajánlatos e munka tartalmánál és alakjánál fogva is.

*

Jézushoz hívogatás cím alatt jelent meg egy hollandból átdolgozott kitűnő építő erejű könyv, melyet olvasóink figyelmébe ajánlunk. Ára 50 fillér. Megrendelhető tisz. **Dávid Gyula,** ref. lelkész urnál. Lakása: N.-Harsány, u. p. Szakály (Biharmegye.)

*

Felhívás előfizetésre. F. Varga Lajos, majtisi lelkész kiadja egyházi beszédeinek 2-ik kötetét. Le sz benne 30 ünnepi beszéd. Előfizetés 2 Korona, melyet

a szerzőhöz kell küldeni Majtistra, u. p. Jánk, Szatmármegye. Ajánljuk paptársaink figyelmébe

Tompa Mihály életrajzát írta meg Dingha Sándor, tanár, az idevonatkozó munkák kritikai felhasználásával. A Kisfaludy Társaság Lévay József bírálatára alapján elfogadta a munkát. De a költő betegségére vonatkozó adatok helyreigazításával Szász Károlyt bizta meg.

Nagy készséggel közöljük a **Makay István** ref. főgym. tanár miniszterileg is engedélyezett tankönyvéről szóló alábbi körlevelet s magát a művet középiskoláink figyelmébe legmelegebben ajánljuk.

Fizika a középiskolák felsőbb osztályai számára, írta: **Makay István,** főgymn. tanár. A szöveg közé nyomott 251 ábrával.

Makay István szorosán a revizionális tantervhez ragaszkodva, azt a célt tűzte maga elé, hogy könnyűvé tegye úgy a tanár, mint a tanítványa feladatát. Így esik, hogy a tankönyv, mindig csak a lényegesre szorítkozván, terjedelemben is kisebb az eddigi fizikáknál. És míg a lényegtelen mindent elhagyja, nagy ügyességgel domborítja ki a fizika vezérgondolatait es súlyt helyez arra, hogy a tanítvány már ezen a fokon is megértse, milyen része van a magyar tudósoknak a tudomány fejlesztésében. Ezt a célt szolgálják azoknak a készülékeknek leírásai és ábrái, melyeket magyar tudósok találtak fel. Nagy előnye a könyvnek az is, hogy a természettan legújabb vívmányaival is beszámol, úgy, hogy a tanuló teljes áttekintést nyer e nagy jelentőségű tudomány egészen a mai napig való fejlődéséről. Szerző stílusa magyaros, a könyv kiállítása úgy technikai, mint pedagógiai szempontból tökéletes

A hivatalos híralatban **Dr. Klupathy Jenő** egyetemi tanár elismeri, hogy »E munkából a szerzőnek **nem közönséges** képzettsége és olvasottsága tűnik ki előnyösen. »művének egyes részletei **kiváló világos előadó képességről** tanuskodnak, s örvendetes, hogy a hazai tudósok munkálkodását is kellőképpen méltalja.« Végül az engedélyezési bírálatot Dr. Klupathy így fejezi be:

„Kétségtelen, hogy e tankönyv, általában **könnyen érthető, világos és megnyerő** előadásával a középiskolákban **jól** használható; annyival inkább, mert **alig tartalmaz többet, mint a mennyire szükség van.** Előnye az is, hogy az ábrák általában **átnevezettek és csinosak.** Nyelvezete könnyen érthető, a **tanulók feltogásához alkalmazandó** és magyaros. E szempontból haladás mutatkozik Makay tankönyvében; úgyszintén abban, hogy a fizika gyakorlati alkalmazásai is kellően figyelembe vannak véve. Ára 4 korona; megfelelő.“

Kétségtelenül kitűnik dr. Klupathy egyetemi tanár ur bírálatából, hogy Makay tankönyve újrendszerű és sokkal könnyebben tanulható az eddigiéknél, a miből pedig az is következik, hogy több eredményt lehet vele elérni

Nagy előnye Makay Fizikájának az is, hogy a régi rendszerről az újra való átmenet nem történik oly rohamosan, hogy ezzel a tanárra az újabb iskolai évben való tanításában zavarólag hatna azért, mert a rendszert már megszokta.

A csinos ábrák és a könyv olcsósága (24½ iv terjedelemben 251 ábrával 4 korona) pedig határozottan elébe helyezik minden eddigi ilyen mű tankönyveknek.

Kiadóhivatalunk anyagi áldozatot nem kimélve, hozta létre az ügyes rendszere könyvet. Bizott abban, hogy Makay rendszere már kiállotta a tűzpróbát, a mennyiben III. osztályos Fizikai Földrajza 2 év alatt új kiadást ért s jelenleg mintegy 60 intézet használja.

Makay könyve tehát csakugyan a diákok számára, a tőle már megszokott sajtóságos, könnyed nyelvezettel, de azért a kellő tudományos és irodalmi nívóan van írva.

A midőn kérjük a tekintetes tanár urat, hogy e könyvet az 1901—1902. iskola évre vezesse be, egyben jelezni óhajtjuk, hogy bevezetés esetén az esetleg fennálló ifjúsági segítő-egyesületnek néhány példányt rendelkezésre bocsátani hajlandók vagyunk.

Tisztelettel: *Athenaeum* irodalmi és nyomdai r. társulat könyvkiadó osztálya VII. Kerepesi-u. 54.

Magyar Filozófiai Társaság megalakulására bocsátott ki felhívást dr. Bokor József, budapesti tud. egyetemi magántanár. A társaság célja, hogy a filozófiai tudomány kedvelőit és munkásait egyesítse, támogassa, vizsgálja a magyar filozofálás nyomait és kiadja irodalmi emlékeit. Nyilvános üléseket tart, felolvasásokkal világosítja meg az elvi kérdéseket. Alapítotagok 200 koronát fizetnek egyszer s mindenkorra, rendes tagok évenként 6 koronát. Ezért kapják a folyóiratot és egyéb kiadványokat mérsékelt áron. Bejelentéseket elfogad dr. Bokor József Budapesten, IX. ker. Ferenc-körut 1 sz.

A b. viszlói reform. egyház történetét írta meg Lukácsy Imre, b.-viszlói reform. lelkész. Visszapillantást teszen Viszló régi történetére. A legenda azt mondja, hogy Kelemen pápa az első század végén járt volna itt Pál apostollal, ki hirdette az evangéliumot. S hogy járt itt Pál, nem lehetetlen, ha meggondoljuk, hogy Illirorszáig járt, a mikor meglátogathatta Baranyát. Hiteles adatok bizonyítják, hogy a 325-iki niceai zsinaton voltak baranyai papok. A waldensek, a wikleffiták, a hussziták reform mozgalmai szintén érintették A hagyomány szerint Perényi Péter volt 1521-től e vidék reformációjának megalapítója, a menyinyben Siklósy Mihályt, mint e vidék reformátorát, anyagilag, szellemileg segítette. Levezeti az egyház történetét 1900-ig. Végül statisztikai adatokat közöl az anyakönyvek alapján. 1876—1901-ig születik 180 fiu, 171 leány. Egy évre esik 7 fiu 7 leány A század elején pedig 22. 1876—1901. meghalt 204 fiu, 188 leány. Egy évre 8 fiu, 8 leány. A természetes fogyás 25 év alatt 41. A házaspárok száma csak 132. Egy házasságra esik 3 gyermek. A század első felének szaporodása elenyészett a második felében. A Gondviselő e vidéknek is megadta jogát, békéjét, kényelmét; most önkezét emeli saját faja ellen. Munkáját így végzi: »Félünk a versenytől. Féljük utódainkat. Ne félj én népem, s ne féltsd magzatodat, csak szaporodj. Adj aztán gyermekednek vallásos, kegyes nevelést, melyet a szülői háztól örögségképen magával vihessen.«

Zsoldos László, kiváló írónk s a „Magyar Szó“ munkatársa, újabban „Cato kutyám s egyéb történetek“ cím alatt gyönyörű novellákat adott ki. Zsoldos is bizonyosság, hogy a költészet mezején is protestánsok produkálják a legértékesebbet. E novellás könyv ára 2 korona s kapható a szerzőnél Budapesten a „Magyar Szó“ szerkesztőségében. IV. Sarkantyus-utca 3. sz.

Amerikai Magyar Reformátusok Lapja jelenik meg Clevelandban, Csutoros Elek és Konyha Pál gondos szerkesztésében. A január 31-én megjelent 5. számot vettük. Gazdag tartalma életrevalóságát mutatja.

Különfélék rovata.

Ismét egy megdöböntő gyászlap: A sepsiszentgyörgyi püspöki vizsgálat alatt álló ev. ref. egyházközösség keblitanácsa a veszteség fájdalmának lesújtó hatása alatt jelenti, hogy egyházunk kormányzatában,

annak anyagi és szellemi ügyei vezetésében 12 éven át teljesített buzgó szolgálatával elévülhetetlen érdemeket szerzett főgondnoka: *Málik József* aa. a mi nagy veszteségünkre! — életének 52-ik évében váratlanul jobblétre szenderült! Közéletünk egén, egyfény-szellem világa aludt ki az Ő halálával, mely közel 30 éven át, nemcsak a mi egyházunkra szórta meleg sugarait, de városunk és vármegyénk minden kulturális alkotásaira is rálhelte áldásos szelid fényét. A szep-lőtlen jellemű férfiú; munkában fáradhatatlan ember; a szabadelvű magyar sajtó-irodalom kiváló képviselője; jeles tanár; derék hazafi és buzgó keresztyén nincs többé! „Üres marad az Ő helye mi közöttünk“. Legyen álma csendes, emléke áldott az igazak előtt! A sepsiszentgyörgyi ev. ref. egyházközösség nevében: Sepsiszentgyörgyön, 1901. márczius 12-én. *Az egyházkebli tanács.*

A kolozsvári ref. theol. fakultás Ifjúsági Egylete e hó 15-én igen szépen sikerült hazafias ünnepélyt rendezett, a melynek lefolyásáról a következőket adhatjuk. A hymnust énekelte el először a nagy közönség. Ezután Kónya Kálmán, theologus mondott hazafias lelkesedéstől áthatott szép és emelkedett imát. Ezt követte az ifjúsági énekkar kedves és eredeti éneke, a kuruc-nóták, a melyet a nagy közönség bőven jutalmazott tapsokkal és megismétlését óhajtotta. Ezután az ünnepély fénypontja, nt. *Molnár Albert*, theol. tanár emlékbeszéde jött. Ösmertetésekké megjegyezhetjük, hogy a márczius 15-ének nem annyira történetével, mint eszméjével foglalkozott s annak vívmányait, eredményeit is ily szempontból állította a hallgatóság elé. A márczius 15-iki eszmék ma is élnek és élni fognak mindig; csak mások az emberek, a kikhez szólnak. A 48-iki ifjúság csak korára nevezve volt ifju és lelkesedésében rajongó; de lelkében érett, erős és kitartó. A márcziusi szabadság eszméjét az azután következő generáció porba ejtette, bemocskolta és a mostani ifjúság, a mely korra nézve épen ott van, a hol az a soha meg nem vénülő sereg, a mely a maga korában az öregeket is megifjította, hamvaiból feltámasztotta, — hát ez a mai ifjúság van arra hivatva, hogy az eszmét a porból kiemelje komoly törekvés és lankadatlan munka által. Abban a korban rózsák nyíltak. A rózsákat hős vérrrel öntözték. Drága ár volt. De az ilyen ártól soha sem kell visszarettenni. Rózsákra ma is szükség van. Áldozatoktól ma sem kell visszarettennünk. S ünnepeljünk ma azzal a reménnyel, hogy lesz még igazi márczius idusa. — Ez az egész beszéd egy magasabb szférában járt, a hova az ember csak ünnepkor juthat el; a honnét azonban még sincs kizárva: az ilyen hatalmas vonzó erők fel-felragadják a lelket magukkal a fényes magasságokba. Lehet állítani, hogy a márczius 15-én Kolozsvárta elhangzott beszédek között ez a gyönyörű előadás magasan felül áll. A közönségre tett szemmel látható nagy hatását ez előadásnak, a gyönyörű, választékos, költői nyelvezeten kívül emelte az, hogy az emlékbeszédet szabad előadásban élveztük, s itt tökéletesen érvényre jutott a szerzőnek ösmert kiváló szónoki képessége. — Az ünnepély ötödik pontja magyar-egyveleg, vonós négyes volt, zongora kísérettel. Az előbbi részek méltó követője. Igen kedves volt Márton Árpád theologusnak a szavata is, a ki Ábrányi »Márczius 15-én« c költeményét adta elő. Az ünnepélyt a szózat eléneklése zárta be. Fényét és hatását emelte az intézet disztermét zsufo-lásig megtöltő intelligens közönség. **L. A.**

A Baldácsy-alap 1901. évről szóló költségvetése szerint a bevétel 186,326 kor. 52 fill., a kiadás 61,505 kor. 75 fill. Tiszta jövedelem 110,711 kor. 49 fill. Ennek az összegnek a hova fordítása iránt az ügyvivő javasolja, hogy a kerületek kapjanak 8—8 ezer koronát; a tiszta jövedelem 5%-ra kikerekítve a tőkéhez csatoltassék. A javaslatot a bizottság fogja eldönteni. Az előadó azt is javasolja, hogy okt. 19-én, az alap

létesülésének negyedszázados fordulóján, tartsanak ünnepi közgyűlést a kerületek képviselői. E közgyűlést szenteljék a Baldácsy Antal emlékének.

Nagylelkű adományozás. Néhai Buday Sándor, tiszafüredi birtokos, bár rom. kath. vallású volt, protestáns czélokra több alapítványt tett. A debreceni bölcsészeti fakultás javára 2000 k. t. füredi öt-népiskolai reform tanító javára személyenként 200 kor., együtt 1000 kor. a t.-füredi reform. népiskolai szegény tanulók javára 2000 kor. A nemeslelkűek a felekezeti korlátokon túl is látnak! Bárcsak mentől többen lennének követői a nemes példának.

A sárospataki ref. nőegylet márcz. 10-én felolvasást tartott a főiskola disztermében. Felolvasott Tóth Pál, miskolci fő leányneveldei igazgató, Tompa Virág-regénének erkölcsi hatásáról. Az egylet ez alkalommal is persely-adományokat gyűjtött a szegények számára.

A kongrua-törvények legelső áldása az, hogy annyi, az élet terheit apostoli lélekkel, hordozó papot a legnagyobb gondtól, a megélhetés gondjától részben megszabadította. Másik nagy áldása, hogy az egyház közösségek megerősödését lehetővé tette épen az első hatásával. De tán ép oly nagyszerű az a hatása, hogy az egészen elsenyvedt tagokba is új élet erőt öntvén, lehetőségessé teszi, hogy nem egy meghalt leányzó-megelenevedjék. Ennek egy szép példáját akarom nyilvánosságra hozni. A mi szép hunyadmegyénkben van Nagy Pestény, mely éveken át Klopotivához húzódva, szomoruan nyugodt belé a lassu elhalás gondolatába. Csak fájva gondolt rá, hogy még nem is régen papja volt. De jött az örvendetes izenet. S ez a maroknyi gyülekezet elhatározta, hogy a mi volt, legyen újra. Papi fizetést kipótolja a kongrua. Papi lakot Isten segédelmével szerzünk mi mondák egyező akarattal. S e lehetetlennek tetsző dolog megleve. Imé: kik azok a kik ezt cselekedték: Mara László egyházmegyei főzondnok 300 kor. Brázovay Elek 240 kor Goró Andor 200 kor. Lengyel Albert 80 kor. Zonda Zakariás 60 kor. Fiáth Ede, Ferencz, Vitéz Elek, Benkő László 40-40. Fiáth Ignác, Keresztes János, Kololyai Nándor 30-30 kor. Nagy Sándor 24 kor. Böszörményi Albert rom. kath., Fiáth Zsigmond, Elek, özv. Arday Antalné, özv. Pap Elekné, Palkó József 20-20 kor. Mákra Péter, Mikéte Péter, Vásárhelyi L. beszolgáló pap 10-10 korona. Biztosan tudjuk, hogy e névsor még folytatódik. De nem beszél-e ez elég ékesen? Ez egyháznak kérését a méltóságos Ig-tanács ajánlattal küldte fel a Nagyméltóságú vallás és közoktatásügyi miniszter urhoz. Mi elkezdve e kis egyházközséget lelkesítő, biztató esperesünkkel egyen-egyen szorongva várjuk kérésének sorsát. Ügye a kis egyháznak, anyaszentegyházunk ügye is. **Vásárhelyi Lőrincz**, beszolgáló pap.

Kilépés a reform. egyházból. A vörösmarti reform. egyház hivei közül kilenczvennégyen jelentették be az egyházból való kilépésüket. Ok az, hogy az egyházi teher elviselhetetlen. A jelentkezés nyomtatott lapokon történt, tanuk aláírásával. Ez mutatja, hogy itt rendszeres szervezkedésről van szó. Ez és ehhez hasonló esetek sürgetik az 1848. XX. cz. életbeléptetését és mi mégis késünk!

Adakozások

a Bethlen Gábor fejedelem szobrára.

A Bethlen-szobor alap javára a múlt év **dec. 21-től** f. évi **feb. 5-éig**, a köv. egyházak, iskolák és lelkészek adakoztak és gyűjtöttek:

	Kor. fill.
A sáros-pataki Bethlen ünnepély jövedelme.	1620 —
A sáros-pataki főgym. ifjusága gyűjtése	248 25
Dr Bartók György ev. ref. püspök Kolozsvár	200 —
Kún Bertalan ev. ref. püspök	144 —
A Zilahi ev. ref. főgym. ifjusága s tanári kara	81 —
A mezőtúri ev. ref. főgym. ifj. és tanári kara	71 94

	Kor. fill.
Bartha Lajos ev. ref. lelkész Aranyos-Gyéres	65 —
A gyönki gym. ifj. és tanár kara	52 —
Felvincz ev. ref. egyház	50 —
A tiszántúli ev. ref. tanár-egyesület Debrecen	50 —
A miskolci ev. ref. főgym. ifj. és tanár kara	44 20
Révai Pál ev. ref. lelkész Seps-Szent-György	34 —
Páncél Károly ev. ref. lelkész Fogaras	32 —
Fejes István ev. ref. lelkész Sátoralja-Ujhely	30 —
Mánchen György ág. ev. lelkész Gyula-Fehérvár	29 —
Hajduhadházi ev. ref. egyház	27 —
Szászvárosi ev. ref. egyház	25 —
Magyarosi István ev. ref. lelkész Zilah	22 —
Boiros Sándor ev. ref. lelkész Kolozs —	20 40
Ferenc Sámuel unit. lelkész	20 —
Kócsi Dániel ev. ref. lelkész Vaja	20 —
Szászsebesi ág. ev. gym.	20 —
Zilas Bertalan ev. ref. lelkész Pütrüg	20 —
Veres József ev. ref. esperes Orosháza	18 20
Csulak Zsigmond ev. ref. lelkész Kóbor	16 40
Rákosi György ev. ref. lelkész Nyárad Szent Anna	16 16
Zöld Mihály ev. ref. lelkész Végvár	16 —
Hajdu-bagosi ev. ref. egyház	14 50
Kelemen János ev. ref. lelkész N. Galambfalva	13 60
Kutyfalvi ev. ref. egyház	13 20
Pósa Lajos ev. ref. lelkész Radád	12 —
Szatmári Sándor tanár Halas	12 —
Benedek Árpád ev. ref. lelkész	11 60
Benkő Ferenc ev. ref. lelkész Alsó Rákos	11 20
Göncy Sámuel ev. ref. lelkész Kelementelke	10 —
Budapesti unit. egyház	10 —
Francfeldi ág. ev. egyház	10 —
Balog Sándor ev. ref. lelkész Mező-Bodon	10 —
Sziget szent miklósi ev. ref. egyház	10 —
Gömöri Péter ev. ref. lelkész Sejk	9 58
Görgei János Nagy-Ida	9 —
Lőrinc János „ „ B.-Váralja	9 —
Péter Sándor unit. lelkész H-Városfalva	8 40
Gyárfás Albert ev. ref. lelkész Bethlen	8 —
Bányai Géza „ „ Tápió-Szele	8 —
Szentkirályi Károly ev. ref. lelkész Kőjő	7 70
Zoltáni Elek ev. ref. lelkész Lécfalva	7 60
Kálmán Sándor ev. ref. lelkész ..	7 50
Schuller György ág. ev. lelkész Ápold	6 —
Lenárd József ev. ref. lelkész Magyaró	6 —
Muzsnai Miklós „ „	5 06
Pál Balázs ev. ref. lelkész Kőröspatak	5 —
Szomogyi Lajos ev. ref. lelkész Sámson	5 30
Kató Béla Amac	5 —
Bartók Béla Bonchida	5 —
Kiss Károly „ Agyagfalu	5 —
Szell Kálmán esperes Nagy Sza'onta	5 —
Kovács Károly „ lelkész Tiszapalkonya	5 —
Molnár Pál „ „	5 —
Petrozsényi ág. ev. egyház ..	5 —
Kovács János ev. ref. lelkész Hádád	5 —
Fábián Mihály „ „ F.-Ireg	5 —
Tunyogfalvi Béla ev. ref. lelkész	4 —
Kemény István	4 —
Szász-nádasi „ egyház ..	4 —
Déci József „ lelkész Kis-Bajom	3 80
Bálhori István „ „ Hosszú-Pályi	3 —
Kiss Lajos ev. ref. lelkész Ába-Ujvár	3 —
Alsó-vadászi ev. ref. egyház	3 —
Dusza Lajos ev. ref. lelkész Zádorfaiva	2 20
Antalfy László ev. ref. lelkész Alsóvadász	2 —
Jakat Mózsza „ „ Algyógy	2 —
Nagy Sándor „ „ Csököly	2 —
Mezőberényi ev. ref. egyház	2 —
Sárkereszturi „ „	2 —
Kovács János ev. ref. lelkész M. Hermány	2 —
Lőrinci József „ „ Farcád	2 —
Tiszalaki ev. ref. egyház	1 —

A gyűjtések és adakozások eddigi eredménye 28.383 kor. 87. fillér.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: NAGY KÁROLY, theol. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
kuldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 2. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre.....
félévre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

+ Molnár Albert.

1849—1901.

Reszkető kézzel, vérző szívvel írjuk le e nevet. Lapunk homlokáról letűnt örökre, mert a ki viselte, elköltözött az élők sorából. A mult számunkat még ő írta, ebben már csak róla írhatunk.

Mikor e sorokat írjuk, még ott van büszkén emelkedő theologiai fakultásunk dísztermében; mire közönségünk olvasni fogja, akkor már ott pihen az édes anyaföldben, anyai szüle — nagyatyja szomszédságában, Antal János püspök mellett a marosvásárhelyi temetőben. Most még ott van abban a teremben, melynek igazi díszét, — óh hányszor! — éppen az ő alakja, az ő lánglelke, az ő feledhetetlen igehirdetése, elragadó szónoklatai alkották. A terem falain ott függnek anyaszentegyházunk elhunyt nagyjainak képei s középen ott fekszik Ő.

Lelke nem szárnyal, mint eddig, nikor a zsufozásig megtöltött terem hallgatóságát magával ragadta s szellemszárnyakon hordozta azokban a világokban, a hol ő oly otthonosan érezte magát, s a hol — ha ő kalauzolt — mi is éreztük, hogy atyai hajlékokban járunk.

Munkásságának, dicsőségének színhelyén most lélek nélkül, összeomolva fekszik porsátora.

Alsó-csernátoni Molnár Albert, a kolozsvári ev. ref. theologiai fakultáson a gyakorlati theologia ny. r. tanára, a magyarországi ev. ref. egyház egyetemes konventjének rendes tagja, az erdélyi egyházkerület Értekezletének egyházi ügyvivő-elnöke, a kolozsvári ev. ref. egyház tanácsosa, az „Erdélyi Protestáns Lap“ szerkesztője e hó 23-án meghalt.

A merre e hir sötét szárnyán eljut, méltó megdöbbenést fog kelteni mindenütt. Vihar rázza, tépdesi, szakgatja ki tövestől a Libanon czedrusait. Hullanak nagyjaink, gyors egymásutánban hullanak anyaszentegyházunk oszlopos férfiai. Egymás után — s mily gyorsan — dőlének ki „az igehirdetés nagymesterei“, előbb Sylvester Domokos, most Molnár Albert. Csoda-e, ha szívünk vérzik, szemeink könnyben úsznak?!

Ravatala tele koszorúval, virággal. A mely ügyet szolgált, a kikkel szorosabb érintkezésbe hozta a Gondviselés, azok mind gyászolva áldoznak emlékének, sirva teszik le koporsójára a hálás elismerés jeleit.

Mert Molnár Albert nem közönséges munkás vala. Állott az élet forгатagában, hol a tomboló habok elmerüléssel fenyegetnek, kipróbáltatott amaz olvasztó-kemenczében, honnan csak a színarany kerül ki győztesen.

E tiszta színaranyat hozta ő anyaszentegyháza szolgálatára: kiforrott jellemet; az élő Istenben gyökerező, az ő szent Fia szerelmének foglyul esett s az ő Szent Lelke által betöltött szívet, lelket; szemeket, látására azoknak a csodás dolgoknak, melyeket végez az, ki „Lélek, Élet, Igazság és Szeretet“; füleket, hallására ama „szótlan Igének“, mely betölt eget és földet, ott zúg a viharban, ott suttog a szellőben és szól a lélek szomjuhozásában, a szív megszentelődött ér-

zéseiben; búbajos, páratlanul ékes nyelvet hirdetésére és magyarázására az Igének, a Szentkönyvnek, melyet oly ritka lelkesedéssel, valódi lelki örvendéssel teljesített úgy a templomi, mint a tanári katedrán, akár ha tejnek italával táplálta a kisdedeket, akár ha bölcsek előtt mutogatta az Istenség mélységeinek kijelentett titkát.

Fényes tehetségeinek egymásután nyitott mind szélesebb és méltóbb tért a Gondviselés. A *sámsondi* egyház egyszerű hívei sírva búcsuznak lelkipásztoruktól, midőn a „hegyen épített városba“, *Maros-Vásárhelyre* viszik — világolni. S mikor erdélyi Sionunk várának új bástyája épül, *kolozsvári theol. fakultásunkba* egyik legmesszebb látó örszemül, legvértettebb harczosul őt hívja el a közbizalom.

Itt volt igazán helyén. Itt munkálhatta igazán szóban és cselekedetben azt a *gyakorlati keresztyénséget*, a hogy lelkében a Krisztus evangéliuma élt. Itt szolgálta igazán azt a nemesebb értelemben vett *keresztyén szociálizmust*, a melyben a megszentelődött egyén munkája az anyaszentegyház közmunkájába foly össze. Ez volt lelkének ideálja s ennek volt ő tündöklő mintaképe. Zárt sorokban egyházunk minden tagját a várfalakra állítani, derekukon a védelem fegyverével, kezükben az építés vakoló-kanalával, mint a Siont védő Izrael. Oh! ha a táborot így láthatta volna — felállani mint *egy* embert!

Most már csak égi hazájából tekinthet alá. De onnan sem szünik meg buzdítani, lelkesíteni. Szelleme itt jár közöttünk. Alakja lelki szemeink előtt, hangja szivünkben, emlékezete lelkünkbe vésve: — ő a miénk marad továbbra is!

Menj, menj idvezült barátunk! Haló poraidnak temetésre való helyet — díszhelyet — adott egykori, érted ma is rajongó gyülekezeted. Koporsóddal a mint tova robog a vonat, rodba a mint lassan lebocsátanak, könnyes szemünk előtt megjelenik alakod: látjuk a mint felhő fedez be, arcod tündöklök, palástod fénylik, fehérlik, mint a hó, látjuk, a mint bevitetel a dicsőségbe

Nekünk pedig, kik leszegzett lábakkal állunk, nézvéen utánad — míg sirhantod feldomborodik — két férfiak fehér ruhában megjelennek és szólnak: „Mit *álltok* itt, nézvéen a mennybe?!“ — E szóra eszmélünk és *indulunk*, — hogy a kivel immár vagy: a Jézus Krisztussal, te néked is legyünk tanuid Jeruzsálemben, egész Judeában és Samariában.

Isten veled, mig mi is elfáradva a munkában, utánad megyünk! A viszontlátásra!!!

Nagy Károly.

Ima Molnár Albert ravatala fölött.

(† 1901. III. 3.)

Tartotta: *dr. Bartók György*, püspök.

Mindenható Isten, életnek és halálnak nagy Istene! a ki örökkévaló hatalommal uralkodol a mennyen és földön, a csillagok seregén és földi teremtséid milliói fölött, megrendült kebelled állunk meg előtted, e koporsó mellett, mert a te látogatásodnak keze rajtunk fölötté igen megnehezedett.

Hiszen a tavaszi szellő, mely a mezőkön új életnek támadásáról beszél, a mi tornyainkban gyászlobogót lengetve, azt hirdeti nekünk, hogy a halál legyőzte az életet és magával ragadta a te szolgádat, igédnek buzgó apostolát, a ki országod építésében nem lankadott vala meg soha.

Oh Szent Isten, még lelkünkben visszacsengnek a te szolgád ihlett ajkainak beszédei, midőn e helyen, a hol most koporsóját látjuk, néhány nappal ezelőtt hitének kibontott szárnyain a te igédnek hatalmával lelkünket hozzád emelé: és ime immár örökre elnémultak ajkain a te beszédeid és ő mintegy sebes széivész által elragadtatott hirtelen a mi sorainkból, miként a te prófétád, Ilyés, a kit tűznek lángszekerén ragadtál az egekbe, mi pedig búsan tekintünk a távozó

után és megrettenve kiáltunk hozzád, hogy nyujts segítséget nekünk, jöjj hamar mi hozzánk és ne késél, mert íme! a Libanon cedrusát tördeli a vihar, az erősek hullanak és pusztulnak a Sionnak örei.

Gyászba borult Uram! ez a hajlék és az öröme- nek éneke a mi ajkainkon siralomnak gyászos dalára változott, mert a kit hozzánk az igének lángpallosával apostolnak küldöttél vala, hirtelen itt hagyott minket és visszatért hozzád; itt hagyta az ő munkatársait és itt hagyta szerető tanítványait, a kik reményt veszítve, bánatba merülve keresik és siratják a szeretett Mestert, a kit nem látnak többé az ő szemeik.

Gyászba borult a te hajlékod és siralom költözött az ő házába, a hol a magára hagyatott nő megmérhetetlen fájdalmát zokogó panaszbán önti ki előtted, mert a ki az ő oltalma, öröme és édes büszkesége vala, örökre elszólítottad mellőle a szerető férjet, a kinek orcáját e földön többé nem fogja látni soha!

Oh Szent Istenünk és édes atyánk! A hirtelen jött csapás súlya alatt roskadozva a vesztes fájdalomnak keserű könnyeivel öntözzük meg mindnyájan a te szolgád koporsóját, s midőn bánatos lelkünk minden földi vigasztalást megvet, hozzád emeljük a mi sziveinket

és kérünk tégedet, enyhítsd keservünket, töröld le könnyeinket, gyógyítsd sebeinket. Hiszen kegyelmed gazdag áldásaival megékesítve te küldéd őt hozzánk, hogy a földi életnek gyarlóságokkal és tévedésekkel körülhálózott útain tégedet keresve, legyen e földön a te anyaszentegyházadnak hűséges munkása. Te adtad őt és te vetted el; te küldj hát gyógyító balzsamot vérző sebeinkre. Erőtelenségünkben a te erőddel gyámolíts minket, hogy meg ne emésszen a fájdalom és a midőn a mulandó életnek változásai, miként a tengernek zúgó habjai szüntelen hányják és vetik életünk sajkáját; midőn rettent a mélység és fenyeget a halál: óh mutasd meg nekünk az örökkévalóság partjait, a hol levette minden terhet, a mit a föld reánk rakott, a te kegyelmedből egykor mindnyájan kiköthetünk; és ha a koporsó láttára a kétség rajtunk erőt venni készül: engeddd, hogy hitünknek égő szövétneke mellett lássunk megnyilatkozott egeket, a hol te az örökkévalóságnak dicsőségében lakozol és a kiket mi siratunk, azok trónod körül állva küzdelmeik jutalmát veszik és örvendezve dicsérő énekekkel magasztalják a te kegyelmedet.

Hallgasd meg, óh Uram! a mi kiáltásunkat és engeddd hozzád jutni a mi könnyörgésünknek szavát; fordítsd felénk a te orczádat és hajtsd hozzánk a te füleidet; mert te vagy a mi hitünknek erős kősziklája és egyedül csak nálad keresünk menedéket. Vedd gondviselésed szárnyai alá az özvegyet és állj mellette szüntelen, hogy el ne veszítsen tégedet. A ki őrállókat rendeltél a te anyaszentegyházadnak: légy magad is őriző pásztorunk és a kiknek kezéből kihull a munkának eszköze: küldj új munkásokat azoknak helyébe, hogy a te országod erőben és fényben folyton növekedve, mindörökké álljon és terjedjen a te dicsőségedre, Szent fiad, a Krisztus által. Ámen.

Gyászbeszéd Molnár Albert theol. tanár felett.

Irta és elmondotta: *Kenessey Béla* theol. igazgató.

Szomorú halotti gyülekezet!

„Jóllehet az Ur keserűségnek kenyerét adja néktek és nyomoruságnak vizét; de nem távozik el többé tőled a te tanítód és szemeid látják a te tanítódat és és a te füleid hallják az utánad kiáltónak szavát, ki ezt mondja: Ez amaz út, ezen járjatok, mikor vagy jobbkézre, vagy balkézre elhajoltok“. Ezzel a vigasztalással szól hozzánk az Ur, felkent prófétája Ézsaiás által. (És: XXX: 20, 21.)

Neked gyászba borult család s nekünk, e fiatal főiskola tagjainak jóllehet a keserűség kenyerét adta az Ur, mikor magához szállította neked fenntartódat, gyámolítódat, szerettedet, nekünk munkatársunkat, barátunkat, tanítónkat s tisztelő szeretetünk kedves tárgyát; de még sem hagyott ebben a keserűségben sem vigasztalás nélkül.

Nekem úgy tetszik, hogy épen az, a ki immár itt pihen és a ki a halállal való vívódás utolsó óráiban is töredezett szavakban még mindig azt emlegeti: „ilyen a jó tanító!“ „ez nem jó tanító!“ mutat rá ama prófétai szóra, hogy még mikor keserűség kenyerét adja is az Ur és nyomoruságnak vizével itat ben-

nünket, akkor is keressük azt az igazi jó Tanítót, a ki nem távozik el tőlünk, a kit a mi szemeink folyton láthatnak és a kinek utánunk kiáltó szavát mindig hallhatjuk, ha talán hajlandók volnánk elhajolni jobbra, avagy balra, akár a kétségbeesés örvénye felé, akár a bizalmatlanság, a hitetlen kételkedés ingoványos talajára lépni.

Ki tudná megmondani, hogy mi ment végbe abban a léleekben, a mely már e földről elköltözöben volt; de azért még mindig végzett munkái, tanulmányai, kötelességei körül röpködött? Az eszményeket kereste, a tökéletesség képeit rajzolgatta? Elhaló hangon aztán röviden csak annyit mondott: „ilyen a jó tanító!“ Ott csüggött az örökkévaló jó Tanítón, a ki neki is ideálja volt? Ki tudja!?

De ebből a tusából, e néhány töredezeve mondott szóból szinte megelevenedik előttünk az elhunytnek egész belső embere, egész egyénisége.

Épen tíz napja (márcz. 15.), hogy ugyanezen helyről, a hol most ravatalon nyugszik, erővel, lelkesedéssel, ihletett ajakkal, valami csodálatos bensőséggel és művészi előadással szólott arról a szabadságról, a melyet csak az eszmények szolgálata adhat; arról a testvériségről, a melyet csak a Krisztus tanítványai nyerhetnek meg a szeretetben és arról az egyenlőségről, a melyet csak az istenfűség, csak az evangélium valósíthat meg. Kibontotta gazdag képzeletének szárnyait és szemlélte a bölcsészet titkaiban is otthonos lelke azt az eszményi világot, a hol minden földi dolognak ideális ösképe él s a mely felé minden törekszik a lét küzdelmén át, hogy újból beleolvadjon a tökéletességbe. Érzéseivel pedig belemerült abba a felséges evangéliumi kijelentésbe, a mely nem politika, nem sociologia, nem ipar nem munkáskérdés: hanem fundamentum, örök alap az emberi lét számára és megszentelő erő az élet minden viszonyaiban.

Eszményeken csüggött, eszmények szolgálatában munkálkodott. Egész erejével arra törekedett, hogy „jó tanító“ legyen ő maga is. Lelkének ez az ideális iránya adta meg, hogy mindenkiiben meg tudta látni a jobbat s derült világnézetével mindenki gyarlóságára, tökéletlenségére fátyolt tudott takarni. Mentséget keresett és talált még a feltűnő hibákra is.

Egy időben sokat időzött, a klasszikusok költőileg szép, napsugaras, meleg, kék ege alatt s megtelt lelke Hellas nagy alakjaival. Különösen érdekelte a tragikai hősök küzdelme. Kereste az egyén és az erkölcsi világrend egymáshoz való viszonyát.

Majd a természettudományok felé hajlik tudást szomjuhozó vágya. Bele akar pillantani az anyagi világ mysteriumaiba is. Keresi az azokban is munkás istenséget; mert tudja, hogy a mi az Istenben láthatatlan, t. i. az ő örökkévaló hatalmassága és istensége, e világnak alkotmányából és a teremtett állatokból megértetvén, megláttatnak (Róm. I: 20). Ezekkel a tanulmányokkal is meggazdagodva lesz az Ur ígéjének felkent szolgájává, a gyülekezetben tanítóvá, végül az ifju theologusok mesterévé. Vonzza az ígének felséges szépsége s azt akarja mindenkor feltárni. Ha prédikál nem a törvény szigorát, nem a bűn sötét, romboló és rettentő hatalmát, nem az ítélet keménységét hirdeti; hanem az evangélium bocsánatát, az új és nagy parancsolatot, a tékozló fiúnak a atyai

háza visszafogadtatását. A Sinai hegy kopár oldalán nem nyílik virág; pedig ő a virágot szereti. Megy hát a Genezáreih partjaira, Galilea lankáira, ott annál több, annál felségesebb virág nyílik. Ezeket szedi össze s műértő kézzel köt belőlük hol csak egy csokrot, hol egész nagy koszorut, hogy ékesítse, díszítse vele a maga és mások lelki életét.

Hogy aztán csokrait, koszoruit hogyan kösse meg, — ezt az ízlés nagy mestereitől, a francia hitszónokoktól tanulja. Innen beszédeinek tömörsége a nélkül, hogy zsúfoltak volnának; irányuk választékossága, a nélkül, hogy keresetté válnának. Elegánsak, piperkőcs-ség nélkül. Mint a régi szép, finom zománcz aranyműves munkák, olyan gonddal kidolgozottak. Tudja; hogy az ige arany almáját csak ezüst tányéron szabad felszolgálni. Ezt azt ezüst tányért is ki kell czizellirozni, finom arabeszkeket kell rá rajzolni s ékkövekkel kicsiszolt gyémánt és rubin szemekkel díszíteni. Szereti az ellentétes, de mégis harmoniába olvadó színeket a zománczolásnál. Ragyog, fényes minden, a nélkül, hogy vakitana, avagy kápráztatna. Az a világ, a melyben ő képzeletében él oly gazdag s neki magának is annyi táplálékot nyújt, hogy még a való világot is annak a szempontja alatt nézi és rózsaszínfátyolt sző föléje; mert annak az ő aesthetikailag szép világának a harmoniáját megzavarhatná a köznapiság valósága a maga dissonantiájával.

Ha felidéznék, talán még ma is egyszerre el kezdenék visszhangozni épen e terem falai azt a beszédét, a melyben a joéli profécia alapján arra hívta fel tanítványait, hogy kérjék az Ur szent lelkének reájuk leendő kitöltését, hogy látásokat láthassanak, álmokat álmodozhassanak. Látásokat a felső szellem világából; álmokat, eszményeket, a melyeket valóra válthassanak komoly, odaadó munkával. Látások és álmok nélkül szegény az élet s nincs semmi nemes ösztönző a szent kötelességek teljesítésére.

»Ilyen a jó tanító«!

Igen, Te elköltözött barátunk, ilyen jó tanító valál a templomi szószéken és a tanári katedrán, melyre mindkettőre leoldott sarúval léptél, mert érezted, hogy a hely, a melyen állasz, szent hely. A ki e meggyőződés nélkül lép fel: »az nem jó tanító«!

Aztán az a jó tanító, a ki arra az örökkönélő tanítóra mutat rá, a kiről a próféta szól.

Te is mindenha erről tettél bizonyosságot és jól lehet az Ur keserűségnek kenyerét adta most nekünk és nyomoruságnak vizét, bizunk abban a mi Tanítónkban, a ki soha sem távozik el tőlünk és a kit a Te szemeid is láttak szellem alakban s hisszük, hogy már látnak szemtől-szembe örök fényességben.

Te hű nő, ki osztályosa valál elköltözött férjed minden munkájának, ki szellemi társként is állottál mellette, halld meg annak a Mesternek szavait. a ki az ő barátjának, Lázárnak a koporsójánál sirókat azzal vigasztalta: »Lázár, a mi barátunk csak alszik« — és »ha hisz, meglátod az Istennek dicsőségét«! Ne térj el, se jobb, se balkezre az útról, a melyet az utánad kiáltónak szava kijelöl. Ez az út a mennyei hajlékok felé vezet, a viszontlátás helyéig.

Ti tanítványai az elhunyt „jó tanító“-nak, őrizzétek hálás kegyelettel emlékét. Eszmények és eszmék

világába akart felemelni benneteket. Kövessétek a megmutatott irányt; járjatok a kijelölt úton. Nagy és szent kötelességeket jelölt ki nektek minden tanításában. Nem kisebbet, mint hogy legyetek az Istennek munkatársai! Ahoz a Tanítóhoz vezetett titeket, a ki azzal hív: „Kövess engem s azt cselekszem, hogy emberek halászaivá tegyelek titeket“

Hozzátok, mi magunkhoz, a mi elvesztett barátunkat sirató tanártársakhoz az ő lelkesedésével, az ő emelkedett ragyogó stílusában szeretnék szólani. Óhajtánám, ha még egyszer tudná felmutatni előttünk azt az országot, a mely nem e világból való, — a mint felmutatta, mikor ez a főiskola megnyitott, — hogy munkánkban a mi szemeink is mindig örökkévaló czélokot látnának s egy pillanatra se némulna el ez égi szó lelkünkben: Ez amaz út, ezen járjatok! Ez vezet abba a felső világba, a melyből égi erő száll lelketekbe és megszenteltetik egész életetek!

Nemes munkásságod s annyi szép sikered e helyről immár elbocsátunk, szeretve tisztelt barátunk. Látásaid, álmaid, eszményeid, hited s reménységed váljanak valóra. Súlyos szenvedésben megtört testednek pedig adjon csendes pihenést az a föld, mely már annyi elköltözött rokonodnak nyújtott nyugodalmat! Szeretetünk vett körül, míg közöttünk valál. Áldó kegyeletünk kíséren utolsó útra!

Az Isten pedig, a mi Urunk Jézus Krisztusnak Atyja, az irgalmasságoknak Atyja és minden vigasztalásnak Istene legyen áldott, hogy minket vigasztal minden háborúságunkban! Ámen!

Molnár Albert élete, betegsége, halála, temetése.

Molnár Albert a héderfői ref. papfia 1849. decz. 21-én született. Nagyatyja Sámuel m.-vásárhelyi tanár volt, itteni kollegiumunkban tanul unokája is, míg érettségi vizsgálatot tesz 1867-ben.

A theologiai tanfolyamot Nagy-Enyeden végezte, a hol kortársa és barátja volt dr. Bartók György püspökünknek. Egykoruk még most is emlegetik azokat a hatalmas vitákat, melyekben Enyednek eme két kiváló növendéke ragyogtatta éles elméjét és vitatkozó tehetségét. 1871-ben végezte a theológiát, azután külföldre ment. Marburgban 2, Lipcsében egy és Utrehtben egy félévet töltött, mohó lélekkel szíva magába a nagy német filozofusok tanait. Azután Schweizban és Franciaországban fordult meg, hogy az ízlés mestereitől, a francia szónokoktól technikát, retorikai és stílisztikai művészetet sajátítson el. Igy jött haza tudásban és tapasztalatban öregbedve. Maros-Vásárhelyt tanította a természettudományokat. Tanulmányozta a klasszikusokat, Hellász derűs ege alatt időzött legszívesebben harmonlat kereső lelke, hisz az volt az ő világa; az a fényes tiszta légkör, a klasszikus szép és tökéletes emberinek eszményi világa. Mélyre ható tanulmányai jelentek meg a „Dramai költészetéről“ »A tragikai bűnről« és »Oidipos Kolonosban« czim alatt. Mindenikben önálló gondolkodásának, éles szemének, tiszta ízlésének és széleskörű aesthetikai, bölcséleti képzettségének adja tanujelét. Lefordította Fortlage pszichologiai és bölcsészeti értekezésének nagy részét és közrebocsátotta. Nemsokára

a budapesti Szőnyi intézetben találjuk, hol humántárgyakat tanít. Ily széles körű ismerettel és képzettséggel lépett a papi pályára, elfogadván a mezősámsondi egyházközség meghívását. A híres aranyszájú fiatal papot, a sámsondi büszkeségét, nemsokára a marosvásárhelyi egyház nyerte meg papjául. Beköszöntő beszéde, a „Lélek szomja“ ez a drámai menetű, bűbajos nyelvezetű, ódai szárnyalású beszéd hatalmas igazságaival, megragadó gondolataival, s az egész emberi lelket felölelő s a történelmet áttekintő koncepciójával a maga nemében valóságos műremek. Vásárhelyi papsága alatt írta gyönyörű beszédeit, megannyi ódát a szeretet és hit eszméihez, elragadó főlemelő imáit, halotti beszédeit, melyeknek nagy része a Prédikátori tárban és a Kalászokban meg is jelent. 1895 szeptemberében megválasztották a kolozsvári theol. fakultás gyakorlati theol. tan-zékére. Főlavató beszéde, melyet az ifjú intézet megnyitásakor mondott el, egyházi irodalmunknak egyik legkiválóbb gyöngyszeme. Mint tanár humanus, atyai bánásmódjával, egyéniségének csodálatos varázsával, igazi mély hitével, szeretetével, szaktárgya iránt való lelkesedésével és nagy tudásával tanítványainak nemcsak professzora, hanem eszménykepe is volt. 1898-ben vette át az egyházkerület hivatalos lapjának az »Erdélyi Protestáns Lap«-nak szerkesztését. Kötelességérzete, mely majdnem a pedánsáig ment, lapját magas nivóra s a legjobban szerkesztett lapok közé emelte, de munkaerejét szétforgácsolta, idejét lekötötte. Lapjában hatalmas mozgalmat indított az egyháztársadalmi tevékenység fellendítésére, az egyházkerületi értekezlet élére állt, rendes munketervet dolgozott ki, programot állított össze, szervezett, lelkesített, izgatott szóval, tettel és példaadással. A mindenfelől megindult és örvendetesen föllendült egyháztársadalmi mozgalomban övé az érdem orozslán-része. Emellett tanári funkciójának lelkiismeretes és ideális teljesítése, egyházközségi, kerületi és konventi dolgai minden idejét annyira igénybe vették, hogy hatalmas munkáját, az „Egyházi beszédről“ írt nagy terjedelmű tanulmányát sem bocsáthatta sajtó alá, nagyobb munkán se dolgozhatott, hanem küzdve korral-bajjal foglalatalkodott tovább. Régi gyomorbaja megint felújult, a vállcsúz is kinozta, hiába keresett a fürdőkön gyógyulást.

Utolsó napjai.

Utolsó szereplése a márczius 15-i beszéd tartása volt. Nem tudta, nem gondolta senki hallgatósága közül, hogy most utóljára jön lázba és extasisba gyűjtő, elragadó szavaira. Látnoki, földöntúli tűz izzott beszédében, s az egészen valami sejtelmes, borongós hangulat uralkodott, mintha megsugta volna neki szive, hogy most hattyudalát zengi. Másnap kissé sápadtabb volt a szokottnál, vasárnap rosszul létről panaszkodott, hétfőn reggel hajnali 4 óra tájt oly heves láz és gyomor fájdalom lepte meg, hogy orvost kellett hivatni. A rendes orvosság, az opium-iniectio azonban nem használt, sőt a beteg állapota rohamosan rosszabbodott. Kezelő orvosa, dr. Parádi consiliumot hívott össze, Brandt és Hevesi orvosokból és megállapították, hogy a baj rendkívül veszélyes s az operáció szükségessé vált. Szerdán, 20-án délelőtt 1/2, 12 órakor szállították

el a mentők a Vöröskereszt-kórházba. 21-én délben történt meg az igen kényes operáció, mely állítólag sikerült is. De a beteg nem bírta ki ezt a veszedelmes műtétet. Látszólag megkönnyebbült, de ereje fogytán-fogyott. Felesége, rokonai, barátai állották körül ágyát aggódva és imádkozva érte. Igazi erős és élő hittel feküdt halálos ágyán, többnyire öntudatánál, s lázálmaiban sem volt vívódása, vagy gyötrelme. 22-én estve már letettek orvosai a reményről, annyira elgyengült. Felesége szüntelen mellette volt, csöndesen beszélgettek. Éjjelkor beállott az agonia. Nem sokáig vívódott a halállal, 1/2 2 órakor szép és tiszta lelke már az üdvözültek honába szállt.

A hajnali szellő már fekete zászlót lengetett a fakultás homlokzatán. A telefon és telegráf drótjai röpitették szét az országba a lesújtó hirt, hogy erdélyi Sionunk gyászba boritkozott. A fakultástól a kórházig feketeruhás, kisirt szemű, megrendült arcú emberek jártak-keltek nagy szomoruan.

Dr. Bartók György püspök azonnal összehívta a theol. fakultás Elöljáróságát, s elhatározták, hogy koszorut küldenek a ravatalra, az elhunyt érdemeit jegyzőkönyvileg örökítik meg, s a bánatos özvegynek részvétiratot adnak át. A temetésen imát a püspök, beszédet Kenessey igazgató fog mondani. Egyszersmind elhatározták, hogy az elhunyt nevének megörökítése végett a koszoruváltásból a szeretetháznál egy Molnár Albert-alapot létesítenek. Az ifjuság is rendkívüli közgyűlésen fájdalmának és részvételének jegyzőkönyvi kifejezést adott, a ravatalra koszorut küldött, s a fennírt alapra 50 frtnyi összeget ajánlott fel.

Délután felállították a díszteremben az imposans ravatalt. A terem falai fekete draperiával voltak bevonva, a szószék előtt ott a ravatal, délszaki növények, szomorkodó czipruságak veszik körül. A ravatalon a koszoru és virágborított koporsó, benne a drága halott halálában is nyugodt, jóságos arczával fehérselyem szemfedő alatt.

A gyászesetről a következő szomorú jelentések adtak ki:

Már özvegy *Molnár Albertné*, született *Fodor Ilona*, ugy a maga, mint az összes rokonság nevében fájó szívvel, de az Urnak akarátában vigasztalást kereső lélekkel tudatja, hogy szerető hű férje, alsó-csernátoni *Molnár Albert*, a kolozsvári ev. ref. theol. fakultás ny. r. tanára, az ev. ref. egyetemes konvent rendes tagja, az erdélyi ev. ref. egyházkerületi Értekezlet egyházi elnöke, a kolozsvári ev. ref. egyház tanácsosa, az Erdélyi Protestáns Lap szerkesztője stb. folyó hó 23-án, hajnali 1 1/2 órakor, életének 52-ik, boldog házasságának 21-ik évében rövid, de súlyos szenvedés után csendes lélekkel, az örök életben vetett erős hittel, a viszontlátás reményével elhunyt.

Minden szépért és nemesért égő lelke visszaszállott Ahoz, a ki őt felruházta a szívnek, az érzéseknek gazdagságával. Az igazság után szomjuhozó szelleme felszárnnyalt oda, a hol immár nem tükör és honályos beszéd által lát, hanem szemtől-szembe örök világosságban. Az Urnak ígését áhító lelkipásztor és ez ige ékesen szóló hirdetője a maga szolgálatát visszaadta az ő Főpásztorának, a kinek nyája örzésében hűséges volt mindhalálig és a kinek lábaihoz nem szűnt meg

szeretettel vezetni az ifjú Timotheusokat, hogy legyennek apostolokká, nevelje fel őket hű utódokká.

Hült tetemei az ev. ref. theologiai fakultás dísztermében f. hó 25-én d. e. 11 órakor tartandó gyászszertartás után Marosvásárhelyt fognak 26-án, kedden d. e. 11 órakor az ottani sirkertben végső nyugalomra elhelyeztetni.

Kolozsvár, 1901. márczius 23-án.

Áldott legyen emlékezte!

Özv. Tóth Jánosné sz. Molnár Ara, Kusztos Józsefné sz. Molnár Irma, férje és gyermekei, Molnár János neje és gyermekei, Benedekfi Istvánné sz. Molnár Ilona, férje és gyermekei, Benedekfi Béláné sz. Molnár Anna, férje és gyermekei, az elhunyt testvérei. Özv. Molnár Györgyné sz. Sebestyén Mária, nevelő anyja. Fodor Elek és neje Vajda Polixena, apósa és anyósa. Dulló János és neje Szász Klára, anyai nagybátyja Rozsnyai Györgyné és férje, Fodor Albert és neje, sógorónje és sógora. Özv. Incze Jánosné, nagynénje és ennek gyermekei.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület theologiai fakultásának elöljárósága és tanári kara mély fájdalommal jelenti, hogy *alsó-csernátoni Molnár Albert*, a theologiai fakultás nyilvános rendes tanára, az ev. ref. egyetemes konvent rendes tagja, az egyházkerületi Értekezlet egyházi elnöke, a kolozsvári ev. ref. egyház tanácsosa, az Erdélyi Protestáns Lap szerkesztője, a marosvásárhelyi kollegiumnak volt tanára, majd az ugyanottani egyház feledhetetlen volt lelkésze folyó hó 23-án hajnali 1 $\frac{1}{2}$ órakor, életének 52-ik, theologiai tanári hű szolgálatának 6 ik évében, rövid, de súlyos szenvedés után elhunyt.

Az ifju a pálya kezdetén a természettudományok titkait fejtegeté tanítványainak, azok rejtelseit tárta fel. Kereste bennük Isten mindeneket alkotó és átható teremtő Lelkét. A férfit vissza hívta az Ur a maga igéjének szolgálatára s égi oltárról vett eleven szénnel érinté ajkait, hogy szólja az ígét mind alkalmas, mind alkalmatlan időben a lelkek felgyújtására. És ő készséggel engedelmességet: „Itt vagyok Uram, jól hallja a Te szolgád a Te beszédedet.“ Majd odaállított mesterül az Ur leendő szolgáinak tanítására, hogy vezessen sokakat az igazságra. És tanított, mint hivatott mester és vezetett, mint a ki tudja, hogy nem földi érdekekért folyó küzdelembe kell vinnie a reá bizottakat, hanem örökkévaló célokért fenséges tusába. Összhangra törekvő nemes lelke találja meg az Urnál az örök harmoniát!

Hült tetemei folyó hó 25-én d. e. 11 órakor a theol. fakultás dísztermében tartandó gyászszertartás után Marosvásárhelyre fognak szállíttatni s 26-án d. e. 11 órakor az ottani sirkertben végső pihenésre eltemettetni.

A hálás kegyelet örökdjék emlékezte felett.

Kolozsvár, 1901. márczius 23.

*

A kolozsvári ev. ref. theol. fakultás internátusi ifjusága mély fájdalommal és megrendült lélekkel tudatja, hogy *Nagytiszteletű Molnár Albert*, szeretett tanára ma éjjel 1 $\frac{1}{2}$ órakor, rövid, de kínos szenvedés után az Urban elhunyt.

Az ég elborult. A menny nem dörgött talán még. S mégis villám sujtott le és egy élőfát tört ki, a mely nekünk drága és hasznos vala.

Áldás legyen emlékezetén!

Kolozsvár, 1901. márczius 23.

*

A marosvásárhelyi ev. ref. Egyházközség és ev. ref. Kollegium a veszteség fájdalmától mélyen áthatva, együttesen, szomoruan tudatja, hogy volt papja, illetve tanára: *alsócsernátoni Molnár Albert*, a kolozsvári ev. ref. theologiai intézetnél a gyakorlati theologia tanára, az erdélyi ev. ref. egyházkerületi Egyházi Értekezlet egyházi elnöke, ev. ref. egyetemes konventi tag, az „Erd. Prot. Lap“ szerkesztője stb. folyó hó 23-án rövid, súlyos szenvedés után, 51 éves korában megszűnt élni.

Kell-e szavakkal rajzolni a mélyen érzett veszteséget, mit elköltözött papunk, illetve tanártársunk halála nekünk okozott!

A jeles tudós, a nagyhatású szónok, a példás életű pap, tiszta humánus érzésű ember és barát emléke mindig élni fog közöttünk.

Feledhetetlen halottunk porrészei folyó hó 26-án, kedden d. e. 10 és fél órakor fognak Kolozsvárról megérkezni s az alsó vasúti állomásról az ev. református temetőbe végső nyugalomra ősei hamvai mellé helyeztetni.

Béke lengjen porai felett!

Maros-Vásárhelyt, 1901. márczius 24.

*

2 óránként 6—6 fakultási bennlakó teljesítette a díszőrséget szünet nélkül. Vasárnap megindultak a részvét látogatók. Vasárnap este zárták le a koporsót, melyet egészen elborított a virág és koszorú. A koszorúk feliratai: Molnár Albertnek — az erdélyi egyházkerület Igazgató-tanácsa. Molnár Albertnek — a theol. fak. Elöljárósága. Szeretett kartársának — a fak. tanári kara. Az ev. ref. theol. fakultás internátusának ifjusága — „Akár élünk, akár halunk, az Uréi vagyunk“. Szeretett Tanárunknak szerető tanítványai. Kegyeletes emlékül volt lelkészenek — a marosvásárhelyi ref. egyház. A derék munkatársnak — Bartók püspök. Szeretettel és hálával — Wass Rákhel és Marika. A drága jó barátnak — Nagy Károly és családja. Szeretett barátjának — Kenessey Béla és családja. A jó barátnak — Pokoly József és neje. Molnár Albertnek — Kecskeméthy István és felesége. Kegyeletes emlékül Molnár Albertnek — Németh Sándor. Felejthetetlen Albertnek — egyetlen nagybácsija. Dulló és neje Klári. A feledhetetlen testvérnek — Molnár János és neje. A kedves testvérnek — Ara. A felejthetetlen Albertnek — Fodor család. Felejthetetlen férjemnek — Ilka. A jó Albert bácsinak — Erzsi.

Temetés.

Hétfőn reggel a fakulás kapuját és folyósóját fekete posztóval vonták be. Már 10 órakor elkezdettek gyülekezni a végtisztességtevők. 11 órakor kezdődött a gyászünnepe. A díszterem zsúfolásig tele volt a gyászolókkal. Soraikban ott láttuk Grf Bély főispánt, Ferencz József unitárius püspököt, Boros György theol. dékánt, Vályi Gábor rektor és főgondnokot, Vályi Gyula, Böhm Ká-

roly, Schneller István, Schilling Lajos, Szádeczky Lajos, Márki Sándor, Gergely Sámuel egyetemi tanárokat, Bedőházy János orsz. gyűl. képviselőt a vásárhelyi kollegium s Fogarasi Albert és Nagy Lajos tanárokat, a Bethlen kollegium képviselőjében, Kolozsváry Sándor egyet. tanárt, Incze Gerő és Fekete Gábor kir. ítélőtáblai elnököt, Horváth Kálmán, Hory Béla algonodnokot és közéletünk számos előkelőségét.

A XC. zsoltár második versének elhangzása után, főtiszteletű dr. Bartók püspök lépett a szószre, s tartotta meg fenkölt, gyönyörű és fennebb közölt imáját, minden szívet meghatva és minden lelket elragadva. Szem nem maradt szárazon és szív vigasztalatlan a főpásztor halzsamért esedező könyörgése alatt. Utána az ifjúsági dalkar énekelte »Szív sebünk«-et Elsäser től, rá Kenessey Béla főjegyző és igazgató tartotta meg remek halotti orációját, melyet lapunk más helyén szó szerint közlünk.

A dalkar újra énekel, s a menet megindult a vasut felé. Vége hossza nem volt a kigyózó emberáradatnak. Közül a négy feketé ló által vontatott halottas kocsi, telistele élő virággal, cziprus ággal, selyem szalagos babékoszorúkkal. Utánuk a kocsik hosszú sora, bennük gyászfátyolos, zokogó asszonyok.

Félegykor ért az állomásra a menet, s egy végső búcsúmondással feltettük a drága koporsót az ott várakozó vasúti kocsira. . . . .

(A Maros-Vásárhelyt végbe ment temetésről lapunk jövő számában közlünk tudósítást.)

Különfélék.

Szíves kérelem lapunk munkatársaihoz. Lapunk néhai b. e. szerkesztője gyászos elhunytától a felelős szerkesztő teendőivel ideiglenesen, míg a Mélt. Igazgató-tanács legközelebbi ülésében véglegesen intézkedik, megbízatván szívesen és bizalommal kérem a lap munkatársait tudósítóit és összes lelkésztársaimat, hogy a lapot becses dolgozataikkal, egyházi életünk mindenféle mozgalmairól szóló tudósításaikkal fellekeresni szíveskedjenek, hogy egyházi életünk ez érlüktetése fennakadást e rövid idő alatt se szenvedjen. A boldogult szerkesztőnek munkatársaiával való esetleges megállapodásai a szerkesztőség részéről változatlanul fenntartatnak.

Nagy Károly,

ref. theol. tanár
id. megbízott szerkesztő.

Lapunk jelen száma teljesen a néhai Szerkesztő emlékezetének szenteltetvén, a megszakított cikliket csak jövő számunkban folytathatjuk.

Br. Bánffy Dezső öngyméltósága, egyházkerületünk kormányzó főgonodnoka f. hó 21-én személyesen elnökölt az Igazgató-tanács havi ülésén. Másnap mindenre kiterjedő apró gondossággal megvizsgálta az igazgató-tanácsi ügykezelést, irodavezetést, a különböző referensek osztályait. Pénteken estve utazott vissza a fővárosba és legelső volt, ki meleghangutávíratban fejezte ki részvétét, a theol. fakultás Elöljáróságának Molnár Albert tanár elhunytá felett. A szó igazi értelmében *gonodnoka* egyházkerületünknek, ki velünk érez s nem szünik meg értünk munkálkodni.

Egyházmegyéink egy részében — mint értesülünk — most folynak az esperesi vizsgálatok. Örömmel halljuk, hogy lelkes és buzgó espereseink figyelme kiterjed az egyháztársadalmi tevékenység számbavételére is s itt elismeréssel, ott buzdítással támogatják e nagyfontosságú mozgalmat, felhívva rá a lelkészek és presbiteriumok figyelmét. Valóban a lelkes vezetés nyomában áldás fakad!

A Magyar Prot. Irodalmi Társaság pályázatot hirdet tíz füzet népies iratkára. A füzetek célja a nép hitének, erkölcsének védelme, szilárdítása. Tartalmi főkéllék a szilárd evangéliumi lélek és erő. Nyelvezet tekintetében zamatos, népies magyar nyelv. Műfaj tekintetében lehetnek elbeszélések, életrajzok, rajzok, életképek, párbeszédék, vershen, vagy prózában. Terjedelmük egy, legfeljebb másfél ív, kis nyolczad-rétben. A sikerült dolgozat a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság tulajdona, a *Koszorú* című kiadványsorozat 1901. folyamában jelenik meg és kis nyomtatott ívenként 40—50 kor. tiszteletdíjban részesül. Beadási határidő folyó évi július 1. A kéziratokat dr. Kecskeméthy István theologiai tanárhoz, a *Koszorú*-füzetek szerkesztőjéhez kell küldeni, Kolozsvárra. Budapest, 1901. márczius hava. *Szóts Farkas*, M. P. I. T. titkára.

A vallás és közoktatásügyi miniszter 6332. — 1901. sz. körendeletében elrendeli, hogy a tanító az állami elemi iskolától való eltávozása alkalmával a kincstár tulajdonát képező kertből az általa ültetett fákat, cserjéket, szőlőtökéket, díszfákat sem viheti el, mivel ez által az iskolát megfosztja vonzó környezetétől és a gyümölcsészet tanításának fontos eszközétől.

„Egyházi Értekezlet“-ünk köréből.

Meghívó.

Az „Erdélyi ev. ref. egyházkerület Egyházi Értekezlete“ *Igazgató választmány* mélyen tisztelt tagjait van szerencsénk f. év április hava 10-ik napján (szerda) d. e. 10 órára Kolozsvárt a Ref. theol. fakultás dtsztermében tartandó ülésre meghívni.

Tárgyak: 1) Folyó ügyek. 2) Jelentések. 3) Közgyűlés előkészítési munkálatai 4) Indítványok.

Lelkészaait bizalommal kérjük, hogy az Igazgató-választmánynak az Alapszabályok 14 §. ában jelzett és az értekezleti „Évkönyv“ 31—33 lapján név szerint olvasható tagjait, kik egyházközségük területén laknak, e meghívóról értesíteni szíveskedjenek, mert más meghívó nem adatik ki.

Kolozsvárt, 1901. márczius 24-én.

Deésy Gyula,
egyházi alelnök.

Nagy Károly,
egyh. titkár.

*

Felhívás.

Az egyházmegyei „Egyházi Értekezlet“-ek Nagy-tiszteletű elnökségének.

Egyházkerületi »Egyházi Értekezlet“-ünk 1900 évi közgyűlése utasította elnökségünket

1) 15. jksz. határozatával (Évkönyv 39—40 lap) arra, hogy *Molnár Albert* „Egyházi életünk fejlesztésének eszközeiről“ cz. értekezésében tett határozati javaslatára nézve s Jancsó Lajos nagyenyedi egyh.-m. főjegyző azzal kapcsolatos indítványára nézve az egyházmegyei értekezletek véleményes javaslatait kérje be s e vélemények alapján tegyen javaslatot a jövő évi közgyűlésnek;

2) 16 jksz. határozatával hasonlóan intézkedett a *Váró Ferencz* nagyenyedi tanár felolvasásával kapcsolatosan tett indítványaira nézve (Évkönyv. 40—42 lapjai);

3.) 22 jksz. határozatával hasonló eljárásra utasított az *Egerházi Lajos* új-tordai lelkész indítványára nézve »Az erdélyi ev. ref. papi temetkezési egyesület tekintetében (Évkönyv 44—49. lapok.)

Ezen utasításokhoz képest tisztelettel kérjük az egyházmegyei értekezletek Nagytiszteletű elnökségeit, hogy e kérdéseket a vezetésük alatt álló egyházmegyei értekezletekkel behatóan tárgyaljatni s rövid határozati javaslat alakjába foglalt és röviden indokolt véleményeiket *Nagy Károly egyh. ker. értekezlet titkár aához (Kolozsvár. Ref. Theologia) f. évi május 12-éig* beküldeni sziveskedjenek.

Kolozsvárt, 1901. márczius 25-én

Deésy Gyula,
egyh. alelnök.

Nagy Károly,
egyh. titkár.

Felkérés.

Egyh. ker. »Egyházi Értekezlet«-ünk Alapszabályai 9 pontjában a közgyűlés tárgysorozatába felvette »értekező és építő felolvasások, gyakorlati kérdések komoly megvitatását«, »minden oly kérdést, mely az egyháznak vallás-erkölcsi, társadalmi s anyagi viszonyait érinti.« Az előadókra és témákra nézve úgy intézkedik, hogy az elnökség is kérhet föl előadókat, illetőleg tűzhet ki témákat, de előadók lehetnek önként vállalkozók szabadon választott kérdésekről is.

Miután az Értekezlet Igazgató-választmányának e tekintetben is ápril 10-én tartandó ülésében annál inkább intézkednie kell, mert a referensek mellé — a tavalyi közgyűlés határozata alapján — contrareferensek is felkérendők, kikkel a referensek fejtegetésének gondolat-menete s pontokba foglalt határozati-javaslatára is idejében közlendő: felkérjük az érdeklődőket, hogy *jelentkezéseiket a témák jelzésével, vagy aktuálisoknak ítélt témákat annak jelzésével, hogy referensül kit tartanának felkérendőnek Nagy Károly egyh. titkár aánál 1 év ápril 10-éig bejelenteni sziveskedjenek.*

Deésy Gyula,
egyh. alelnök.

Nagy Károly,
egyh. titkár.

Hivatalos rész.

484—1901.

Nagytiszt. *Nagy Károly* theol. tanár urnak,
Kolozsvártt.

Nagytiszteletű Tanár Úr!

Néhai Molnár Albert elhunytával az egyházkerület hivatalos közlönye: az »Erdélyi Protestáns Lap« szerkesztő nélkül maradván, fölkérem Nagytiszteletedet, hogy a lap szerkesztését ideiglenesen, addig, amíg az Igazgató-Tanács ez ügyben intézkedik, magára vállalni sziveskedjék.

Kiváló tisztelettel és szives üdvözlettel.

Kolozsvártt, 1901, márczius hó 25-én.

Szerető barátja:

Dr. Bartók György,
erd. ev. ref. püspök.

1873—1901.

KÖRLEVÉL

valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. t. Elöljáróságának.

Erdélyrészi ev. ref. egyházkerületünk kötelekében álló főgymnasiumoknál az ideai érettségi vizsgálatok szóbeli része az alábbirt időben és elnökök mellett fog megtartatni.

1. Nagyenyeden folyó évi június hó 28, 29 és 30. napjain Zeyk Dániel egyházkerületi főgondnok s főispán elnöklése mellett.

2. Kolozsvárt folyó évi június hó 27, 28 és 29 napjain báró Bánffy Ernő kollegiumi főgondnok, akadályoztatása esetén, Szacsavay Sándor kollegiumi gondnok elnöklése mellett.

3. Marosvásárhelyt folyó évi június hó 24, 25, 26 és 27 napjain Dósa Elek orsz. képviselő s kollegiumi főgondnok, akadályoztatása esetén gr Toldalagi László kollegiumi gondnok elnöklése mellett.

4. Székelyudvarhelyt június hó 24, 25 napjain dr. Mezey Ödön kollegiumi főgondnok, akadályoztatása esetén Gyárfás Endre kollegiumi gondnok elnöklése mellett.

5. Zilahon június hó 24 és 25 napjain Lőrinczy György kollegiumi főgondnok, akadályoztatása esetén Biró Ferencz kollegiumi gondnok elnöklése mellett.

6. Szászvároson június hó 17 és 18 napjain dr. gr. Kuun Géza főgondnok, akadályoztatása esetén, Balogh József kollegiumi gondnok elnöklése mellett.

7. Sepsiszentgyörgyön június 14 és 15 napjain dr. Bodor Tivadar kollegiumi főgondnok, akadályoztatása esetén Ujjvárossy József főgondnok, elnöklése mellett.

A miről a m. t. Elöljáróságokat és az érdekelt ifjakat miheztartás és további eljárás végett értesítjük.

Kolozsvártt, 1901 márczius hó 16-án.

Dr. Bartók György,
elnök.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

1210—1901

KÖRÖZVÉNY.

Valamennyi erd. ev. ref. iskolaszék nt. lelkész-elnökének és a kollegiumok mt. Elöljáróságainak.

A m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter úr 40560—1900. sz alatt arról értesít, hogy az »Országos Eötvös Bizottság« még az 1899. évben országos mozgalmat indított báró Eötvös József összes munkái új teljes kiadásának terjesztése érdekében. Habár e nagy irodalmi jelentőségű s egyszersmind jótékony célú vállalkozásra az 1899. évi 4476 eln. szám alatt kelt miniszteri rendelettel az illetékes iskolai hatóságok figyelme fölhívott, illetve Eötvös művei az iskoláknak megszerzésre ajánlottak, mindazonáltal a hazafias és szinte nemzeti érdekű cél még nincs úgy fölkarolva, mint kívánatos volna, egyrészt ez örökbecsű művek elterjedésének, másrészt a Tanítók Házának érdekében, melynek fenntartására fordítottatnék a kiadás tiszta jövedelme.

Ezért a kívánt siker érdekében a miniszter úr megújítja a fentidézett leiratát és báró Eötvös József műveit újabban is az összes népoktatási intézeteknek s így református iskoláinknak is megszerzésre ajánlja, a minek eszközzésére egyházi hatóságunk Czimeket ezennel figyelmezteti és kéri.

Kolozsvártt, 1901. márcz. hó 14-én.

Dr. Bartók György,
elnök.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.